

Medlemmar av "Föreningen för svensk undervisningshistoria" erhålla "Årsböcker i svensk undervisningshistoria" mot medlemsavgiften: 5 kronor pr år samt 35 öres porto pr årgång jämte eventuellt erforderlig postförskottsavgift (25 öre). Medlemskap och böcker kunna förvärfvas genom hänvändelse till *Lektor B. Rud. Hall, Lund*. Vid valet av ämne för en volym tagas hänsyn till anslagsgivandes önskemål.

- Årg. I (1921): 1. *B. Rud. Hall*, Om Sveriges första läroverksstadga. Rör. reformationstidens skola och skolfrågor. 156 sidor. Kr. 3:—.
 2. *G. A. Frykholm* m. fl., Ur Fryksände, Upplands-Lena, Skultuna, Snavlunda och Vålinge skolhistoria. 78 sidor. Kr. 2:—.
 3. *J. Karlsson, G. F. Lagerström, D. Nyström, J. C. Sandgren*, Självbiografier av lärare I—IV. 75 sid. Kr. 1:50.
 4. Sveriges allmänna läroverksstadgar I—III: 1561, 1611 och 1649 års skolordningar i avtryck och översättning. 191 sid. Kr. 3:50.
- Årg. II (1922): 5. Johannes Rudbeckii akademiska högtidstal, utgivna i översättning från latinet. 156 sid. Kr. 3:—.
 6. Lankasterskolor (i Dala-Husby, Huskvarna, Valleberga, Göteborg, Hamrånge, Åsheda, Wallby o. s. v.). 187 sidor. Kr. 3:—.
 7. Sveriges allmänna läroverksstadgar IV—VI: 1693, 1724 och 1807 års skolordningar. 124 sidor. Kr. 3:—.
- Årg. III (1923): 8. Folkundervisning i Garpenberg, Levede, Strömsholm, Tådene, V. Vingåker, Västerhaninge, Västerljung. 187 s. Kr. 3:—.
 9. Sveriges allmänna läroverksstadgar VII: 1820. 117 sidor. Kr. 3:—.
 10. Till Rudbeckii karakteristik. Urkunder; kommentar. 96 sidor. Kr. 3:—.
- Årg. IV (1924): 11. Sveriges allmänna läroverksstadgar. VIII, IX: 1856 och 1859 års stadgar för elementarläroverken. 125 sidor. Pris 3 kronor.
 12. Ur Husby-Rekarne, Kroppa, N. Björke, Älvdalens, Silleruds, Odensjö, Tådene och Garpenbergs skolhistoria. 156 sidor. Kr. 3:—.
 13. Sveriges allmänna folkskolestadgar 1842—1921. 124 sidor. Kr. 3:—.
- Årg. V (1925): 14. Ur Växjö stifts folkundervisningshistoria 1795—1865. 190 sidor. Kr. 3:—.
 15. *K. F. Karlson, K. Thunander*, Minnen från Örebro, Ny- och Jönköpings läroverk samt Uppsala universitet. 99 sidor. Kr. 3:—.
 16. Ur Malmöhus läns folkundervisningshistoria. 100 sidor. Kr. 3:—.
- Årg. VI (1926): 17. Erasmi Gyldene Bok, Matthiæ's adelsskoleböcker. 108 sidor. Kr. 3:—.
 18. *Agardh, Fryxell* m. fl., Enhetsskoletankar. 156 s. Kr. 3:—.
 19. *B. Rud. Hall*, Folkdisciplineringens hist. I. 156 s. Kr. 3:—.
- Årg. VII (1927): 20. *Oskar I, Geijer* m. fl., Enhetsskoletankar. 140 s. Kr. 3:—.
 21. *B. Rud. Hall*, Folkdisciplineringens hist. II. 157 s. Kr. 3:—.
 22. Sveriges allm. läroverksstadgar. X: 1878 års stadgar. Bilaga: 1820 års Anvisningar. 150 s. Kr. 3:—.
- Årg. VIII (1928): 23. *B. Rud. Hall*, Rudbeckii kyrkodisciplin. I. 208 s. Kr. 3:—.
 24. Askersunds goss- och flickläroverk. Acta till 1817. 128 s. Kr. 3:—.

PRIS 3 KRONOR

ENEROTH'S PEDAGOGIK

VALDA UTTALANDEN

JÄMTE KORTFATTAD

BIOGRAFI

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
[1928] BOKSERIE MED UNDERSTÖD AV [ÅRG. VIII]
FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
[Serievolym 25] UTGIVEN AV B. RUD. HALL [Årsvolym 3]

ENEROTHS PEDAGOGIK
VALDA UTTALANDEN
JÄMTE KORTFATTAD
BIOGRAFI

I DISTRIBUTION: C. W. K. GLEERUPS BOKFÖRLAG, LUND

Med anslag från Sverges allmänna folkskollärareförening har bestritts en del av kostnaderna för tryckningen av volymerna 23 och 25 i Årsböcker. För det på vissa villkor givna anslaget frambäres härmed förbindligast ett djupt känt tack.

LUND 1928
Aktiebolaget Skånska Centraltryckeriet

Inledning.

Föredrag av Fridtjuv Berg.

Som hvar och en vet, kan man tillägna sig ganska egendomliga vanor. För min del har jag bland annat den vanan, att jag aldrig passerar Rödbotorget, utan att jag lyfter blicken mot det s. k. centralpalatset och låter den glida utefter dess fönsterrader. Det är inte för att jag finner byggnaden skön, det är uteslutande en gammal vana, jag har gjort så där äfven med centralpalatsets föregångare på platsen. Denna var en klumpig stenlåda, som i många Herrans år tillhörde gubben Hammer och var lika utsökt skräpig som dennes öfriga fastigheter. Icke desto mindre gjorde mig åsynen däraf alltid varm om hjärtat, ty uppe i denna gamla stenlåda funnos ett par rum, som det i min gröna ungdom på 1860-talet var mig en högtid att få besöka. Där bodde nämligen en af de män, för hvilka jag hyst den största tillgifvenhet och vördnad; där bodde *Olof Eneroth*, han som donerat sina efterlämnade medel till en pedagogisk professur vid Stockholms högskola.

Jag minns ännu mycket väl den dag, då jag som barn vid ett besök i Stockholm i min fars sällskap första gången klättrade upp för de ytterligt trånga och mörka trapporna och första gången hörde den gamla trotjänarinnan jakande besvara den vanliga frågan, huruvida doktorn var så pass, att han kunde ta emot. Han träffades vid sitt skrifbord, som var täckt af manuskript och teckningar till hans stora arbete i pomologi samt längs kanten smyckadt med praktexemplar af hvarjehanda slags äpplen, hvilka spredt en fin och frisk doft i rummet. Från ett skåp bakom honom lyste en byst i marmor af Geijer, efter hvad jag vill minnas huggen af Qvarnström och skänkt af konstnären själf, och på väggen hängde en af Amalia Lindegrens barnbilder, skänkt af konstnärinnan. För öfrigt kläddes väggarna af böcker, hvilkas titlar jag

med den hungriges glupska ifver mönstrade. Jag ser ännu för mig en lång rad religionsfilosofiska författare, bland dem Kirkegaard, Bunsen och Channing. Från dessa för mig obekanta och för min ålder otillgängliga storheter vände jag min uppmärksamhet till värden, som afbrutit sitt skriftställer och fördjupat sig i ett ifrigt samtal med min far i folkskoleangelägenheter. Han hade ett tårddt och sjukligt men i högsta grad själfullt utseende; i synnerhet voro hans ögon vackra och af en sällsynt mildhet.

Från hösten 1868 och våren 1869 minnes jag flera besök, ehuru jag nu efter en mansålders förlopp har svårt att hålla dem åtskils. Endast ett skall jag här beröra. Det var den 1 december, dagen efter Karl XII-stodens aftäckning samt under intrycket af gatutumulten och Blanches död. Eneroths hälsa var då så försämrad, att han ej längre träffades vid skrifbordet i biblioteket utau på en soffa i hörnrummet innanför. Han reste sig till hälften och räckte mig handen. »Du är välkommen», sade han, »fast jag för mina nervsmärtor inte kan tala så mycket.» Jag satte mig och betraktade honom, där han låg och med sina hvita fingrar strök det svarta håret tillbaka; jag kunde inte hjälpa, att jag fann honom något omanlig; jag hade mina manliga ideal från isländarnes sagor och Björnsons bondenoveller, och af egen erfarenhet visste jag då ej hvad nervsmärtor vill säga. Han såg på mig vemodigt, och jag var rädd, att han läst mina tankar. »Vet du, hvad jag sysslar med, när jag ligger så här och inte ens orkar läsa?» sade han. »Jo, jag öfversätter hvad de säga, de där borta. Lyssna, skall du få höra.» Han pekade öfver axeln mot fönstren, genom hvilka man i solskenet såg ut öfver Mälaren och det då ännu vackra Strömsborg. I fönstersmygarna stodo ett par alldeles ovanligt stora fågelburar, hvilkas invånare hoppade och slogo sina drillar med full hals. Han låg en stund tyst och började sedan med sin mjuka stämma lägga ut för mig de känslor af glädje och sorg, af drömande minnen och tärande längtan, som tonerna tolkade; han kände det så väl, sade han, han hade tusen gånger lyssnat till fågelsången i de båda lindarna på moderns gård. Jag hörde vördnadsfullt på, en smula skamsen, att jag inte fick mer ut ur fåglalåten, än jag fick, men på samma gång äfven med en aning om, att hvad han innerst tänkte på nog var en annan fågel i bur, en annan sångande med drömande minnen från det täcka barn-

domshemmet på Mälarens blommiga strand och med tärande längtan efter natur och skönhet och lätta vingslag genom ändlösa, soliga rymder.

Ty Olof Eneroth var, hvad Comenius kallade sig själf: en längtans man, en drömmarnas man.

* * *

Men han var sannerligen äfven något mer; han var en *arbets* man. Då Göteborgs Vetenskaps- och Vitterhetssamhälle år 1868 för första gången utdelade sin guldmedalj, gaf det densamma åt Olof Eneroth »för förtjänster om vår odling». Ordet »odling» togs här i dubbel betydelse, och intet annat uttrycker och sammanfattar så väl Eneroths lifsgärning.

Från *odlare* stammade han ock, både hvad beträffar fadern och modern. Fadern, som var sonsons son till en af de karoliner, hvilka hemkommo från Poltava och kalabaliken, hade varit själfständig jordbrukare men nödgats gå från gård och grund för att taga tjänst som inspektor på Hägerstens vackra gård vid Mälaren i Brännkyrka församling. Modern var af bärgade föräldrar och hade erhållit någon skolbildning, men armodet hade kommit och tidigt kastat henne ut i kampen för brödet, tills hon blifvit husmoder på Hägersten. Trots den tyngd, som erinringen om lyckligare dagar lade öfver Eneroths äldsta barndomshem, bevarade han dock därifrån ljusa hågkomster: han mindes faderns nyckelharpa, han hörde modern sjunga Frithiofs saga, han såg henne stå på den höga förstutrappan och för barnen blåsa såpbubblor, som återseglade det härliga landskapet, och han såg gröningarna och tättingarna samlas kring grynen, som hon strödde ut nedanför fönstret.

Då Olof var fyra och hans syster Edla två år, dog fadern, bruten och i förtid åldrad af utkomstbekymmer och kroppsplågor. Änkan med de båda barnen stod på bar backe. Men hon var en kvinna, som ej lät modet falla. Hon flyttade in till sin gamla mor, som bodde på Södermalm i ett litet trångt rum inne på gården. För att få uppehålle företog hon sig att stöpa ljus. Men beräkningen slog fel, och företaget måste uppgifvas. Hon försökte

nu med ladugårdsarrende i sin förra hembygd. Till en början såg det ut att gå, och barnen hade goda dagar, men äfven nu slog beräkningen fel, trots allt släp och bråk, och fru Eneroth måste återvända till det lilla mörka rummet in på gården. Just vid denna tid grundades på föranstaltande af pastor primarius J. O. Wallin och underståthållaren O. af Wannqvist den anstalt, som fått namnet »Prins Karls uppfostringsinrättning» för vanvårdade barn. Dess flickafdelning förlades till samma gård som Växelundervisningssällskapets normalskola, den s. k. Lankasterskolan eller »knasterskolan», Björngårdsgatan 10, där södra seminariet nu har sin lokal. Denna flickafdelning skulle skötas af en förestånderska, hvilkens löneförmåner voro: ett litet rum bredvid de vanvårdade flickornas, en portion mat middag och afton af samma slag som flickornas samt 100 rdr rgs. Eneroths mor sökte och fick platsen, och från den tiden växte Olof upp i en uppfostringsanstalt, ett skolhem.

Hybblen där de bodde var så trångt, att det knappt rymde de tre bäddarna. Mörkt var det ock, ty den dager, det eljest kunnat få, skymdes af två med kronorna sammanväxta lindar. Men dessa skymde ej blott, de väckte äfven längtan och drömmar.

Allt till det sjuttonde året
min moders rum var min värld.
Det var vid en støjig skolgård
den låg, vår torftiga härd.

Det var så dunkelt där inne,
så mörkt som ett bo i skog.
Jag aldrig såg solen där skina,
om ej när min moder log.

Ty med kronorna slutna tillsammans
två lindar därutanför stå.
Men så blef kammarn en löfsal,
vår himmel var grön, ej blå.

Och så var där liksom på landet
där inne i stadens tvång.
Vårt mörker försontes af grönskan
och stojet af fågelsång.

Men när löfven växte om våren
och fåglarna kvittrade gladt
och min moder öppnade fönstret
och såg, hvar i linden jag satt,

då log hon, jag tror, i tårar,
och jag var så fri och glad,
och fattigdomen ej tryckte,
och ljus blef båd' cell och stad.

Men fattigdomen gjorde sig nog påmind. När Olof i »knaster-skolan» lärt sig läsa, skriva och räkna, ville inrättningens styresman, att han och systemen skulle inskrivas bland de vanvårdade barnen för att få mat och kläder och uppfostras till slöjdkunigt tjänstefolk. Men modern ville ej ha sina barn stämplade som vanvårdade: hon satte dem i Maria församlings trivialskola, trots styresmannens harm öfver hennes högfärd. Sin matportion delade hon mellan barnen, själf lefde hon år igenom på kaffe, kläder sydde hon af gamla aflagda, och skolböckerna voro äfven gamla aflagda. Olof fick hvar dag erfarenhet af fattigmans lif med alla dess försakelser och förödmjukelser. Men i skolan gick han framåt. Vid 15 år öfvergick han från Maria trivialskola till gymnasiet, och vid 18 var han färdig att ta studenten. Då sökte och erhöi modern plats som föreståndarinna för ett slags barnkrubba och fattigskola i Uppsala med bättre villkor än i Stockholm, ehuru visserligen ingalunda lysande, och Olof kunde nu fortsätta sina studier vid universitetet.

De år, som närmast följde, voro utan tvifvel Eneroths gladdaste och lyckligaste. Det var den stora brytningstiden efter Geijers s. k. affall, då hela landet lyssnade till de väckande uttalanden i politiska, sociala, pedagogiska och religiösa frågor, som utgingo från den store tänkaren, som i all sin ensamhet dock var det sannaste uttrycket för nationens innersta tankar.

Till en början dref Eneroth sina studier i enlighet med det vedertagna examensväsendet. Men vid 20 års ålder bröt han med denna metod och begynte ett själfständigt studielif. Med sin stora mottaglighet och flit förvärfvade han en vidsträckt beläsenhet. Med synnerlig förkärlek fördjupade han sig i antikens stora författare. Den lefnadsbana, som hägrade för honom, var utan allt

tvifvel den litterära. Vid 21 års ålder skref han under tydlig påverkan af Runeberg ett längre skaldestycke, »Hake sjökonung», för hvilket han den 20 december 1846 mottog Svenska akademimens andra pris ur Geijers hand. År 1849 aflade han filosofie kandidatexamen.

* *
*

Men de ljusa förhoppningar, med hvilka Eneroth trädde ut i lifvet, blefvo snart förmörkade. Lifvet hade alltför tidigt tagit hårdt på honom. Knappt hade han slutat sina examensstudier, innan han började få känningar af nervsmärtor och ögonlidande ¹⁾. Han måste tvärt afbryta alla litterära sysselsättningar och begifva sig till södern. Det lyckades honom att under 1852—53 få komma till Frankrike och Spanien, ja att utsträcka resan ända till Brasilien.

När han kom hem, hade han klart för sig, att han måste slå in på en bana, som medgaf utelif och kroppsarbete. Han beslöt att återgå till faderns yrke, jordens odling, men i den form, där den når högst samt kommer vetenskapen och konsten närmast, d. v. s. i *trädgårdskonsten*. Redan strax efter hemkomsten började han arbeta i en trädgård. År 1854 promoverades han till fil. doktor, men på själfva promotionsdagen tog han tjänst såsom elev hos en handelsträdgårdsmästare. Följande år (1855) deltog han i arbetena vid landtbruksakademiens experimentalfält samt företog en resa till norra Tyskland, Danmark och Skåne för att öka sina insikter i växtodling och parkkonst. År 1856 kallades han till lärare vid Svenska trädgårdsföreningens elevskola och till sekreterare i föreningens styrelse (med en årslön af 100 kronor) äfvensom till utgifvare af föreningens årsskrift. År 1857 utgaf han sitt arbete »Trädgårdsodling och naturförsköningskonst I» och sin »Trädgårdsbok för allmogen». Samma års sommar (1857) gjorde han med statsanslag en fyra månaders studieresa i Skottland och England. År 1858 utnämndes han till föreståndare

¹⁾ För att spara lyse hade han under ungdomen vant sig vid att läsa vid halfdager, ja t. o. m. vid månsken. Detta enligt muntligt meddelande till min far.

för trädgårdsföreningens elevskola och till ledamot af landtbruksakademien.

* *
*

Så snart Eneroth kände, att hans hälsa genom rese- och arbetslifvet blifvit stärkt, återupptog han emellertid sina afbrutna studier. Dessa begränsades ej till de naturvetenskapliga ämnen, som stodo i närmaste samband med hans praktiska sysselsättningar, utan utsträcktes till samtidens stora kultursträfvanden på alla områden: de sociala, de politiska, de filosofiska och de religiösa, icke minst de senare. Han älskade att se de olika grenarna af mänsklig odling i deras inre samband med hvarandra.

Särskildt betecknande är i detta hänseende den uppsats »Om människans sedliga förhållande till naturen», hvarmed han inleder sin 1857 utgifna bok om »Trädgårdsodling och naturförsköningskonst». Han ger där uttryck åt tankar, som sedermera Viktor Rydberg upptagit till behandling. Han protesterar emot den från Rousseau nedärfda romantiska åskådning, som vill öppna en klyfta mellan natur och kultur och beteckna kulturen som en urartning af naturen. Är människan den högsta länken i naturen, så är ju hennes lif en högre utveckling af naturens, och kulturarbetarens verk är en fortsättning af naturens eget verk. Vetenskapsmannens uppgift är att uppdaga den i naturen inneboende sanningen, konstnären att uppdaga den i naturen inneboende skönheten, odlarens att med bådas hjälp biträda vid naturens eget utvecklingsarbete. »Vi äro ej blott naturens laglösa ägare och brukare, vi äro äfven dess uppfostrare, dess förädlare.» All verklig odling kan sägas bestå däruti, att den högre naturen, människan, söker förhjälpa den lägre naturen till dess rätt i enlighet med de lagar, hvilka äro för all natur gemensamma. Detta är den uppgift, som föreligger de på olika odlingsområden kämpande arbetarne. »Alla stå de på samma sedliga förhållandes botten i fråga om naturen, och de gå alla, vetenskapsmannen såväl som odlaren, konstnären såväl som handtverkaren, i lära och i tjänst hos samma lifvets makt. Och samma ande, som frigjord lefver inom människan, samma ande är det, som bunden lefver i den natur, ur hvars sköte människan själf har framgått.»

en gnista ned i stugans mörka natt...;
 betrakten dagens genius rätt! Dess oro
 är kärlekens, som kämpar om tillvaro
 uti det nya välde, som nu danas
 utur det gamla i vår egen barm! —
 Förgäfves höjas er misströstans suckar,
 förgäfves det förflutnas skuggor manas,
 förgäfves ögonblickets vanmakt hånas —
 ur dunkla djupet nya solar glimma,
 och, förr'n den slagit, seklets sista timma
 kanske vårt kaos ordnats och däri
 en arbetsadel, segrande och fri,
 till slut förskingrar medeltidens dimma.

Med denna »Tidsbetraktelse» kan Eneroth anses ha sagt farväl åt sin ungdoms drömmier om att blifva skald. Hvad han ville vara var en medarbetare i det mänskliga framåtskridandet, en *odlingens* man och detta icke blott på det materiella utan ock på det andliga arbetets mark, hvilka ju ock enligt hans åskådning stodo i oskiljaktigaste samband med hvarandra. Hans lif förflöt från denna tid i regel så, att han tillbragte somrarna ute i landsorten såsom trädgårdsodlare och parkanläggare, vintrarna i Stockholm såsom skriftställare.

* *

*

Hvad hans verksamhet såsom trädgårdsman angår, må endast några data anföras för att gifva ett begrepp om hans rastlösa arbetsifver. År 1858 reste han i norra Tyskland för att studera pomologi. År 1859 föranledde han genom sitt uppträdande ett ordnande af våra kyrkogårdar här i Stockholm, hvilka förut erbjödo en bild af afskyvärd vanvård. Samma år företog han en studieresa till trädgårdsodlingens förlofvade land, Holland. 1860 utgaf han en skrift om »Fruktråds plantering och vård», 1861 en »Kort handledning vid anläggningen och skötseln af sötvattensakvarier». 1862 gjorde han en pomologisk resa genom Sverige och öfver till Danmark samt utgaf en skrift »Om skolträdgårdar och seminarie-trädgårdar». 1863 reste han ånyo genom åtskilliga landskap i Sverige, 1864 idkade han pomologiska studier i Tyskland. Samma år började han utgifva det stora, på sitt område epokgörande ar-

betet »Handbok i svensk pomologi». Det fortsattes 1865 och avslutades 1866 samt inbragte honom landbruksakademiens stora guldmedalj och kallelse till ledamot af utländska trädgårdssällskap samt anseende såsom ordnaren i det kaos, som den pomologiska vetenskapen förut företett. Under åren 1865—1870 förestod han inom första och andra järnvägsdistrikten de planteringar, hvilka järnvägsstyrelsen med prisvärd omsorg beslutat anlägga vid järnbanelinjerna. Att han härigenom i ofantlig grad bidragit till vår naturs förskönande och till väckande af vårt folks sinne härför torde ej behöfva påpekas.

Men samtidigt med denna flitiga verksamhet för det materiella odlingsarbetet utöfvade han en ännu mera outtröttlig verksamhet för vår andliga odlings befrämjande. Tid efter annan skref han större eller mindre studier i litterära, kulturhistoriska eller religionsfilosofiska ämnen. Sitt varmaste intresse och sitt trängnaste arbete ägnade han emellertid åt uppfostran och särskildt åt *folkskolan*.

Hans intresse för folkskolan var djupt rotadt i hans lifsutveckling och lifsåskådning. Hans mor var folkskollärarinna, hans syster likaså; så kallade han dem själf. Sin första grundläggande undervisning hade han, säger han, erhållit i en folkskola, och till sitt tjugufjärde år hade han bott i en folkskolelokal samt läst och arbetat i dess stöj. Tidens hela politiska, sociala och religiösa utveckling pekade för honom hän på en möjligast djup och allmän folkbildning såsom en af sina mest oeftergifliga förutsättningar. Det praktiska arbete, hvarmed han närmast sysslade, gjorde härifrån intet undantag; »odling åt den som odlar jorden!» hade ju varit den lösen, som drifvit fram beslutet om folkskolans lagstaddande 1842. Härtill kom väl ock såsom en bidragande orsak den folkbildningsrörelse, som just på 1850-talet uppstod och som väcktes af Torsten Rudenschöld och P. A. Siljeström samt deras meningsfränder.

Bland dessa var Eneroth en af de mest verksamma. Hans skriftställareskap under 1860-talet var väsentligen pedagogiskt. Sålunda offentliggjorde han 1863 »Om folkskolan i Sverige» I, 1864 uppsatserna om »Kvinnan och folkskolan» samt »Om det gamla skol-systemets faror», 1866 »Om folkskolan i Sverige» II, 1867 »Om folkskolan i Sverige» III, 1868 »Om skolfester» samt »Hvad ha vi att lära af hvarandra i folkuppfostringsväg?», 1869 »Om folkskolan

i Sverige» IV och 1871 »Sånger och visor för hemmet och skolan».

En redogörelse för Eneroths uppfattning af uppfostran och undervisning skulle kräva en bok. Men den kan också lämnas genom en enkel hänvisning till det skolreformatoriska program, hvilket som en röd tråd genomgått hela pedagogikens historia från Comenius och Pestalozzi, som hos oss upptogs af Fryxell, Wallin, Geijer, Rudenschöld och Siljeström, som det varit det nu lefvande lärarsläktets uppgift att dag för dag kämpa för och som det skall blifva nästa lärarsläktes lott att bringa fram till erkännande och genomförande, — det program, som kan sammanfattas i en enda enkel formel: folkskolans utveckling till *en för alla samhällsklasser gemensam barndomsskola* samt alla de i detta kraf inneboende konsekvenser.

* * *

Sitt pedagogiska testamente har Eneroth lämnat i sitt *testamente*, i sin donation till Stockholms högskola. Denna är den mogna frukten af hans lifs sträfvan.

Detta kapital på 52,000 kronor, som han till allmän öfverraskning lämnade efter sig, huru mycket ligger icke där bakom? Huru se vi icke däri frukten af det ytterligt stränga och spartanska lefnadssätt, som han i sin barndom och ungdom fick vänja sig vid och sedan alltjämt bibehöll och som i sin tvungna öfverdrift under de yngre åren brutit hans hälsa, huru se vi icke däri frukten af hans och hans mors umbäranden och försakelser i det fattiga ljusstöparekyffet i Maria och i det lilla mörka rummet under lindarna på lankasterskolans gård och sedan allt framgent ända till lefnadens slut.

Och huru är icke testamentets syfte och anda en mogen frukt af hans själsriktning och lifsutveckling! Hade han icke varit en lärarinnas son och icke växt upp midt i en skola, hade icke hans erfarenhet af lifvet och hans tänkande öfver lifvet visat honom uppfostrans utomordentliga betydelse för lifvet, för den enskildes liksom för samhällets, — icke hade vi då haft någon donation för inrättande af en professur i läran om uppfostran.

Men sammanhanget mellan hans lif och hans donation är ännu närmare. Hade omständigheterna fogat det så, att Eneroth

blifvit universitetsman, och kunde det tänkas, att han detta oaktadt gjort sin donation för en lärostol i uppfostringslära — hvilket väl måste anses i hög grad osannolikt — så kan man vara viss om, att dess ändamål blifvit formuleradt på helt annat sätt än nu skedde. Helt säkert hade han då utan vidare kallat professuren en professur i pedagogik. Men nu hade hans öde kastat honom ut i det praktiska arbetslifvet och öppnat hans ögon för sammanhanget mellan naturens lagar och det mänskliga odlingsarbetet i alla dess grenar och framför allt i den odlingsgren, som har det ädlaste materialet, nämligen människan själf; det hade visat honom, att uppfostringskonsten liksom alla andra konster ytterst är *naturutvecklingskonst, naturförädlingskonst, naturförsköningskonst*. Därför skref han icke, huru lätt det annars hade varit, det ordet: »pedagogik», utan han skref: »*läran om sambandet mellan naturlagarna och människans sedliga och fysiska natur med särskild hänsyn till det uppväxande släktets uppfostran till andlig och kroppslig hälsa*». Han undvek med afsikt ordet »pedagogik», och han gjorde det för att omöjliggöra donationens användande för en lärostol i *spekulativ pedagogik, i formalistisk skolfilosofi* — en vetenskap eller kvasivetenskap, som lög hans tankar och syften fjärrare än snart sagdt allt annat.

För att vinna en ytterligare garanti mot risken att få frukten af sitt lifs arbete och försakelse bortkastad på något dylikt gjorde han ett betecknande tillägg. »Det åligger professorn» — heter det i testamentet — »att, utom sina lagligen bestämda skyldigheter, af trycket utgifva åtminstone tio af sina hållna föreläsningar hvart tredje år, börande dessa föreläsningar vara af sådan beskaffenhet, att inga särskilda kostnader krävas för deras utgivande». Meningen härmed var naturligtvis att hindra den blifvande professorn att gå upp i spekulativa subtiliteter; han skulle rent af tvingas att hålla sig i *levande rapport* med hela den för uppfostringsfrågor intresserade delen af nationen.

Det behöfver väl knappt påpekas, att han såg ännu en garanti, och en af de säkraste däruti, att donationen gafs åt *Stockholms fria högskola*. Den, som aldrig så litet känner Eneroths skrifter och tankegång, vet väl, hvilken utomordentligt ringa sympati han hyste för de i sekelgamla traditioner och byråkratiska former insnörda statsuniversiteten. Det lossande af banden, som de i våra

dagar påbörjade akademiska sommarkurserna innebära, hade ännu ej visat sig. Hvad Eneroth ville, det var en universitetsundervisning, som icke inrättade sig enkom för det lärda skrået, den trånga kretsen af akademiska medborgare, som icke afstängde sig från det omgifvande lifvet, utan öppnade sig för bildningssökande af alla lager och i främsta rummet för *dem, som under odlingsarbetet på olika områden lärt känna vetenskapens betydelse för deras arbete*. Det var därför en naturlig sak, att han lämnade sin donation åt den blifvande fria högskolan i hufvudstaden, om hvilken han kunde hysa den tillförsikten, att den aldrig skulle vilja resa någon kinesisk pappersmur mellan sig och den stora kulturarbetande allmänheten.

I detta liksom i andra afseenden är testamentet ett äkta uttryck för det i sann mening storsinta i Olof Eneroths sträfvanden¹⁾.

¹⁾ Till detta må här fogas blott att Eneroth avled 21 maj 1881. —

I föreliggande volym ha feltrycken i originalarbetena lämnats orättade och oanmärkta; dock har å sid. 39 ett tryckfel anmärkts i not, för att det vållat omening.

R. H.

UTTALANDEN AV ENEROTH,

HÄR SAMMANSTÄLLDA AV B. RUD. HALL

I. Kamp och kritik.

Den lärde.

Han klagade, — och det var med skäl,
Ty nog var han beklagansvärd.
Hans onda jag förstod så väl.
Ty saken var: — Han var för lärd.

I skolans trollkrets blind han gått
Och trampat sig i förtid trött.
På egoistisk lärdom blott
Han all sin bästa kraft förnött.

Uti Minervas uggeslott
Och all dess tomma formalism
Han sig en kronisk sjukdom fått,
Som heter — lärd eudaimonism.

Han sutit der uti en vrå
Och med systemets spindelnät
Begreppen sökt i bojer slå,
Till dess han slutligt blifvit — bête.

Nu var han trött. Och brusten var
Den väfven af skolastiskt flarn.
Blott glosor nu han egde kvar,
Det trötta gamla lärda barn

Han klagade, — och det med skäl,
Och nog var han beklagansvärd,
Ty skolan honom gjort till träl.
Och träl blir träl, om än så lärd.

Om det gamla skolsystemets faror.

I.

Det finnes något som för den enskilda människan är förmer än ära, mer än rikedom, mer än kunskap, en makt, hvarpå all menisklig framgång grundar sig — såvidt nemligen som den på människan sjelf beror, — men hvarförutan åter ingen sann lycka, ingen varaktig välgång kan gifvas, och detta är *en stark, en väl uppfostrad vilja*. Kunde man se in uti alla de människors innersta, hvilka utträttat något mer än vanligt här på jorden, så skulle man hos alla finna att viljan varit deras drifkraft, den makt, som, när alla andra tillgångar syntes och möjligen äfven voro medtagna, upprätthöll dem och nästan liksom af intet beredde dem nya medel, nya krafter. Af intet?... nej; — af intet blir intet, det veta vi väl; och såg det derföre än så ut, som hade de intet haft att göra med, så var det endast *skenbart*. En stark vilja är *aldrig* utan tillgångar. Den är i sig sjelf, med ett annat namn, äfven en stark *tro*. Den som rätt vill, *tror* på den sak han vill, *tror* att Försynen skall gifva honom den sak, som han åtrår, och han är sålunda långt ifrån att sakna medel. Han är tvärtom alltid *rik*; ty vilja och tro äro de största kapitalerna här i världen. De befrukta, lifva allt hvadhelst som med dem kommer i beröring.

Viljan är det första i allt. Utan vilja gifves intet lif. Menniskan är den högsta bland skapade varelser. Sjelfmedvetande och viljan äro hennes högsta krafter; viljan är den högsta, största, mäktigaste kraften här i världen.

I alla andra varelser verkar den blindt. Hos människan har den fått syn. Denna kallas hennes sjelfmedvetande, och, med andra ord, äfven *ljus i förståndet*. Hennes vilja är sålunda icke blindfödd. Verkar den äfven i barndomen mera såsom en sjelfvisk, d. v. s. blind kraft, — att den dock ej *är* blind, bevisas deraf, att första ord af en högre sanning som träffar det till medvetande vaknande barnets själ öppnar dess viljas, dess samvetes ögon. Och derför heter det: *ljus i förståndet och helighet i viljan*.

All vilja som icke är medveten är drift. Och driften, fastän den kallas stark, — hvad förmår den dock emot den vilja, som ser hvad den vill och hvad den bör vilja!

Hela världshistorien är den viljans historia, och denna visar, att intet förmått stå emot den viljan. Saken är denna; i och genom viljan, den s. k. *fria* viljan, den i sin frihet medvetna viljan verkar den makt, som styrer världen, såsom genom sitt redskap här på jorden. All ingifvelse är en rörelse i viljan. Och förbindelsen mellan den makt, som gifver och ingifver, samt viljan, som mottager och utför det mottagna budet, kallas *religion*.

Religionen är således *viljans* sak. Den enskilda människa, som ej har en stark vilja, är redan derigenom svag i sin religion. Det folk, som ej *vill* med allvar och kraft, kan aldrig vara ett *religiöst* folk i högre mening.

Dessa begge saker, vilja och religion, äro blott olika sidor af en och samma sak. Religionen är den heliga viljans arbetsätt, dess verkningssätt.

All vilja, som ej så arbetar och så verkar, är icke vilja i ordets sanna mening, utan är sjelfviskhet, är drift.

När vi derför tala om en stark vilja hos den enskilda människan, så mena vi icke blott den ursprungliga råa viljekraften, utan denna viljekraft, under den enskildes Jacobsstrid med allmakten, på en gång stärkt och tämjd till medveten, fri, helig kraft, icke erkännande någon annan kraft sig öfvermäktig än *den*, hvaraf hon sjelf är blott en gnista, nemligen *det eviga förnuftets*.

Hvarochen må nu tänka sig dessa sanningar efter sitt förstånd, — det vissa är, hvad som väl hvarochen inom sig sjelf erfarit, att *viljan* är det första i allt, att viljan är hans högsta *kraft*, att hela hans lif och alla hans öden bero, så vidt nemligen som de på honom bero, af hans vilja, att viljan ger honom hans *karakter*, hans plats här i världen, hans plats uti historien, det vare sig det tysta hemmets, eller det mindre medborgaresamfundets, eller nationens och nationernas.

Men är det så, — och hvem tviflar väl derpå? — så är det klart, att all uppfostran egentligen och först och främst bör vara *viljans* uppfostran. All annan uppfostran, den må skattas aldrig så högt, betyder föga eller intet i jemförelse med *den* uppfostran.

Det är *väl* värdt, att vi svenskar, som, vi må tänka och säga hvad som helst om oss sjelfva, dock onekligen hafva en stark in-

billningskraft att bekämpa på det den icke må blifva vår vilja öfverlägsen, — att vi svenskar, säger jag, söka göra oss klart, huruvida vår viljans uppfostran är sådan den borde vara. Det är ett ämne för *dagen*, i sammanhang med skolfrågan; men det är ock ett ämne för alla dagar, för hela lifvet; ty *den* uppfostran upphör aldrig.

Är vår uppfostran sådan som den borde vara? — Detta är frågan.

Ja, skulle man kunna svara, om *viljan* rätt uppfostras, om således barnet, om ynglingen, om flickan först och främst göras uppmärksamma uppå, att utan en fast vilja är det intet med hela människan, samt om denna viljas väckande, stärkande, öfvande, pröfvande sålunda göres till förnämsta föremålet för uppfostrans svåra konst.

Men tillgår det så?.. Har der icke kommit liksom en mani, ett raseri öfver hela vårt folk, att sätta så kalladt vetande, boklig kunskap, skollärdom öfver allt annat?.. Går der icke öfver hela landet en med hvarje år växande klagan och sjelfanklagelse, att folkets kraft förtäres i och med det uppväxande slägtets öfveranstängning vid böcker och lexor, att, med ett ord, undervisningen bedrifves, öfverdrifves på uppfostrans bekostnad, att mångsidig kunskap och skenkunskap, sättes framför och uppöfver vilja och karakter.

Är denna klagan sann?

För vår del erkänna vi den så vara. Vi hafva egen personlig erfarenhet deraf. Och vi se att det går det nu uppväxande slägtet på samma sätt som det gick oss i barndomen, att nemligen der aktas så mycket på boken och på lexan och på de så kallade kunskaperna, att föga eller ingen tid lemnas öfrig till besinning af lifvets och framtidens öfriga ve och väl. Ja sjelfva religionen, denna viljans öfning, göres *uteslutande* till föremål för bok och lexa och minnesöfning. Sjelfva viljan upplöses, blir en på engång innött och utnött minneslexa, blir åtminstone så illa behandlad, att den, om den engång lyckas att bryta igenom hela den tillkonstlade öfverbyggnaden af lexverk och minnesverk och intaga sin rätta plats i den enskildes lif, befinner sig hafva lidit en kraftförlust, som endast i särskildt lyckliga fall kan ersättas.

Det hjälper i allmänhet föga att klaga och ankla. Gå sjelf

och gör bättre... så lyder i sådana fall som detta nutidens rätta lösen. Men för att finna botemedlet, måste man först och främst öfvertyga sig om sjukdomen och rätt beskrifva den.

Låt oss alltså beskrifva denna boksjukdom, skolsjukdomen, eller hur man vill kalla den, som medförer viljans, karakterens försvagande och dermed tillfogar nationen en slags långsam tvinsot som *kan* bereda dess strädöd, om den ej i tid förekommes.

Den yttrar sig först hos föräldrarna. Antagom, att vi här hafva att göra med de bästa föräldrar. De vilja gifva sina barn den bästa möjliga uppfostran. De gifva dem också den ömmaste vård. Icke en sky har fått förmörka barnets själ i hemmets helgedom. Det har endast sett och hört sådant som bort kunna förädla det. Det har tillochmed fått undergå de bästa viljeöfningar. Det har fått lära att vilja — på lydnadsvägen. Det har på den vägen fått sin vilja på engång stärkt och tämjd. Det har fått lära hvad det vill säga både att vilja och att vilja *rätt*.

Men så kommer skoltiden. Skolan delar nu med hemmet väldet öfver barnet. Det uppstår i början någon slitning mellan de begge makterna. Men, — hur det är — skolan är en slags statsmyndighet, hvars stadgar och routine den enskilde anser sig böra underkasta sig, isynnerhet som alla skolans välsignelser fås nästan för intet; och sålunda, — sedan man till en början tyckt både det och det om katekesläsningen; om det myckna gramatikväsendet, om de långa hemlexorna, om nutiden i allmänhet, — sedan man rådfört sig med den eller den fadren, som haft sina barn i samma skola och som, efter hvarjehanda likartade tvifvelsmål, slutligen böjt sig för häfden, bruket, traditionen, auktoriteten, ... man »lär sig inse,» att det ej kan gå annorlunda än det går, och så ruskar man på hufvudet... och låter det gå.

Och det går. Det går som en hetsjagt. Under det att man skrifver chrior öfver ämnet: *non scholæ sed vitæ discimus* (»vi lära för lifvet och ej för skolan») är boken, lexan allt; lifvet, viljan intet. All vilja sammankrympes till något som kallas och, i sig sjelf, äfven är en dygd, nemligen *flit*; men alla viljans öfriga sidor, den egentliga energien, viljans vakenhet, dess motståndskraft, dess motgångskraft, dess sjelföfvervinnelsekraft... allt detta lemnas å sido. Fliten får vara hur egoistisk som helst, får tjena hvilka passioner som helst, får vara hur blind som helst,

— blott det är flit, så är allt godt och väl. Fliten är skolgossens enda och högsta viljeyttring. Föröfrigt får han vara hur passiv som helst. Hans »uppförande» det andra personliga kännetecknet jemte *fliten*, behöfver ej hafva någon annan positiv förtjenst. Det får det högsta vitsordet »berömligt» äfven om gossen aldrig varit annat än passivt lydig. Med andra ord, den viljelösaste yngling kan, enligt *skolans* sätt att se och döma karakter och uppförande, få de högsta betygen, och får dessa äfven ofta; ja man skulle tillochmed kunna sätta i fråga, om han icke får dem oftare än det med viljekraft utrustade barnet, men för hvars viljeyttringar skolan icke har något utrymme, icke någon method, icke något öga, icke något hjerta, *endast* — lexan.

Föräldrarna se på den jagten, frukta någongång för utgången, rådföra sig med de hyggliga lärarna, som — vare det i förbigående sagdt — *i grunden vilja barnens väl så innerligt som någon, men som dock lätt blifva slafvar under det rådande systemet*, — och — glädja sig åt barnens framsteg i studier, deras berömliga flit och uppförande, tackande vår Herre och »Herrarna allihop» som verkat så outtröttligt för barnens — de nu blifna studenternas — välfärd.

Och barnen — de nyblifna studenterna — de glädja sig åt sina vackra betyg, och de känna en viss stolthet öfver att »kunna» så och så många språk, så och så många växter, så och så mycket historia och matematik och logik och psykologi och theologi etc. etc. och deras lifsfilosofi rör sig nu antingen omkring det spörsmålet, huru skall jag få lära mer, eller omkring det: huru skall jag nu bäst använda mina kunskaper för att »göra min lycka.» — Eller göra de sig väl först och främst den frågan, huruvida deras vilja blifvit öfvad och uppfostrad under allt detta, huruvida de lärt att tänka och tänka sjelfständigt, huruvida de lärt, att *kunskap är blott medel för en god vilja*, huruvida de känna kunskapskapitalet såsom ett intet i jämförelse med denna fasta vilja, medelst hvilken de skulle kunna bryta sin väg genom alla pröfningar, alla motgångar, alla frestelser, huruvida de känna sig rustade att börja och bestå uti lifvets kamp, med oförvillad blick fästad på målet som för alla är ett?...

Pröfver hvar och en sig sjelf. Eller är det icke så, att fäderna nog mycket glädja sig åt att sonen gjort t. ex. en vacker

studentexamen, att mödrarna glädja sig nog mycket åt dottrens s. k. talanger, att lärare och lärarinnor nog mycket glädja sig åt lärjungarnes betyg eller talanger såsom bevis på ett välförrättadt värf och att de sålunda till kunskaper och talanger beforderade unga nog mycket fästa sig vid dessa och det under en tid, då den viktigaste omsorgen borde vara fästad vid sjelfkänslans och sjelfbeherrskningens rätta jemnvigt, vid de svar, som samvetet har att gifva på de af den redan med lifvet började kampen framkallade inre frågorna?

Är det icke så, att t. ex. mången yngling med en ursprungligen rikare fond af sjelfständighetskänsla, af vilja, redan i sina första studentdagar, sedan skolans trängre trollkrets blifvit bruten, gripes af medvetandet af, att skolans väg icke varit viljeuppfostrans väg, att, om han längre fortgår på den banan, han skall gå under i gloser och minnesverk, och — derföre, med ens och för alltid brytande med skolans vid akademien fortsatta traditon, skynnar att såsom det heter taga sin examen så fort som helst, och hur väl eller illa som helst, blott för att ju förr desto heller komma ifrån den ända till akademiens högsta examensspetsar fortsatta skolan, som gör den unge mannen desto osjelfständigare ju längre man dröjer kvar deri? Har han icke mycket brådtom att komma derifrån, just för att rädda det han möjligen eger kvar af sjelfständighet i vilja och tanke och dermed träda in i lifvets friska verkstäder och der få sitt *samvetes* betyg uppå att han handlar såsom sig bör?

Är det icke så, att sjelfva lärarna påyrka en så hastig akademisk kurs som möjligt och dermed sjelfva gifva tillkänna, att tillochmed de akademiska studierna endast äro ett nödvändigt ondt, dem hvaroch en bör söka komma ifrån för ett så billigt pris som möjligt?

Är det icke så, att de som mest hängifva sig åt skolan, dess ämnen och dess metoder, äro de som ohjelpigast hemfalla åt all slags osjelfständighet och att tillochmed de, som försvara skolan, dock på intet vilkor försvara hennes offer?

Är det icke så att vid »afskedssupen» från akademien de »färdiga» lärjungarne i chorus med lärarna instämma i glädjeyttringar att de äro »lyckligt och väl» ifrån det akademiska exa-

mensväsendet och att de med glädje vända allt hvad akademi heter ryggen?

Och är det icke ungefär på samma sätt med de unga kvinnorna, att så fort de »slippa ur pensionen» slå de igen boken för lång tid, om icke för all tid?

Är det icke, med få ord, så, att *skolan*, sådan den i allmänhet bedrivs, endast är en fatal genomgångspunkt, den man icke älskar, medan man är der och den man sällan med verklig kärlek och aktning minnes? Den är nemligen liktydig med *boken*, och endast *boken*; och boken må vara hur nyttig som helst, den är dock, borde åtminstone vara, det känner man tidigt och instinktmässigt, endast *en* och en ringa sida af ens uppfostran. Men skolan, skolan sådan den ännu är, den gör boken till hufvudsak; och detta kan man aldrig förlåta henne. Sedan man väl sluppit utur densamma, lemman man den i sitt värde för alltid; för att aldrig taga minsta kännedom derom, förrän man möjligen sjelf fått barn, dem man *måste* öfverlemna till skolan, sådan den är.

Är det icke möjligen af denna grund som deltagandet för skolfrågan hos oss varit så ytterst ringa?... Är det icke så, att man inser skolan vara ett under flera århundraden småningom så intrassladt, så pedantiseradt, så petrificerad system, att individen icke anser det löna mödan att på dess reorganisation offra några synnerliga krafter? Den lider af samma åkomma som kyrkan: och hvad denna beträffar, så synes den stora allmänheten hafva i tysthet kommit öfverens om, att tillsvidare lemna den i fred såsom ett till ett öfvermäktigt ondt, småningom förändradt outhärligt godt, för hvars befrielse och återupprättelse tiden ännu icke är mogen.

II.

Vi äro härmed inne på ett ämne, som alltid har varit ett föremål för stridiga åsigtter. »Skolan har ej att göra med uppfostran, ty denna är hemmets sak, och skolan har endast att göra med undervisningen.» säga somliga — lemnande helt och hållet i sitt värde den gamla nyss återupprepade satsen: non scholæ sed vitæ etc. — Nej, säga andra, »skolan måste äfven *uppfostra*.» All den undervisning, den föröfrigt må meddela, tjenar derförutan till

intet. Undervisningen bör endast vara en del af uppfostran, bör i alla dess delar hänföras till densamma. Utbruten till något för sig utom uppfostringsarbetet skadar den i stället för att gagna, förrycker den barnets åskådningens värld och skall en gång befinnas hafva blifvit bedrifven på bekostnad af dess handlingskraft och hela sedlighet.

Frågan är obestriddigen en af de viktigaste, som samtiden har att lösa både i teori och praxis. Sedan mer än fyratio år är undervisningsfrågan en dagens fråga hos oss, utan att man synes hafva särdeles mycket närmat sig dess lösning. Svaret kan endast afgöras i och dervid som man bestämmer undervisningens förhållande till uppfostran och tvärtom.

Med hvarje dag får den frågan en allt vidsträcktare omfattning, en allt djupare gående betydelse, sedan den s. k. folkskolan, millionernas skola, numera tagit alla nationers uppmärksamhet och krafter i anspråk på ett sådant sätt, att man tryggt kan påstå, det hvarje nation just i och genom den frågans lösning snart nog torde hafva att afgifva bestämda beviser uppå, huru pass starkt eller svagt medvetande den *såsom nation* har.

Med få ord: behovet af den reform i skolväsendet, hvar uppå från alla håll allt starkare ropas, grundar sig på den allmänna, mer eller mindre klart kända insigten om, att förhållandet mellan undervisning och uppfostran behöfver omregleras. Och denna reform skall icke komma till en lycklig utgång förr än grundsatserna i detta fall blifvit klart utredda och klart fattade och af den allmänna meningen gjorda till dess egendom.

För vår del vilja vi endast söka att förklara våra ofvan fällda uttryck och såmedelst söka antyda, huru vi anse frågan böra lösas.

Vi hafva haft åtskilligt att anmärka vid skolans närvarande system. Man skall möjligen anse oss hafva angripit sjelfva dess grundvalar, då vi yttrat oss med mindre aktning om de enda eller de förnämsta dygder, skolan befordrar, nemligen *flit och lydnad* samt dess enda operationsmedel — *boken*.

Flit och lydnad *äro* dygder, äro barnets förnämsta dygder, och ha såsom sådana sin belöning såväl i sig sjelfva som i framtidens välgång. Hvem tviflar väl derpå? Hvem skulle väl i den

ringaste mon vilja nedsätta deras värde och deras för hela lifvet viktiga betydelse?

Likaledes boken. Boken är en af mensklighetens förnämsta skatter. En god bok är en välgerning för menskligheten, och dess verkningar vara tiderna igenom. Att sprida böcker och bidraga till läskunnighetens utbredande är en af samtidens och alla kommande tiders förnämsta uppgifter. Genom boken talar det ena tidehvarvet till det andra och till alla kommande. Hvem skulle väl vilja förringa dess vikt, dess omätliga verkningar?...

Och likväl... hafva vi vågat kasta någon skugga på skolan derföre att densamma sätter fliten, lydnaden och boken högt? Nej, icke derföre, utan derföre att, hon, under det att hon *bekänner* religionen vara det högsta, dock, i tillämpningen af denna sin högsta grundsats, stannar vid att sätta fliten och lydnaden och boken såsom sina *enda* ögonmärken, sina *enda* uppgifter.

Vore nu den satsen sann, att skolan endast har att göra med *undervisning*, så vore hon fullt berättigad till denna sin uppfattning och följdriktig i detta sitt verkningssätt. Hon hade ju då icke annat att göra än att befordra undervisningen på alla möjliga sätt. Och, då denna nu bäst befordras genom de nämnda dygdernas utöfning samt, — såsom det hittills allmänt antagits — genom boken, så hvad annat har väl skolan haft och hvad annat har den väl att göra än just hvad den gjort och gör!

Men vi antaga ej den uppställda satsen. Skolan får icke, bör icke fatta undervisningen såsom vore den dess *enda* uppgift. Vi skola söka bevisa denna sats.

Så fort föräldrarna satt sina barn i skola, kasta de instinkt-messigt för det första all undervisning, och derefter om icke all, dock äfven en god del af uppfostran på skolan. Detta är visserligen orätt. Men skolans män böra veta och veta ganska väl att så är: och det har berott och beror på dem, att åstadkomma rättelse härutinnan. Men detta hafva de icke gjort och kunna de icke göra. Ty — skolans fordringar äro sådana, att barnets hela uppfostran måste inrättas med afseende derpå. Barnets uppgift hemma under skolåren är — att lära sig sina lexor. Deruppå riktas alla omsorger. Föräldrarnes deltagande i uppfostran och undervisningen inskränkes för det mesta till medverkan i och för lexornas inlärande. På sin höjd utsträckes den till musik eller

någon dylik utan skolan ännu bedrifven öfning. Rättandet af småningom upptäckta lyten eller fel eller ovanor erkännas visserligen såsom hemmets uppgift: och det vore den högsta orättvisa, att icke erkänna, det hemmets arbete i detta fall dock i sig sjelf är och hufvudsakligen förklarar nationens fortskridande i dygd och sedlighet. Men — lexan går dock framförallt. För lexans skuld lemnas de fredliga konflikterna ofta olösta, öfvervunna. Med bekymmer och fruktan ser mången fader eller moder det eller det felät växa med barnet; många förnyade gånger göra de sina försök att qväfva detta fels vidare tillväxt; men — lexan — kan du din lexa mitt barn? — och så måste saken ha sin gång. Med bekymmer och fruktan tycker sig mången fader eller moder se sitt barn, allt under det att detsamma tillväxer i lexkunskap, försvagas till dess naturliga företagsamhet, energi, sinnesfriskhet, glädtighet o. s. v. Man gör sina försök att väcka, att upprätthålla det alltjemnt aftagande friska modet, man gör tillochmed sina försök att hämma sjelfva *fliten*, man skulle mångengång vilja vara färdig att gömma undan boken för barnet; men... que faire?... det reder sig väl, lilla Carl är en läsvurm, är bestämdt ett ämne till vetenskapsman, o. s. v. och så får äfven lilla Carl sin »*vilja*,» d. v. s. får *skolan* sin vilja fram. Lilla Carl blir klassens primus, blir lärarnes och skolans ära, blir föräldrarnes glädje; men hvad han blir i framtiden... det får man se... För vår del tro vi, att kulturhistorien bevisar, det hvarken vetenskapens eller handlingens förnämsta män i allmänhet utgått från lexslafvarnes leder. Vetenskapshjeltar, sådana som *Linné* och *Berzelius*, hafva icke varit några skolhjeltar, och icke heller våra handlingshjeltar varit det. Tvärtom förete ofta dessas historia ett och annat drag af opposition redan i skolan, utan att vi derföre, i allmänhet taladt, vilja särskildt framhålla en sådan opposition såsom något i och för sig godt.

Alltså: vi våga påstå, att skolan, i och med detsamma som den blifvit gjord till en statsinrättning, har fått en ställning som gör att dess uppgift, undervisningen, af den allmänna fördomen sättes högre än hemmets uppgift, uppfostran, att barnen undervisas — på uppfostrans bekostnad, och att skolan, såsom den der bör vara medveten om dessa förhållanden, har att tillse, det upp-

fostran måtte genom densamma befordras, och undervisningen alltså ställas så, att den blir underordnad under uppfostran.

Vi skola emellertid vidare söka förklara, huru det tillgått, att skolan kommit att få denna missriktning.

Staten har behöft embetsmän, kyrkan har behöft prester... Dessas förnämsta dygd är lydnad. Skolan har blifvit ställd der- efter. Hemmet har måst rätta sig efter skolan, och sålunda har allt blifvit *ett* system, med statens och kyrkans fordringar till ögon- märke, men på den individuella uppfostrans bekostnad. »Icke må herren tro, — sade en lärare, till den som skrifver dessa rader, i tentamen till den filosofiska graden, — att studierna äro hufvud- saken, utan det är, att individen, genom att underkasta sig statens fordringar hvartill examen hör, bevisar sin undergifvenhet under lagen och dermed sin lämplighet till embetsman.» Så är det. Stu- dierna äro icke till för sin egen skuld, såsom vi under ynglinga- åren så ofta med Schiller entusiastiskt tro. De äro till för statens skuld. Åtminstone böra ej studierna för studiernas egen skuld börja förrän examina äro genomgångna.

Men är det väl något ondt i allt detta?... Böra ej alla en- skilda intressen underordnas statens?... Och i så fall, hvad är väl mot systemet att anmärka?

Endast det, att staten missförstått och missförstår sitt eget intresse, om den lemnar individens väl och ve såsom individ ur sigte, blott staten sjelf får sina allmänna fordringar uppfyllda. Endast det, att en nation af försvagade blott flitiga och blott ly- diga, bokuppfostrade individer icke skall kunna mäta sig hvarken i sedlig eller fysisk kraft med en nation, hos hvilken individens uppfostran till energi, till sjelfbeherrskning och sjelfständighet sättes i första rummet. Endast det, att det är ett misstag att tro, det individerna äro till för statens och kyrkans skuld, i stället för att det förhåller sig tvärtom. Endast det, att individens högsta möjliga förädling är statens och kyrkans högsta möjliga ändamål, och att staten eller kyrkan, om de i sitt uppfostrings- och under- visningssystem icke rätta sig efter den satsen, missbrukar den makt som dem under tidernas gång blifvit mer eller mindre medvetet tillerkänd.

Möjligen skola dessa satser tyckas vara framställda i en skar- pare dager än de förtjena. Möjligen skall man anse faran endast

diktad eller gifven en starkare färg, än de närvarande förhållan- dena påfordra.

III.

Redan för inemot 30 år sedan hördes i Tyskland ett krigsrop mot skolan såsom den der genom den ensidiga öfverdriften af bokdyrkan och lexläsning gaf anledning till skolungdomens fysiska och sedliga förslappning. En hel litteratur, såsom det heter, fram- kallades. Verkningarne deraf visade sig endast deri, att gymna- stiken upptogs bland skolöfningarne. Kroppen blef derigenom un- derkastad samma »rationella» behandling som själen blef det ge- nom grammatiken. Man började gymnastisera för kroppens skuld, och äfven för själens skuld, i det att kroppens helsa återverkar på själens; men — i det hela taget, frukta vi — för gymnastikens skuld. Det vill säga, man *tillämpade* ej gymnastiken, det blef för det mesta »fristående» gymnastik i dubbel mening.

Hos oss hafva allarm-ropen om skolans både kroppsligt och sedligt försvagande inverkan först på allvar och mera allmänt börjat höjas under de sista åren. Många betrakta ropen ännu så- som blindt allarm. Emedlertid Tysklands exempel skulle som alltid följas. Botemedlet var till och med denna gång af svensk uppfin- ning. Gymnastiken är Lings idé och Lings verk. Det har sålunda blifvit lag uppå, att gymnastiken skall införas i alla skolor. Un- der allt detta har nationen sjelf, enligt engelskt föredöme, vaknat till medvetande om att landets försvar bör icke ensamt vara sta- tens aflönade affär, utan äfven folkets egen frivilliga. Begge dessa rörelser förenade gafvo den militära frågan i dess tillämp- ning på skolan en lycklig karakter. Barnen skola redan i skolan beredas till frivillig militärtjänst.

Så står denna frågan hos oss för ögonblicket. Ingen kan neka, att icke denna de sista årens rörelse är ett uttryck deraf att natio- nen vaknat till medvetande af hvad dess frid tillhör samt deraf att den insett, det den gamla skolan varit på väg att förderfva nationen.

Men frågan är ännu icke löst. Den är i sitt första stadium. Bedraga icke teckuen, kommer den att länge stå på dagordningen, ja, så länge, tills hela det närvarande utbildningsarbetet, öfver-

gången från det gamla till det nya samhället, blifvit genomfördt.

Låtom oss betrakta ett par af de närvarande rörelser, som vittna om, att skolan icke ser med samma ögon som förr, och att individens rätt börjar komma till heders.

Det har på sednare tiden börjat visa sig vissa tecken, som bebåda, att vurmen för statens och kyrkans tjänst börjar minska. Icke såsom skulle man anse denna tjänst mindre behöflig nu än förr i och för samhällets ändamål; men dock så, att man börjat anse den mindre behöflig, mindre allenasaliggörande för individen. Med andra ord: man börjar alltmer inse, att det är mycket annat nyttigt och godt som behöfver göras och hvilket såsom sådant börjat finna erkännande. Förr, isynnerhet före franska revolutionen, voro föga andra befattningar och arbeten något mera hedrade än de, som kyrkan och staten hallstämplat. Det är nu annorlunda.

Följden häraf är den, att statens och kyrkans skolor befinnas icke vara den enda vägen till befördran, lön och heder här i världen.

Den ena nya skolorganisationen uppstår sålunda efter den andra, till en början alldeles oberoende af staten och kyrkan, äfven om de sedermera, sedan de bevisat sig outhärliga, grundade i den nya sakernas ordning, erhålla understöd af allmänna medel.

Dessa nya skolorganisationers metoder äro helt andra än de gamla skolornas. Deras anda likaså. Egentligast skilja de sig från de gamla skolorna derutinnan, att det är individens behof och individens rätt med afseende på framtida duglighet som i dem är hufvudsak. Studierna der äro icke till för deras egen skuld eller för staten och kyrkans tjänst utan för ett visst yrkes, ett visst arbetes skuld. Detta kan synas mången vara illa nog: ty skolan, skall man säga, bör ju först och främst vara till för förvärfvande af kunskap i och för sig, för uppfostran till allmän mensklighet oberoende af en tillämpning, yrke och lön o. s. v. Men — fråga är, om man lär sig s. k. allmän mensklighet på rätt sätt annat än uti sjelfva lifvet, dess strider och arbeten, samt huruvida sålunda det icke kan vara berättigadt nog af den unga tiden, att, emot den gamla skolan, som endast afsåg s. k. allmän mensklighet, ehuru den ansåg denna förnämligast förvärfvas genom minnesarbete och glosfiske, uppställa sina nya skolor, — skolor, hvilka möjligen, i följd af reaction mot det gamla systemet, lätt nog gå till en

annan öfverdrift och sålunda ställa *allt* på yrke och lön, men som dock, i och genom den friska anda, som der i allmänhet råder, visa sig bättre motsvara tidens behof och tidens röster än de gamla skolorna.

Detta är rörelser i skolväg *utanför* den gamla skolan.

Men *inom* densamma... hvilka rörelser!... De gamla språken, ifrån att ännu för 20 år sedan vara nästan allt,... huru »uppflyttas,» uppskjutas de icke från klass till klass, — och huru tränga ej naturvetenskaperna in med en fart, som liknar den länge återhållna strömmen, om våren straxt vid islossningen! — Sjelfva katekesen, denna »religionens» stödjepunkt i skolan, denna kyrkans grundsten i skolbyggnaden, detta organ för den s. k. religiösa uppfostran i skolan, — huru börjar ej dess värde och värdighet såsom sådan betviflas; huru hafva icke allt flera röster höjts, som fordra den s. k. religiösa undervisningens skiljande från skolan, påstående att för religionen såsom sinnesförfattning, såsom viljeverksamhet ej behöfves så mycken konstig dogmatisk undervisning, men deremot *mycken praktisk öfning* i allt hvad högt och godt och rätt är. — Och likaså... i fråga om andra ämnen... Huru börjar man ej inse, att det myckna inlärandet af äfven de obetydligaste namn och årtal och uppgifter i historia och geografi är en undervisning, som sker på bekostnad af viktigare uppgifter för barnens verksamhet under skolåren! Huru går det icke, hvilket ämne man än betraktar, en allmän rörelse genom tiden, som i alla sina yttringar antyder, det *skolan* ej gör sin sak rätt, ej rätt fattar och ej rätt uppfyller sin bestämmelse.

Barnen öfverbildas, öfverundervisas, ropar man. Ämnena äro för många, lexorna för många, undervisningstimmarne för många, undervisningsåren för många, och följderna af allt — en allmän opraktiskhet, ohälsa, lillgammalhet, lillklokhet, mycket s. k. vetande men mycket litet vett, mycken mottaglighet men allt mindre alstringsförmåga och ursprunglighet, mycken flit men föga energi, mycken lydaktighet men föga sjelfständighet, mycken *god vilja* men föga *stark* och fast vilja, mycken bildning men föga *karakter!*

Men — hvad är grunden till allt detta, hvad är det som vill fram i och genom allt detta? För vår del betrakta vi den saken på följande sätt.

Med den ombildning som försiggått i alla samhälliga förhål-

landen under det förra och detta århundrade har dock ordningen först på de sista tiderna kommit till — *skolan*. Samhället har småningom ombildat sig, dess olika lager blifvit liksom genomarbetade af den nya samhällsandan till ett gemensamt helt, under det att skolan förblifvit nästan en fristående institution invid den sig isolerande och af tiden sjelf alltmer isolerade kyrkan.

Förblifvande i kyrkans armar såsom en sammanaflad mellanlänk mellan den och staten, har skolan sålunda kommit att stå i skuggan, under det att folken liksom på egen hand, oberoende af både kyrka och skola, ombildat sina öfriga författningar, lagar, institutioner o. s. v. Men så har man börjat inse, att för de nya institutionerna och de nya uppgifternas genomförande fordras en annan de uppväxande slägtenas utrustning än den som beredes dem i de gamla, under kyrkan och dess traditioner ställda skolorna; och så hafva de dels börjat påyrka nya skolor, primärskolor, slöjdskolor, yrkesskolor, tekniska skolor, småbarnsskolor, fattigskolor, skolor för fullvuxna, söndagsskolor, offentliga skolor för flickor o. s. v., dels brutit in öfver de gamla skolorna med alla möjliga nya fordringar, fordringar, dem kyrkan icke kunde förstå, dem hon således endast med ovilja och mycket motstånd sökt erkänna och rätta sig efter utan att dock deri kunna lyckas.

Det är midt uppe i denna brytning vi här i Sverige för närvarande befinna oss. Kyrkan innehar här ännu nästan samma ställning till skolan som för trehundra år sedan. — Folkskolan, åtminstone, är hos oss på väg att blifva borgerlig, nationell, världslig, allt under det att kyrkan ännu enligt lag styrer den sjelfskrifvet.

Och nu, kyrkans lära är lydnamens lära, fantasiens lära, känslans lära, den dogmatiska trons, försannthållandets, myndighetstrons lära: men icke *viljans*. Skolans fattning af sin uppgift har varit derefter. Till och med äfven hemmets. Såväl *skola* som *hem* hafva ansett sin uppgift vara endast och allenast att lära barnen lyda, men icke att lära dem *vilja*.

Intet barn vill boken, men hvarje barn *vill handling och verksamhet*. Men skolan, trospligtig under kyrkan, har sagt: läs flitigt, lär flitigt, mitt barn: det är din viktigaste uppgift så länge du är barn, så länge du är i min vård, o. s. v. tills du tagit dina examina vid några och tjugo års ålder, om du går

läsvägen. Och föräldrarna hafva icke förstätt och därför icke heller velat bryta hvarken med skolan eller kyrkan, och så hafva äfven de upprepat: läs flitigt, lär flitigt, mitt barn. Och så har boken blifvit både undervisningens och uppfostrans trollformel, blifvit mål der den skulle vara medel, blifvit allt der den skulle vara något jmförelsevis obetydligt.

Intet barn har abstraktionsförmåga, men hvarje barn har åskådningförmåga, föreställningsförmåga, inbillningsförmåga. Men skolan har, i kyrkans skolastiskt-dogmatiska ledning, sagt: declinera, conjugera, definiera, räkna upp trons artiklar, reglorna för det och reglorna för det, allt under det den aflägsnat allt hvad bilder heter, under det den läst sjelfva matematiken utantill, historien och geografien utan alla skilderier och utan kartor, med ett ord, bedrifvit all möjlig abstract undervisning, men lemnat all efter barnens natur lämpad undervisning, utom minnesöfningarne, åsido. Och föräldrarna, sjelfva lydiga barn, sjelfva uppfostrade på det viset, hafva användt till både goda och onda lämpor, både lockbeten och ris i kyrkans och skolans tjenst. Huru mången bland det nu lefvande medelålderssläktet har icke varit föremål för kyrkans och skolans och hemmets förenade bemödanden att genom kroppslig aga hos barnen inpiska »vetande» och »religiös undervisning», allt under föreställning mer eller mindre på god tro, att religion, vetande, flit och lydnad derigenom befordrades!

Den gamla skolan, med alla dess aflägg och förgreningar, såsom t. ex. folkskolorna, är sålunda, enligt vår åsigt, midt uppe i våra dagar en kyrklig institution med medeltidskaraktär. Dess af kyrkan bestämda uppgift är, på grund af denna dess härkomst, skolastisk. Grundad, samt till sin karakter och uppgift bestämd af tider, med helt andra behof än våra, med en helt annan riktning än vår, motsvarar den icke våra dagars fordringar. Den *vill* icke, *kan* icke gifva annat än undervisning och en undervisning, som ej fullt passar vår tid och våra behof. Och hvad uppfostran beträffar, så är den så långt ifrån att gifva någon sådan, att den tvärtom gör denna omöjlig icke blott inom sig utan tillochmed gör den omöjlig eller åtminstone underhållig i hemmet. Hvad vi här ofvan anfört om de senare tidernas rörelser i skolväg och alla dess både directa och indirecta försök dels att framkalla nya skolor, oberoende af kyrkan och det gamla systemet, dels att ut-

veckla och förändra de gamla skolorna i enlighet med dess nya anda och nya behof, torde tillräckligt bevisa denna sats.

I de nya skolorganisationerna, t. ex. den nya elementarskolan i Stockholm, råder också en helt annan anda, en helt annan riktning. Denna kallas emellertid »endast ett experiment». Att den så är, och att den ännu icke efter trettio års tillvaro blifvit efterföljd af flera likartade skolor, bevisar, huru fast det gamla systemet ännu är.

Hvad är det då vi egentligen hafva emot den gamla skolan, elementarläroverket, såsom systemet kallas?... Endast detta, för att ännu en gång upprepa det,... att den lemnar viljans uppfostran åsido, att den icke lär barnen att *vilja*, att den så uteslutande riktar ungdomen med eller mot dennas naturliga böjelse, på boken och undervisningen, och att den, med den makt den erhållit, i denna dess riktning återverkar så mäktigt på hemmet, att äfven der denna viljans uppfostran icke bedrifves såsom den för nationens utveckling och välfärd borde bedrifvas.

Detta är i sammandrag hvad vi tro vara vår offentliga elementarskolas fel.

Vi hafva här ofvan antydt, hurusom den öfverklagade riktningen ursprungligen blifvit bestämd af kyrkan. Det vore emellertid en orättvisa, att icke erkänna det i sjelfva vår nationalkarakter ligger något som befordrat denna riktning. — Vår historia visar, att vi äro ett i inre mätto i flera hänseenden rikt utrustadt folk. Vi äro rika på fantasi, rika på frihetssinne och hjeltmod, vi äro ett ridderligt folk, som i förhållande till våra yttre tillgångar gjort jmförelsevis större eröfringar på kulturens fält än kanske något annat folk. Men vi hafva aldrig visat prof på en ständigt vaken, ihärdig nationalvilja. Det har behöfts våldsamma conflicter för att få denna vilja väckt och satt i rörelse. En gång i farten har den uträttat storverk. Men, så snart den vunnit sitt mål för ögonblicket, har den lagt sig igen. Vår Engelbreckt, Sture och Wasa äro denna nationalviljans hjeltar. Våra sjelfbefrielseverk vittna derom.

Vår historia har sålunda att förtälja om starka utbrott af hjeltmod, om jättelika, ridderliga hjeltedåd, men ej om dessa långsamma, ihärdiga strider, hvari viljan pröfvas och stärkes, och hvarigenom först långvariga, varaktiga verkningar vinnas. Vi hafva

sålunda mer stjernskottlika hjeltar än långvarigt glödande och blödande och slutligen segrande martyrer. Vår reformationshistoria är ett bevis härför. Vi hafva blifvit protestanter, utan att nationen protesterat, utan att nationalviljan därför stridit några långvariga strider. Våra kungar hafva, med undantag af ett par gånger, temligen opåtaladt fått göra om vår statsförfattning i de mest motsatta riktningar, utan att nationen deri deltagit. Den tid, då genom egendomligt sammanträffande förhållanden nationen hade tillfälle att styra sig sjelf mer än någonsin förr, nemligen frihetstiden, vittnade icke heller om någon nationalviljas starkare tillvaro eller verksamhet. Partispelet fick gå sin gång; och nationen var glad att slippa tänka och vilja för sig sjelf, då en konung igen tog ensam regeringstömmanne om hand o. s. v.

Det vore en orättvisa, säga vi, att vilja kasta all skuld på kyrkan därför att skolan försummat viljans uppfostran. Det ligger i vår nationalkarakter att icke *vilja* stadigt, att icke sätta viljan öfver allt annat.

Men kyrkan har funnit detta nationaldrag särdeles gynnsamt för sina åsigter och afsigter och hon har, långt ifrån att söka öfvervinna det, tvärtom begagnat sig deraf.

Följden af allt detta har emellertid blifvit den, att vi efter vår månghundraåriga kamp såsom nation icke i historien framstå såsom en nation med stark, klart medveten vilja, — att vi i alla sådana frågor, för hvilkas genomförande ovillkorligen erfordras en hos individerna vaken nationalvilja, såsom religions- och reformationsfrågor, allmänna folkuppfostringsfrågor, statsförfattningsfrågor, nationalekonomiska frågor, stå temligen långt tillbaka, — att man om oss med skäl har kunnat säga att »Sveriges historia är dess konungars,» — att, med ett ord, vi såsom nation sällan tagit något initiativ, samt att vi, såsom individer, med all den rika utrustning som annars i många hänseenden utmärker oss, ej visa oss synnerligen starka när det gäller vilja, en energisk, en uthållande, en okufflig vilja.

IV.

Skulle nu det uppfostringssystem, som i århundraden hos oss gällt, fortfarande få verka, så — ja, sägom det rätt fram

— så skulle den stråddöd, för hvilken våra fäder bäfvade, slutligen blifva vårt öde.

Men — det är just detta som de sista tidernas rörelser hos oss bevisat icke skall ske.

Det har alltid varit så: när vi syntes som djupast inslumrade i vår viljas dvala, när de ropandes röster tyckts förlora sig i öknar, — då har denna vilja tyckts endast behöfva förnimma ett eller annat kraftigare väckelserop, och nationen har stått upp som en man, som den vaknaste man i världen.

Det är så äfven nu. Aldrig ha väl vi såsom nation varit vaknare än vi just nu äro. Hvarje ljud som förnimmes, vare sig från vår egen statsmachins rörelser eller från andra folks, uppfattas med en liflighet, med en mottaglighet, som skulle kunna berättiga oss till namn af Heimdalls söner. Hos hvilket folk finna väl nationalitetssträfvandena ett lifligare deltagande än hos oss! Går ej Sverige liksom i spetsen för de nationella opinionsyttringarne, när det gäller undertryckta nationers rätt! — Och inom oss sjelfva, — hvarom vittna alla dagens rörelser, detta i alla riktningar lifliga utbildningsarbete, berörande alla samhällets högsta och viktigaste institutioner, om ej derom, att nationen, allt uppifrån, från dess kung och regering ända ner till dess ringaste arbetare, är fattad af den djupaste och allmännaste nationella rörelse, som väl någonsin genomgått oss såsom nation!

Detta tillämpadt på vår särskilda fråga för detta tillfälle betyder, att nationen, *oberoende af* och *oaktadt* både kyrka och skola, vaknat till medvetande om hvad dess frid tillhör. Det är, för att använda en bild från individens historia, nu liksom när Geijer 1838 plötsligt vaknade midt upp i kyrkans och skolans gamla läger och *oaktadt detsamma* bröt sig sin nya bana. Nationen kan, såsom han, säga: »från vår så kallade *historiska* skola har jag (genom historiska studier) affallit». Nationen har, såsom Geijer, affallit... icke från sig sjelf men från den riktning, hvori den länge i kyrkans och skolans band gick, tills den slutligen fann sig aflägsnad från sin bestämmelses mål. De historiska studierna ha visat, att nationen aldrig strafflöst öfverlemnats sig åt föräldrade theoriens ledning. I det lugn vi sedan 50 år åtnjutit hafva vi haft tillfälle studera denna historia grundligare

än någonsin förr: och sålunda, *oaktadt* vår *historiska* skola, börja vi ett nytt skifte i vår nationella utveckling.

Men för att detta skifte måtte erhålla den möjligast fasta grund och att det måtte blifva så varaktigt som möjligt, — låtom oss från vår nya utgångspunkt ombilda både vår allmänna och enskilda uppfostrans och undervisnings karakter och riktning, låtom oss ombilda sjelfva denna skola, som vi vuxit ur och som sålunda ovillkorligen måste från grunden ombyggas för att kunna passa oss.

Det första vi dervid ha att göra är att uppställa grundsatserna för både uppfostran och undervisning. Och den första grundsats, vi för vår del i detta fall skulle vilja uppställa är denna: af all uppfostran är viljans uppfostran den viktigaste, den första nödvändiga; af all undervisning är den den viktigaste, hvilken tjenar såsom direkt medel för både manlig och qvinnlig dygd och duglighet.

I enlighet med denna grundsats bör *all* uppfostran och undervisning ordnas.

Nationen är en sammanfattning af enskilda viljor. Hvarje *enskild* vilja, hvarje enskild kraft måste rätt uppfostras, för att nationen äfven såsom nation skall blifva stark. Både hemmets uppfostran och skolan böra alltså ställas så, att den enskilda *viljan*, de enskilda anlagen rätt tillgodoses, och på samma gång å ena sidan egoismen, å andra sidan viljelösheten, långt ifrån att sättas i system, motverkas just i och genom en rätt uppfattning och rätt behandling af viljan.

Utan att den enskilde hvar och en för sig har den högsta möjliga sjelfaktning, sjelfständighet och sjelfverksamhet, kan en nation icke ega dessa dygder. Ju starkare och allmännare kärleken till oberoende är hos den enskilde, desto starkare är den hos nationen. Dessa äro också de dygder, till hvilka både hemmet och skolan böra först och främst uppfostra. Flit och lydnad få sitt egentliga både enskilda och nationella värde i sitt förhållande till dessa dygder, ej i och för sig.

Det är klart, att om skolan skall kunna uppfylla sitt på grund af dessa satser uppställda ändamål, så måste dess metoder, dess ämnen, hela dess anda och riktning blifva helt andra än de hittills varit. — Den måste träda ur kyrkans tjänst in i

samhällets. Den måste sätta medborgerlig kunskap i stället för dogmatiska utanlexor. Den får icke göra undervisningen så mycket som förr till sitt eget mål. Den måste lemna vurmen för s. k. pensa åsido, för att i första rummet tillse, att alla anlag och krafter blifva harmoniskt utvecklade; den måste skaffa sig, om vi få uttrycka oss, mera ett dynamiskt än ett mekaniskt lif. Den måste träda i lifligare vevverkan med hemmet. Den måste under de år, då barnets fysiska utveckling enligt naturens ordning försiggår, såsom barnets egentliga utveckling afse denna, rätta sin method efter denna, och sålunda, i stället för att hämma och förtrycka den genom en förtidig onaturlig öfverretning af själskrafterna, på alla möjliga rationella sätt understödja den. Den måste inrätta sin egen organism, sina kurser o. s. v. så, att de individuella anlagen och krafterna få friare spel, allt under det att dock allmän tukt upprätthålles. Den måste upphöra med all sådan undervisning, som är sken, med all sådan undervisning som leder eller kan leda till hyckleri, med all sådan undervisning, som icke är lämpad efter barnens naturliga anlag under de särskilda skiftena af deras utveckling. Skolan, den för alla gemensamma skolan, elementarskolan måste upphöra att vara en s. k. — »lär» skola, men fastmer inom sig inrymma *alla* de öfningar, som kunna tjena att uppöfva *alla* de viktigaste menliga anlagen. Ty lärdomen är dock blott *en* sida af menlig verksamhet. Idéerna finnas öfverallt. Och vetenskap och konst kunna utveckla sina frukter och blommor, i hvilken som helst skola anlagen än må blifvit utvecklade. Man är ju icke vetenskapsman för det man läst mycket latin, icke för det att man studerat mycket gramatik, utan derföre att man tillegnat sig kunskap och vetande på ett så organiskt sätt, att vetenskapen blifvit liksom lefvande och personifierad, det särskilda föremålet för ens studier må föröfrigt vara hvilket som helst. Hela skolans anda och riktning måste sålunda blifva allmän menlig, i det att anlagen så behandlas och öfvas, att barnen må med allsidigt uppöfvade krafter kunna från skolan slå in i hvilken särskild riktning eller verksamhetsväg som helst.

Vi veta väl, hvad som härvid kan invändas. Det är mycket lätt, skall man säga, att uppställa idealer i teorien; men — verkliggöra dem! —

Ja, det är sannt. Men i detta fall är redan så mycket verk-

liggjordt, så mycket på väg att verkliggöras, att den slutliga ombildningen ej bör vara så svår, som den möjligen för många i det gamla exklusiva systemets tjänst grånad arbetare kan synas vara. De sista tjugo årens rörelser inom skolverlden och samhället i allmänhet hafva förberedt den slutliga nationalrörelsen i skolfrågan, hvilken skall hafva *hela* skolväsendets organiska omgestaltning i borgerlig och medborgerlig riktning till att på alla möjliga håll med hopp och tillförsigt motsedda resultat¹⁾.

Äro grundsatserna blott nog klara, och allmänt fattade samt fordringarne sålunda allmänt insedda och allmänt påyrkade, så skall den stora skolreformen gå för sig, huru mycket kyrkan än må arbeta deremot och det gamla skolsystemets äldre tjänare klaga öfver allmän upplösning. Och bland dessa grundsatser först och främst denna: *viljans* uppfostran bör vara hufvudsyftet i all uppfostran, samt all undervisning ordnas i enlighet dermed. Endast så kan vår uppfostran och undervisning medverka till sjelfva nationalviljans och nationalkarakterens stärkande.

Att i särskilda fall söka visa, huru detta skall tillgå, är en uppgift för en högre ordning af krafter. Här endast några antydningar.

Det är en inom Sverige allmän klagan, att vi svenskar icke visa ett nog vaket deltagande för *allmänna* frågor och allmänna värf. Man kastar skulden härför på våra institutioner, som ända till de sista åren afhållit största delen af nationen från deltagande och ingripande i dessa frågor och dessa värf. Det har sålunda blifvit en allmän visa, att staten skall göra't; regeringen skall göra't; presterna skola göra't o. s. v.

Äfven detta förhållande är i sin brytning. Men denna brytnings fordringar böra få göra sig gällande ända ner i skolan. Vi afse dermed, att de första *elementerna* af medborgerligt vetande böra göras till föremål för skolans undervisning.

Det är en allmän klagan deröfver, att skolgossen »kan» en hel mängd onödiga saker, innan han ännu känner det allraminsta om sin egen organism, innan han ännu vet, hvar hjertat sitter, och hvad hjertat är, och hur blodomloppet går o. s. v. Men äfven i detta afseende börja de nya åsigterna göra sig gällande. Ber-

¹⁾ Förf:s manuskript torde i st. f. »att» å förra raden haft »sitt».
R. H.

lins läsebok i naturläran börjar med en framställning om människokroppens inrättning; många barn läsa den boken och sluta den ej förr än de äfven tillagnat sig dess första hufvudstycke.

Men hvad har frågan om viljans uppfostran att göra med allt detta? skall man fråga. Jo, enligt vår åsigt befordras denna mycket derigenom, att barnets uppmärksamhet och undervisning riktas på sådana konkreta ämnen, som närmare och i större mån angå dem sjelfva och leda dem, att i tid betänka hvad deras frid tillhör. Genom att redan från barndomen göras förtrogne med de pligter, de hafva både mot sig sjelfva och mot samhället, — och detta icke på ett opersonligt lexläsningssätt, utan så, att läraren verkar med det personliga inflytande han kan och bör utöfva på barnens hela åskådnings-, tänke- och handlingsätt, — skola barnen *äfven i skolan* kunna uppfostras till den omtänka om sig sjelfva och om samhället, hvarförutan allt lexvetande förfrikt blir ofruktbart. Sjelfva dessa sålunda inhemtade kunskaper blifva på en gång en anledning till och ett ämne för deras sjelfverksammas första tänkande, och detta emedan just dessa ämnen äro af den natur att de mer än allt abstrakt, formellt vetande framkalla ett dylikt tänkande.

Och så denna friare method, som dock icke i och med sin frihet i form utesluter tukt, ordning och hållning, men framkallar lefvande sådan. Man kan icke uppfostras till ett fast viljande, utan att den egna viljan sjelf sättes i rörelse. Den gamla skolan förde sina klasser fram i klump. Då gällde blott att »följa med» såsom en i hopen, och det gick utan att viljan särdeles anlidades.

Låt barnet så tidigt som viljan vaknar få operera med densamma för det mål, hvarpå de naturliga anlagen hänvisa, och en hel annan anda, en anda af vilja och sjelfverksamhet, skall göra sig gällande inom hela landets ungdom.

Och så dessa kroppsöfningar *med bestämdt syfte*, såsom förberedande för frivillig militärtjänst, såsom förberedande för det praktiska lifvets alla idrotter, för duglighet och dugtighet äfven i det yttre lifvets gerning, alla hänvisande uppå och ständigt erinrande om, att hvar och en människa bör vara en kraft för sig, den der, i all religiös ödmjukhet, i denna världen endast har att lita på sig sjelf, sin sedliga, energiska *vilja* och sin fysiska styrka såsom denna viljas redskap — och så detta i tid väckta och ge-

nom alla uppfostrans och undervisningens skiften underhållna begreppet om *helsa*, moralisk helsa, fysisk helsa såsom den största skatten, det dyrbaraste kapitalet, det der på alla möjliga goda sätt bör behandlas för att i framtiden kunna gifva god ränta, men hvarmed *på intet villkor* bör få misshushållas för tillfredsställandet af bokgalenskap, skolsvindal, lärdomsfåfänga, lexmani eller hvad de än må kallas det gamla systemets dödssynder!...

Frågas billigt, om icke nationens anda och lif skulle vinna på en sådan förändring af det allmänna uppfostringssystemets karakter och dettas sålunda gjorda tillämpning på skolan i borgerlig och nationel riktning, med fasthållande och ännu starkare betonande än förr af individens rätt och viljeuppfostrans kraf!

Man skall möjligen medgifva allt detta vara godt och väl; — men *vörtnaden*... hvar gör ni af den, och »den sanna ödmjukheten» och »lydnaden»... skola de väl flyttas ner på dygdernas skala?...

Vi svara: endast den fullt medvetna, endast den friskt viljande kan vara mäktig af sann vörtnad, af sann ödmjukhet, af glad lydnad. All annan vörtnad, ödmjukhet och lydnad är mer eller mindre osann, oäkta. Christendomen i dess renare uppfattning vill icke blind lydnad, icke gudsnådlig ödmjukhet, icke conventiönnell vörtnad; den vill *frihet*, *fri* underkastelse under dess höga lagar. Christendomen är en religion för sig, och icke blott en reaktionär stämning mot antiken. Och redan barnet bör ingifvas frihetens begrepp, den fria vörtnadens, den fria lydnadens, derigenom att det hålles i en tukt som uppfostrar viljan utan att förlama den.

Vi hafva härmed uttalat satser, som lätt kunna missförstås, om äfven mindre nu än förr, sedan den rörelse, vi åsyfta, redan på flera punkter begynn. Svårigheterna vid satsernas tillämpning skall dessutom ännu länge för mången se ut som fullkomliga omöjligheter. Äfven derpå hafva de, som gripas af aningar om framtidens nya system i uppfostringsväg, att hålla sig beredda. Men de uppstigande aningarne behöfva äfven uttalas, äfven om de icke genast kunna beherrska sitt ämne och uttrycken derför.

Endast ett vilja vi tillägga. Hafva vi äfven här ofvan ut-

talat den åsigt, att svenska nationen mera är ett intryckenas än den fasta oböjliga viljans folk, — så låtom oss, innan vi nedlägga pennan, äfven uttala vår tro, att svenska nationen ännu såsom nation är ung, att den i världshistorien spelar ynglingens role, en role som först i detta århundrade synes hafva begynnadt mogna till mandom, d. v. s. till ett högre nationellt själfmedvetande och en hos hvarje individ väckt själfkänsla såsom samhällsmedlem. Låtom oss alltså hoppas, att ungdomssynderna, ungdomssvagheter icke äro ett afgörande bevis för fantasiens öfvermakt öfver viljan såsom ett öfvervinneligt nationallyte.

Det finnes dock så mycket som talar för en sådan bättre tydning af vår historia. Se alla dessa män, som *velat* och med denna vilja, såsom deras enda medel för öfriga anlags utveckling, brutit sig väg ur dalarnes dunklaste vrår till samhällets, vetenskapens och konstens höjder.

Det skulle kunna skrivas en särskild bok om alla dessa starka viljor och deras verk, en bok som med de föredömen den framhölle skulle kunna väcka tusendes viljor till likartad kamp. Men låtom oss här endast erinra om *några* namn.

Jonas Alströmer var son af en fattig borgare i Alingsås; *Boström*, filosofen, af en timmerman; *Mathias Björnkloou* af en mjölnare; en bland *Benzelierna* (erkebiskop) liksom äfven biskop *Gezelius* af en nämndeman; *Nils Erikson* och *John Erikson* af en smed i Wermland; *Hagberg* (religionstalare) af en mjölnare; *Hallenberg* (historikern) af en bonde; *Sven Lundblad* (biskopen) af en torpare; *Melin* (theologen) af en underofficer; *Olaus* och *Laurentius Petri* af en smed; *Reuterdahl* af en hårfrisör och en bond-dotter; *Georg Stjernhjelms* af en bergsman; biskop *Svedberg* liksom; *Jöns Svanberg* af en bonde; *Thorild* af en länsman; *Olof Wingqvist* af en arbetskarl; *Olof Wannqvist* af en timmerman; *Johan Olof Wallin* af en underofficer; historieskrifvaren *Werwing* af en bonde; *Samuel Ödmann* och hundrade med honom hafva i andra led härstammat från bönder o. s. v.

Det är väl nu icke sagdt att alla dessa och dylika män varit störst såsom den starka viljans män; ty stundom och icke sällan händer att ryktbarheten är en frukt mera af hvad man påtagligt gjort eller af omständigheterna blifvit satt i tillfälle att utträtta än af hvad man, i högre mening taget, fast och kraftigt

velat; och historien är i detta fall icke alltid så nogräknad. Men — hur det än är — man kan ej gerna tänka sig den enskildes uppträdande till kamp med den fattiga kojans nöd och trångmål för vinnande och spridande af ljus och nytta, utan att ana och känna, att en högre grad af vilja dermed varit med i spelet. Ju flera sådana män en nations historia har att uppvisa, desto rikare begåfvad äfven i fråga om vilja måste man anse en sådan nation, äfven om, så som af de flesta anförda exemplen visas, denna vilja mest gjort sig gällande i fridens och vetandets värf. Och i förhållande till sin folkmängd har Sverige *många* sådana män att uppräknas. Vi tala icke här om våra hjeltar och hjeltinnor. Vår Gustaf Wasa och vår Christina Gyllenstjerna visa, att äfven i samhällets högre områden den ursprungliga viljekraften stundom genomgått de lyckliga yttre lifsförhållandenas ofta svåra prof för att i motgången visa sig som starkast. De äro de utomordentliga tidsskiftenas och tidsförhållandenas karakterer. Men alla dessa män och qvinnor, som från de lägre samhällslagren i ständig aflösning uppträdt och med sina verk visat, huru många stora och goda krafter lefva på djupet af nationens lif, huru vittna de ej om tillvaron af ett grundkapital, som är det största af alla våra tillgångar!

Prisad vare den författning, som i Sverige gjort skolan alltigenom till dess högsta spetsar tillgänglig för äfven de fattigaste fädernas barn! Prisad vare kyrkan, som dock, säge man föröfrigt hvad som helst om hennes *närvarande* ställning till skolan och staten, varit den fattiges beskydd och upplysningens moder i de vilda, råa tider, och som, då hon ur de lägre samhällsklasserna ville till sin tjänst upplyfta de bättre intellektuella anlagen, dermed hållit vägen äfven till samhällets och vetenskapens högre rymder öppen för *alla!* Prisad vare skolan, som i tider af hotande opplösning medelst sin om äfven stundom irrationella tuktan dock upprätthållit många krafter, mången annars möjligen lätt splittrad vilja!

Prisade vare, som sagdt, i åtskilliga fall alla de gångna tidernas makter, hela den gångna tiden såsom de nya tidernas vagga och moder. Men — vördnaden hindrar dock aldrig, bör dock aldrig hindra den unga mannen eller den unga qvinnan att en gång *vilja själf*. Och de gamla äro ej längre vördnadsvärda, när de öfverlef-

vat sig sjelfva men dock vilja göra anspråk gällande, som endast
åt fullt lefvande viljor och af sin tids fordringar fullt medvetna
krafter kunna tillerkännas.

Gamla och nya världen.

Europas vaggas i despoters armar
Och vrider sig i drömmar år från år.
Ej tidens herre sig ännu förbarmar,
Och tidens ur som förr det går och går.
Men medan folken om en framtid drömma,
De dunkla nornor deras fångdrägt sömma.

I skolorna, se hur de unga traska
I lexors och i glosors djupa dy.
Se, hur de varma hjertan bli till aska
Hur kraftens glada genier dem fly,
Hur karaktererna alltmera väfvas
I theoriens spindelnät och qväfvas.

I kyrkorna, hör hur man der predikar,
Som vore religionen blott magi;
Och ingen Luther kommer än och spikar
En ny protest mot fänigt hyckleri.
Och ingen eld från himlen, som förtärer
De yrkesprestens slagdängsformulärer.

Se de högdragna skenidealister
Med hjertat fullt utaf materialism,
Hur dolskt de dragas med det gamlas brister
Och kalla dolskheten konservatism.
Och medan så man för' ideens talan
Man sjunger vaggsång åt den gamla dvalan.

Se, hur i former och formaliteter
Europa delvis sjelfdör mer och mer.
Och se, hur allt hvad lif och anda heter

Centraliserar sig i grafven ner.
Tungt mellan feberns anfall folken sofva
Och taga blindt all lag som nådegåfva.

Se äran, hur hon räknas bland chimärer
Men slår på bröstet ut som samhällsskabb.
Entusiasmen ängsligt gör affärer
Och qväfves under nyttans tunga labb.
Det höga och det låga gå *al pari*,
Och tidens lösen är: nil admirari.

Se i salongerna, hur lugnt man leker
Sin lek, som vore allting väl bestäldt;
Med artighetens tass man smeks och smeker,
Allt medan hjertat dör alltmer af svält.
Se, nöjet jollrar sig till döds med svammel
Och musiceras se'n till skogs med skrammel.

Europa, ja, liksom en nerfsjuk qvinna,
Se, hur hon suckar än och än hon ler.
Hur fruktlöst hennes krafter dock förbrinna
I ansats efter ansats mer och mer.
Se östern, vestern, hur de slåss om thronen;
Men styrkan, den förtäres i frictionen.

Men — se i vester — nytänd dag der randas.
Snart öfver världen gjuter den sitt sken.
Hur tungt det äfven är oss nu att andas,
En gång blir luften mera klar och ren.
Fullvingadt framgår frihetsidealet,
— Och *gamla* världen ligger kvar som skalet.

Dock... hvart, hvart förs jag hän?... Europa vaknar
På skilda punkter åter mer och mer.
Hvad nu i detta ögonblick jag saknar
Kanhända nästa morgondag oss ger.
På djupet frihetskärleken än glöder,
Och snart den gamla verld på nytt sig föder.

Och genom oceanen redan sänder
Den gamla värld den nya fridens bud¹⁾.
Och högt från alla skilda folk och länder
Hörs samma lofsång: Ära vare Gud!
Och när en gång de kämpat sina strider,
De sjunka i hvarandras famn omsider.

Må se'n det stora frihetsdramat sluta,
Och denna jord, se'n den har dansat ut
Sin gamla dans i kosmosspelet, gjuta
I solens famn sin sista suck till slut,
Och nya världars rymder slå tillsamman
Utöfver den förbrunna kärleksflamman.

¹⁾ De första ord, hvarmed den gamla världen genom den atlantiska underhafstelegrafen 1858 helsade den nya, voro: "Ära vare Gud i höjden, och frid på jorden och människorna en god vilja!"

II. Personliga ideal.

Den gamla barnalärarynnan.

Ack! kunde jag dock dig hjälpa
Allt på dina gamla dar,
Du trägna, du redliga, fromma,
Se'n din kraft du förbrukat har.

Nu är du trött och förintad,
Du varma, du hulda själ.
Och samhällets skuld, ... ack, hvilken
Betalar den skulden väl?

Vår aktning ... af den du ej lefver,
Om den ock är ditt hjertas fröjd.
Den kan ej tillräckligt dig stödja,
När du svigtar af mödor böjd.

Ack, hvi lärde du alltid i orden,
Som i vandel uppoffring blott!
Hvi förstod och lärde du endast
Att — blott göra rätt och godt.

Det var för »oförståndigt».
Du skördar ock så som du sått.
Du ädelt har fyllt dina pligter;
Men mörk blir din ålderdomslott.

Dina skrikande, kära »ungar»,
Så af äkta som oäkta slag,
Dina älskade hvardagsgäster ...
Du måste dem lemna en dag.

Du måste dem öfvergifva,
Hur mödan dig än är kär.
På retur du länge varit.
För gammal, förnött du är.

Som andra lärarinnor,
När de hunnit till sextio år
Och förtröttats... »en gång för alla
Trettio och sexton» du får.

Ack, kunde jag dock dig hjälpa
På dina gamla dar,
Du trägna, du redliga, fromma,
Se'n din kraft du förbrukat har!

1859.

Jonas Lundstedt.

F. 1793—d. 1859¹⁾.

Enkel var han, glänste ej med snille;
God han var, och allt hvad godt han ville,
Ville han ihärdigt, lugnt och fast.
Efter klocka gick han fram sin bana,
Och hans kärlek blef till slut en vana,
Som hans hjerta följde, tills det brast.

Njuggt var ordet, kom liksom på tvären,
Vek blott sällan från den gamla sfären,
Och hans tal var mest blott siffertal.
Ej han lyste alltså här i verlden,
Men fann lyckan vid familjehärden,
Äran i sin gamla lärosal.

Sällan ljusnade hans sträfva yta;
Men när någon lyckades att bryta
Skalet af hans gåtor, — godt han log.

¹⁾ Primus vid filosofie-magister-promotionen i Uppsala 1818; lektor vid Stockholms gymnasium. Anm. av R. H.

Bäst var den som löste eqvationer
Och ej sökte »högre regioner»;
Misstänkt den på »så'n der vers» sig slog.

Fyrti år han satt i sin kateder,
Undervisande de unga leder,
Hvilka vaxlade från år till år.
Evigst samma formler, samma termer;
Men de ungas blick hans hjerta värmer,
Och — det gamla verket taktjämt går.

Också kom han ständigt på minuten,
Aldrig trött, men alltid fast besluten
Att förrätta hvad han sig bestämt.
Slutade också bestämdt på slaget
Det så linieräta föredraget,
Oftast kryddadt med hans torra skämt.

Nu han räknat ut sitt lifs exempel
Der vid foten af det gamla tempel,
Och hans räknings summa färdig är.
Hur han räknat, ej han räknat galet:
I det stora bildningskapitalet
Lärarns lif beständigt ränta bär.

Sof i ro, du gode vördnadsvärde!
Bland all fåvitsk äflan trygg du lärde,
Lät dig icke dåras en minut.
Ack, du visste: ej det goda mätes
Efter ryktets mått. Ditt namn förgättes;
Men ditt verk, det varar tiden ut.

Erik Gustaf Geijer.

En man han var, en ädel man,
Ursprunglig, kraftfull, mild.
I ord och handling lika sann,
Svensk mandoms mönsterbild.

Vår bildnings störste tempelvakt,
Sin forsknings kamp han stred,
Och sanning bröt ur häfdens schakt
Och dag deröfver spred.

Men hur han tankens stigar bröt,
Han trodde varmt jemväl,
Och i musik som sång han göt
Sin manligt ömma själ.

Och så, vill *du*, hvemhelst du är,
Vår bildnings höjder nå,
Igenom honom vägen bär,
Den bästa du kan gå.

En man han var, en ädel man,
Ursprunglig, kraftfull, mild.
I ord som handling lika sann,
Svensk mandoms mönsterbild.

Vår tids apostel.

Han går sin bana rätt framåt,
Han söker ingens stöd.
Blott samvetet är nöjdt, med fröjd
Han bär all lifvets nöd.

Det högsta, som en man kan bli,
Han är, sin egen man;
Han söker icke makt, ej rang,
Men blott att vara sann.

Han eger mod att lida allt
För lifsförvärfvad tro.
Han tänker fritt och har också
I friheten sin ro.

Han eger mod att trotsa allt,
Båd smicker, våld och hot,
Från det, han anser rätt och sant,
Han viker ej en fot.

Hvar högsint tanke, som går fram
Utur hans samtids bröst,
Får i hans inre återklang
Och genom honom röst.

Hvarhelst det gäller helig sak,
Der är han med på stund;
Hans ord, ur hjertats djup det går
Och går till hjertats grund.

Han lefver i en upprörd tid
Ej klar inför sig sjelf,
Men med förtröstan ser han ned
I tidens dunkla elf.

Han ser hur menskligheten rör
Sig i oändligt qval.
Men öfver alla tvifvel står
Hans frihetsideal.

Och därför, fast det kännes tungt
Och fruktlöst mången gång,
Han går sin bana lugnt framåt
I kamp mot lögn och tvång.

Han lefver för sin sändning blott,
För sanning först och sist.
Apostel är hans värf. — Hans namn
Helt enkelt: publicist.

III. Skolans ämnen.

Religionskunskap.

Såsom gud är det högsta, första och viktigaste att lära känna, så måste också all uppfostran och undervisning börja med kunskapen om honom, denna kunskap må nu till en början meddelas på aldrig så enkelt, men dock alltid hjertligt och innerligt sätt. Ty utan kunskap om gud, utan en levande kunskap om Kristus och hans sändning, utan kärlek till denne guds och människones, son, hvad blefve väl allt vårt vetande, vårt tänkande och görande! Men en själ, hvari det religiösa lifvet råder och hvari de sedliga dygderna herrska, hvari fromhetens och ståndaktighetens genom en rätt religionsundervisning utsädda frön gro, en sådan själ, säger en vis man, är mera värd än hvad helst annat här i världen.

Sättet eller metoden för barns undervisning vid olika åldrar i detta all uppfostrans viktigaste ämne har varit och är ännu föremål för många olika meningar. Längre dref man undervisningen så, att barnen skulle först af allt i *minnet* fästa lärosatserna och berättelserna. Nu är antaget, att allt bör förklaras af läraren, innan det fästes i minnet. Andra åter ha velat skilja denna undervisning från den öfriga skolundervisningen och förlägga den till en viss dag i veckan, som då skulle blifva mer högtidlig än de andra skoldagarne. Ännu andra ha velat förlägga all religionsundervisning till kyrkan. Här må endast sägas, att religionsundervisning aldrig bör få göras till ett oheligt, andaktslöst förklarings-, läs- eller lexväsende, aldrig till slagdänga eller blotta ord. Ty allt sådant leder till förderf för den späda barnasjälen.

Öfningen i religionskunskap medelst bok torde icke gerna börja förr än i högre skolgrad, sedan barnen blifvit mycket skickliga i läsning, och deras sinnen blifvit väckta i flerfaldiga riktningar. Dessförinnan borde all religionsundervisning vara endast

och allenast *uppfostran* medelst goda föredömen och goda berättelser till exempel om Kristusbarnet samt om sådant, som kan bereda barnens känsla och föreställning för mottagande af särskild kristendomskunskap. Men hvarje skoldag börjas och slutas med bön och sång, och hvarje dag bör någon enkel berättelse framställas, som kan bidra att väcka och underhålla en frisk, from sinnesstämning af glädje i gud.

Måttet för barnens *religions-* och *kristendomskunskap* torde sålunda böra bestämmas till kunskap i *de* delar af vår heliga religion, hvilka barnen vid olika åldrar *förmå* mottaga på *levande* sätt, samt till Christi historia enligt kort och lättfattlig lärobok med berättelser, valda enligt barnens fattningsgäfv. Sedermera må man börja bibelläsning allt under god förklaring af en god lärare, alltid med afseende att väcka den religiösa andan, andakten, vördnaden. Det beror härvid icke så mycket på det *yttre måttet*, som icke vida mer på den fromma och sunna anda, hvari sjelfva undervisningen meddelas. Ingen kunskap bör få vara endast en utanlexa; men om ingen gäller detta så mycket som om religionsundervisningen. Här är det minsta mått af kunskap tillräckligt, men måttet af den väckelse och daning, som det religiösa sinnet bör redan i barndomen få mottaga, kan derimot icke någonsin blifva för stort. Så fromt och gudfruktigt, som vårt folk lyckligtvis i allmänhet är, har man anledning att hoppas, att uppfostran i hemmet i detta fall skall på många håll underlätta skolans verksamhet.

Skolan bör imellertid låta sig angeläget vara, att sjelfva *kristendomskunskapen* må bli enkel, klar och sund, så att barnen derigenom i god tid och för hela lifvet må räddas undan den fara för onyttigt och olyckligt grubbel, för hvilken människor lätt utsättas, som icke i barndomen erhålla en verkligt sund och enkel kunskap i denna alla kunskapers högsta och förnämsta kunskap. Öfverlastas derimot barnens minne med oförklarade lärostycken, bibringas dem i detta fall mer än deras barnliga sinne förmår mottaga, gör man utanlexa af det, som barnet icke blott med sitt förstånd utan med hela sitt hjerta bör få mottaga till ett hjertats ankare och ett stöd för hela lifvet, — så kan man dermed hafva gjort barnet en kanske obotlig skada. Det är sålunda icke fråga om något nytt eller större yttre kunskapsmått här vid lag, utan endast derom, att kunskapen måtte bli rätt varm, levande och

sann; och detta beror mera på andan och lifvet i skolan, än på yttre mått, vare sig i fråga om kunskapsmängden eller lärotiden. »Förståndet uppblåser, men kärleken gör lefvande.» 1 Cor. 8:1.

Lek, kroppsöfningar, gymnastiska och militäriska.

Dessa sättas här i andra rummet, dels med afseende derpå att de, om de ledas enligt en rätt och god plan, icke blott tjena till att uppfostra *kroppen* till styrka, smidighet och böjlighet utan äfven till att härda *viljan*, dels ock derföre att dessa öfningar böra i skolan förekomma på skolans alla grader. De må börja såsom lekar i småskolan, om de också icke sluta förr än såsom exercis på allvar för den uppvuxne unge mannen.

De gymnastiska och militära öfningarne börja i skolan, alltså med — *lekar*. Lekar? frågar ni undrande och tveksam. Skola barnen *lära sig leka*? Hvad vill det säga? Leka de då icke nog ändå, utan att de skola göra det i sjelfva skolan?

Ja, så tänka dock numera de klokaste och erfarnaste skolmän och de som mest älska barnen och fosterlandets framtid. Skolan skall, såsom jag redan yttrade här ofvan, då det var fråga om skolans mål och ändamål, *hjelpa till*, det vill säga hjälpa hemmen och föräldrarne, att uppfostra barnen. Men nu kan icke ett barn uppfostras, utan att det behandlas såsom ett barn. Skolan får ej bli tung och onaturligt hård mot barnen. Barnen böra ej der behandlas såsom vore de redan vuxna människor.

Barnen böra lära att älska skolan. Men behandlas de icke der såsom barn, så skola de aldrig lära det, aldrig kunna lära det.

Ett barn, som icke har lust för lekar, är ett onaturligt barn. Man kan ha skäl för att frukta, att ett sådant barn aldrig blir en hel, en bra människa.

Gud har vidare icke inlagt några goda och oskyldiga böjelser i barnens natur, utan att han dermed haft något godt ändamål. Det är vår oafvisliga skyldighet att betänka detta och att rätta vår uppfostran af barnen derefter. Alla dylika böjelser måste alltså tagas med i beräkning vid all uppfostran; och så måste sjelfva leken bli ett *uppfostringsmedel*.

Har ni sett en god och förståndig och hurtig lärare eller lärarinna i kretsen af deras skolbarn på skolans lekplan? Har ni sett honom eller henne låta barnen rasa ut och midt uppe i sjelfva den fria leken omärkligt vaka öfver de små vildarne, så att leken, äfven när barnen äro som mest yra, alltid blir glad och vacker och går med en viss ordning? Har ni sett honom eller henne sätta ruter i det veka, pjåkiga barnet, med en blick eller tillrättavisning stäfja det öfvermodiga? Har ni sett sådant der, då har ni också helt säkert redan blifvit öfvertygad om, att leken kan och bör vara ett uppfostringsmedel och att den bör ingå i skolans plan.

Tänkom oss ännu en stund der på skolans lekplats. Läraren eller lärarinnan ger med sin pipa signal till slut på den fria leken. I ett ögonblick äro barnen stilla som lamm. »Uppställning», lyder lärarens kommando. Straxt äro barnen uppställda på linie eller i rotar. »Rättning», lyder det vidare; »höger om, framåt marsch»... — och så marschera de som små soldater, och glädjen lyser modigt och friskt öfver den lilla truppen som ett sken ur de tindrande ögonen. Så börja en del öfningar, såsom till exempel hoppning öfver lina, eller tages bollen och slagbrädet fram och hela truppen ordnar sig till öfning i en täflingslek, och allt är lust och gamman, men med allvar på botten, och allt under det att de olika anlagen hos de olika barnen iakttagas af läraren, så att han under deras öfriga skolgång och skoluppfostran lär att behandla dem hvar och ett på det rätta sättet.

Men när leken fattas och bedrifves på det sättet, hvilket godt uppfostringsmedel är den icke! Det skall på det viset bli en helt annan ungdom utaf än den som fordom uppfostrades med lugg och hugg inom skolväggarne vid boken och lexan, utan all upptriskande glädje, utan allt hjerteförhållande mellan den trötte trumpne läraren och de trötta barnen.

Finnes någon, — han må vara i hvilka vilkor eller hvilken ställning som helst, — som icke, om han i ungdomen försummat eller blifvit tvungen att försumma de kroppsöfningar, hvilka gifva smidighet och styrka, känner stora brister och får erfara stora försakelser deraf? Hur mången har icke oroat sig för den beväringsskyldighet, han väl vetat åligga honom, och sålunda med ångslan motsett beväringstiden, i stället för att med mod och

fröjd längta efter denna tid, då han skulle få visa, att äfven han förtjente det stolta namnet af fäderneslandets försvarare?

Hur mången har icke vid äldre år skadat sig till lif eller lem, som, om han blott fått öfva sina lemmar, medan han var ung, väl kunde undgått den olyckan? Ja, hvad betyda alla lifvets förmåner, hvad betyda kunskaper och rikedomar och magt och alla slags yttre fördelar, om en ööfvad och ohärdad och sjuk kropp icke tillåter att tillgodogöra oss dem? Äro icke i sådant fall alla våra öfriga skatter, af hvad namn de vara må, liksom skrinlästa eller som döda kapitaler? Huru föga motsvarar icke en man sitt namn af *man*, om han icke eger så pass öfvad styrka, att han hvilken stund som helst kan träda upp till fosterlandets och den egna härdens försvar? Och huru vanlottad och vanslägtad är icke den moder, den qvinna, som icke kan taga i och med kraft stå för hus och hem, om mannen faller ifrån eller måste ut att strida, när det gäller?

Ack, det är blott fördom och begreppsförvirring, som gjort, att man icke alltid så uppfostrat sina barn. Man har endast tänkt på brödet för dagen eller på förvärfvandets af gods och penningar; man har inbillat sig, att, bara man hade sådant, så vore allt väl bestäldt, och att man sedan kunde »få allting för pengar». Och så har man ställt många af sina egna oafvisliga pligter liksom på entreprenad, lejt till exempel soldater för att försvara fäderneslandet, der man dock enligt samvete och hederskänsla bort betala med sin person och våga sitt eget lif. Man har med få ord betalt ut pengar för en mängd saker, som man annars, äfven med den allringaste undervisning i barndomen skulle kunnat och bort göra sjelf och hafva glädje af hela lifvet igenom.

Men ett folk öfverlemnar sig icke strafflöst åt en sådan liknöjdhet. Må det ock vara en sanning, och detta desto mer, ju mera utvecklade lifvets och verksamhetens förhållanden blifva, att mycket måste utföras af andra, — må det ock vara och bli allt mera sannt, att vi behöfva hvarandras tjänster, — lika visst och sannt är det ock, att det finnes vissa allmänna förmögenheter, som hvar och en af oss bör söka öfva redan i ungdomen för att sedan kunna använda dem i lifvet, och att det på samma gång finnas många *allmänna* pligter, hvilka vi såsom menniskor och medborgare böra lära oss redan i barndomen att utöfva. Det må vara så-

dana folk, som afsagt sig all sjelfstyrelse och som förlorat all sjelfkänsla, eller, med andra ord, slafviskt sinnade och därför despotiskt styrda folk, det må vara sådana folks sak att tänka lågt om sig sjelfva och handla derefter i lättja och därför gå under, såsom vi ock af historien erfarit att det gått många dylika folk, — men vårt svenska folk är icke ett sådant folk, och skall med guds hjälp icke heller någonsin blifva det.

Alltså böra gymnastik och militärofningar införas i alla skolor. Hvarje pojke skall vid sitt afsked från skolan redan vara flink och färdig till rekryt, förberedd att gå i ledet på socknens exercisplats; och ingen flicka skall finnas, som icke i första rummet skall värdera mod och hurtighet hos den unge mannen, och hela andan hos hela folket skall bli en annan, en bättre anda än i de gamla tiderna, då endast en del och en ringa del af den manliga befolkningen tänkte på att egna sig åt fosterlandets försvar, och mången moder betraktade detta såsom en olycka eller åtminstone icke såg det med glädje eller stolthet.

Till kroppsövningarne bör slutligen äfven räknas *simning*. Dess nytta i flerfaldiga afseenden torde icke behöfva särskildt bevisas. Det vore blott att önska, att man, så vidt möjligt är, förlade skolorna så att dagliga öfningar deri kunde ske om somrarna. Frågan om denna öfning sammanhänger för öfrigt äfven med frågan om helsoläran, hvartill jag vill öfvergå längre fram.

I fråga om verkningarne af de *gymnastiska öfningarne* i skolan, vill jag imellertid dessförinnan berätta, att tyska folket blifvit ett helt bättre eller åtminstone hurtigare folk, enligt hvad de sjelfva påstå, sedan gymnastiköfningarne alltmer började införas i skolorna för omkring femtio år sedan. Gymnastiköfningarne ha förberedt för de militära öfningarne, och rekrytöfningarne gå derigenom mycket lättare. Isynnerhet har man funnit detta i Preussen, der hvar och en är genom lag förbunden att tjenstgöra såsom soldat, när det gäller, ända till fram på femtitalet. Ännu tydligare visa sig verkningarne i detta fall i England. Der har väl ej hittills gymnastiserats så mycket enligt nyare metoden, men *täflingslekar* och *täflingskamp*, bollspel, som fordra mycken och stark kroppsöfning, brottning och kapproddar o. s. v. äro der sedan långliga tider tillbaka så mycket allmännare. Derför är också engelska folket ett af jordens kraftigaste och ihärdigaste folk. Ni

har väl hört talas om den stora engelska generalen *Wellington*, som slutligen besegrade Napoleon Bonaparte. Men ni har kanske icke hört, hvad det var, som, enligt hans äsigt, beredde hans engelsmän den segern. Jo... det var denna deras engelska uppfostran under dylika täflingslekar, hvilka äro lika allmänna inom alla klasser och i alla skolor. Officerare så väl som soldater, ... alla hafva de fått en stark kroppsuppfostran. Också var det i England man började med frivilliga skarpskytteöfningar; och man kan vara viss uppå, att, hur fredligt det engelska folket än är, det dock alltid skall vara beredt till försvar, när det gäller.

Och så skall det äfven gå hos oss. De lärda skolornas ungdom i städerna har börjat röna inflytelsen deraf. Ordningen är nu kommen äfven till folkskolan. Smidig och stark, med en kropp, som lyder viljan och som sålunda är lättare att beherrska, skall äfven Sveriges ungdom framstå såsom ett mönster af kraftfull ungdom. Och såsom det i vårt lands klimat med dess långa vint-rar, der man annars så lätt kan förfalla till dåsigheit och tröghet och der kroppen alltså lätt kan ta öfverhand öfver själen och bli den ett fångelse i stället för ett lydigt verktyg, såsom det alltså hos oss är viktigare att öfva och stålsätta kroppen än i länder med gynnsammare klimat året om, så skola ock verkningarne deraf här hos oss visa sig så mycket tydligare.

Jag upprepar slutligen att, såsom kroppens helsa äfven i viss mån är själens, i det att själen verkar bättre ju mera öfvade de kroppsliga verktygen äro, så skola äfven kroppsöfningarne framkalla många stora välsignelserika verkningar på hela vårt folks sjäslif och i synnerhet på en af de viktigaste yttringarne deraf, nemligen *viljan*. Ni vet, man talar om stål i viljan, om en spänstig vilja, om en ihärdig vilja o. s. v. Men hvar och en har alltid någon erfarenhet om, att utan stål och spänstighet och ihärdighet i kroppen och i dess delar, så kommer man icke långt med en god vilja, om också denna är det första nödvändiga. — Gymnastiköfningarne äro således äfven en *själsöfning* och en öfning som väsentligt bidrager till den *sedliga* uppfostran. Låtom oss därför vara ense derom att läse- och gymnastiköfningar gemensamt böra främja själsverksamhetens rätta utveckling.

Helsolära.

Det kan icke vara obekant för den, som lärt känna allmogens lefnadssätt och vanor, hurusom många högst oriktiga begrepp om kroppen och dess vård både i friskt och sjukt skick äro på landsbygden gängse. Kanske råder icke rentaf vidskepelsen på något område af allmogens lif starkare än just i detta afseende. Huru mången sjukdom anses icke ännu i dag såsom en följd af onda trolska makters spel! Huru mången tror sig till exempel icke ha fått ryggskott derföre att han händelsevis kommit att gå öfver den eller den stenen, som från äldre tider tillbaka ansetts förhexad! Huru mången tror icke ännu i dag sina magplågor hafva uppkommit deraf, att han sofvande ute på marken fått en orm eller något annat skadligt djur i sig! Huru mången tror icke att hans hufvudplågor komma ifrån något djur som krupit in i hans öra! — Och när man nu vill söka bot för dessa eller andra plågor, man må tro dem hafva hvad ursprung som helst, huru söker man icke denna bot hellre hos okunniga men såkallade kloka gummor eller gubbar, och huru tror man icke stundom mer på signierier och trollkonster än på kunnigt och förnuftigt folk samt på de läkemedel som af dem föreskrivas! Huru tror man icke på den eller den källans underbara kraft, utan att söka göra sig reda hvarken för sin sjukdoms eller det druckna vattnets natur och egen-skap!

Men låt vara, att denna gamla vidskepelse börjat gifva med sig, ehuru den nog finnes kvar i mången bygd i all dess råhet, — hvilka oriktiga föreställningar om vår kropp och dess rätta vård äro icke ännu ganska allmänt gängse, och till hvilka olyckliga följder gifva de icke ännu i dag anledning! Ännu i dag finnas de, som gifva de små dibarnen bränvin, förmenande att det vore synd att icke gifva dem med af detta retemedel; — för att icke tala om, hurusom denna dryck vid alla möjliga tillfällen missbrukas både af äldre och yngre såsom stärkande eller såsom läkemedel. Ännu i dag gifvas de, som, huru kloka och förståndiga de annars äro, anse det vara för helsan nödigt, att en eller annangång om året och stundom ännu oftare tappa blodet af sig. Ännu i dag gifvas de, som icke insett renlighetens vikt och som derföre urakt-låta att söka den vederqvickelse och styrka som *bad* kunna gifva.

Ännu i dag tror många mera på hästkurer än på vanliga mänskliga läkemedel och vänder sig hellre till hvilken annan som helst än till sjelfva läkaren. Man har ingen kännedom om naturens lagar, och man vill icke tro att sådana finnas, kan derföre icke heller tro att sådana böra lydas, utan följer hellre sina gamla oriktiga föreställningar och ofta olycksbringande vanor.

Detta allt beror nu på bristande uppfostran; och icke blott den uppfostrade viljan, utan äfven det uppfostrade förståndet eller okunnigheten har del deri.

Äfven i detta fall skulle folkskolan kunna komma med sin upplysning. *Läran om människans kropp och allmän helsolära* skulle der i någon mån kunna ingå och bör göra det. Redan det första kapitlet i Berlins *Läsebok i naturläran*, hvilket första kapitel handlar om människans kropp, skulle, om det rätt tillämpades vid undervisningen äfven med afseende på helsolära och sedelära, kunna göra mycket godt.

Naturlära, naturalhistoria och allmän verldsbeskrifning.

För att vi människor skola kunna rätt lära känna gud, måste vi äfven inhemta kännedom om hans skapade verk. Vi kunna icke lära fatta vårt förhållande till honom och till denna yttre värld, hvori vi blifvit satta att verka och arbeta, utan kunskap om naturkrafterna. Vi förfalla annars så lätt till vidskepelse. Vi behöfva alltså nödvändigt särskild undervisning om den yttre naturen, dess lagar och krafter, om vår egen mänskliga natur, vår kropp och vår själ och de mångfaldiga krafter som deruti och deruppå verka. Redan för att kunna höja oss öfver naturtillståndet, måste vi lära känna denna natur, denna yttre värld. Vi kunna icke blifva den yttre naturens herrar, vi kunna icke vinna och behålla »herradömet» öfver djuren, öfver växterna, öfver allt som gud gifvit oss att nyttja till vår egen förkofran och förädling, utan att lära känna dem. Huru skola vi kunna beherrska våra egna naturliga drifter, huru skola vi kunna rätt använda våra egna naturliga krafter, utan att vi särskildt lära känna äfven dem? Har icke gud så

inrättat världen, att vi äfven i och genom den skulle lära känna, älska och vörda honom?

Särskildt måste naturens kännedom anses vara en nödvändig sak för landsbygdens barn, som dagligen och stundligen lefva omgifna af alla dessa naturens mångfaldiga föremål och företeelser. Ingen af alla samhällets många olika klasser beror så i fråga om sjelfva sitt dagliga arbete, sitt bestånd och sin förkofran af kännedomen om naturens krafter, som landtmannen. Så mycket nödvändigare måste det då också vara för honom att redan i barndomen få börja att lära känna dessa krafter. Den, som icke känner de föremål och de krafter, som han har att bearbeta och begagna, han kan ock aldrig med någon säkerhet förrätta sitt arbete eller åtminstone aldrig med någon beräkning göra några förbättringar eller tillgodogöra sig de förbättringar, som göras af andra mera upplysta. Han må vara aldrig så arbetsam, han må tråla och slita aldrig så mycket, han må vara aldrig så förnöjsam och tålig, — han skall dock icke kunna förkofra sig i kapp med dem, som jemte dessa dygder, äfven förvärfvat kunskap om naturen, dess krafter och föremål.

Ju fattigare man är, desto mer borde man påyrka att få sina barn väl undervisade äfven i naturlärans enklaste grunder, för att genom ett sådant allvarligt yrkande få den hjälp af staten, kommunen eller landstinget, som dertill erfordras.

Men, det är sannt, yttranden om onödigheten att undervisa barn i naturläran höras understundom, fast mer och mer sällan, från ett och annat håll. Ja, det finnes verkligen ännu en och annan god och välsinnad människa, som är rädd för att barnen ej skulle hinna så långt i guds ord, som de böra och behöfva, om naturläran skulle upptagas bland undervisningsämnen. Det finnes de, som till och med frukta, att barnen skulle derigenom väckas till hvarjehanda tvifvel om gud, hans allmagt, vishet och godhet.

Ja, . . . det är blott alltför sannt, att ännu en och annan finnes, som så tänker och talar. Men hvilken verkligt from och gudfruktig människa inser icke, att just i sådant tal röjer sig det farligaste tvifvel? Allt hvad gud skapat är godt, det står skrifvet i de första raderna i bibeln; och det står der också skrifvet, att vi skola lära känna honom i hans verk, att han gifvit oss denna världen att bruka och bebo o. s. v. Och huru skulle det då

kunna vara onödigt, orätt, farligt att lära känna denna natur? Nej, det är endast en missförstådd, en falsk fromhet, som så yttar sig, en fromhet som fegt fruktar gud, icke en fromhet, som förtroståndfullt älskar och vördar honom. Aktom oss för ett sådant missförstånd. Det leder omsider till onyttigt och förderfligt grubbel, och det finnes ingen bättre eller rätt grundlig bot derimot än arbete och kunskap. Men kunskapen måste då inhemtas i tid. Den kommer annars lätt nog för sent.

Alltså tro vi, att, ju mer man betänker, hvad ens frid tillhör, desto mer skall man ock inse, att kunskap om naturen eller guds skapade verk är en af de viktigaste och första kunskaper, som vi redan i barndomen böra inhemta. Ju mera vi i detta fall försummat, desto kraftigare måste vi taga ihop med våra försök att godtgöra hvad oss brister. Svenska folket är af skaparen rikt begåfvadt med anlag för naturens kännedom, med förmåga att i sitt arbete tillämpa denna kännedom. Det vore oförsvarligt att låta denna kunskap försummas.

Om måttet för folkskolans undervisning i naturlära, naturalhistoria och allmän verldsbeskrifning torde vara nog att nämna *läseboken i naturläran* af **Berlin**. Läses denna bok i skolan allt under goda förklaringar af läraren *med dertill nödvändigt hörande förevisningar af de föremål, hvarom det stycke som för hvarje gång läses handlar*, så är detta allt hvad som behöfves. Ty den innehåller allt hvad som man i detta ämne behöfver läsa i ungdomen. Men den rätta kunskapen erhålles i detta fall liksom i fråga om religionen och allt annat icke genom utanläsning, utan genom lärarens efter barnets förmåga lämpade förklaringar och *åskådliggörande*; och barnets tillegnande af den kunskapen kan sedan fortgå hela lifvet igenom, såframt sinnet för kunskap och kunskapens föremål blifvit rätt väckt och rätt behandladt i barndomen.

Ack, det är ett gammalt djupt rotadt misstag att efter lexans yttre mått uppmäta ett barns kunskap i det eller det ämnet, och framförallt då det gäller de högsta ämnena. Oändligt mycket bättre och det enda riktiga är väl, att uppmäta kunskapen efter den uppfattningsförmågans större eller mindre styrka, som skolundervisningen först af allt har att söka väcka, öfva och nära hos barnet.

Denna grundsats, enligt hvilken all undervisning borde ordnas, anföres just på detta ställe i denna skrift *derföre*, att liksom det i fråga om religionsundervisning hittills räknats mest efter *yttre* mått, efter sidor i katekesen o. s. v., så har man äfven gerna velat nyttja det yttre måttet framför det inre äfven i fråga om naturläran. Skulle nu denna förderfliga, olycksbringande metod komma att tillämpas, så tjente alla öfriga goda bemödanden för de unga slägtenas uppfostran och undervisning till föga eller intet; och *skulle den komma att tillämpas äfven på naturläran, så blefve det onda endast så mycket större*.

Derför, då det är fråga om *måttet* för *kunskap*, låtom oss tänka först och främst på det *inre* måttet, på *sjelfva kunskapsförmågans* rätta behandling under skoltiden med afseende på möjligheten af kunskapens tillegnande under hela lifvet.

Verkningarne af kunskapen om naturens krafter, varelser och alster ha redan blifvit antydda. Jag tillägger följande:

Så länge naturen var för oss människor mera okänd, förblefvo vi fremlingar här på jorden. Hvad som annars kunde hafva uppfyllt oss med glädje, tacksamhet och beundran, uppfyllde oss med fasa och förskräckelse. Vidskepelse och brott grepo tid efter annan omkring sig på förskräckligt sätt. Jorden uppfylldes i vår okunnighets mörka inbillning af onda makter. Slog en gröda fel, så tillräknade man dessa makter felet, under det att detta troligen låg i någon oriktig åtgärd, som man i sin okunnighet vidtagit. Sjuknade någon, människa eller djur, genast ansåg man den Onda ha varit framme, och man sökte med signierier och dylikt trolltyg afvända det onda, okunnig som man var både om sin egen och om djurens kroppar och i fråga om den rätta vården deraf. Hemsöktes skogen eller åkern eller ängen af någon landsplåga, straxt tog man sin tillflykt till onaturliga förklaringar och stod der rådlös inför olyckan.

Men nu, hur dagas det icke äfven i dessa fall på alla håll! Man lär nu alltmer inse lagarna för lifvet, både människans eget samt djurens och växternas. Man sveder icke och bränner i tid och otid, ty man har lärt inse, hvad matjorden egentligen är, och att man alltså lätt nog kan bränna upp äfven den och sålunda genom svedjande göra jorden ofruktbar för långliga tider. Man skaffar syran från åkrarna, ty man har lärt förstå, att vattnet

»binder värme», såsom det heter på de lärdas språk, men att växterna behöfva en viss värme äfven i jorden för att kunna frodas. Man rensar sin skog, ty man har fått lära, att i vanvårdad skog föröka sig skadliga insekter lättare än annars, tills de till slut taga öfverhand och ödelägga skogen. Man låter ej det kraftigaste af gödseln rinna bort, eller lakas bort, eller brännas bort af solen. Man gör sig såkallade komposter deraf och ökar den derigenom, i stället för att låta den förminska och försvagas i sjelfva gödselstaden. Sammaledes i mångfaldiga andra förhållanden.

Allt detta, som man sålunda i tidernas längd långsamt lärt, det börjar man nu få lära i folkskolan på ett säkrare och hastigare sätt. Verkningarne låta redan förnimma sig och skola med hvarje slägte bli allt uppenbarare. I stället för att skylla allt misslyckande på den eller den och först och sist på den Onde, går man till rätta med sig sjelf; och för hvarje stråle af ljus man vinner och för hvarje förbättring som sker, tackar och prisar man gud och går så att vidare anstränga sig för att förkofra sig i kunskap och skicklighet samt bereda sina barn tillfälle dertill.

Fäderneslandets kännedom, historia, geografi och samhällslära.

Olycklig vore den, som icke hade ett fosterland att älska. Men allt det som man älskar, har man ett ovilkorligt behof att lära känna. Att lära känna sitt fosterland, är, först, att lära känna dess jord och naturförhållanden, dess tillgångar och brister eller med ett ord, dess *geografi*; och då man, vidare, aldrig rätt kan lära känna det närvarande och förstå, hvad framtiden kräfvat och af oss fordrar, utan att i någon mån känna det förflutna, hvad ens förfäder gjort, hur de arbetat och kämpat och lidit både för egen räkning och för deras efterkommande, så kan man icke lära känna fosterlandet, utan att äfven lära känna det landets och dess folks öden, det vill säga, dess *historia*.

Måttet för den kunskap, som i folkskolan bör inhemtas i *fäderneslandets historia*, borde vara lätt att bestämma. Ingen anser det nämligen för mycket, att barnen få i folkskolan inpregla hos sig *hufvuddragen* af denna historia enligt kortfattade läroböcker.

En god lärare förstår alltid att skilja mellan hufvudsak och bisak, och han förstår äfven att göra den kunskap, han söker inpregla, *levvande*. För intet ämne är barnasinnets mottagligare än för berättelserna om de store män, som lefvat och verkat. Kunskapen om dem samt om sjelfva *folkets* lefnadssätt och öden i de särskilda tidskiftena tillika med den minneskunskap, som historien särskildt fordrar, behöfver ej till det yttre måttet vara särdeles stor; blott sinnet för det fosterländska blifvit rätt väckt och riktadt, och grunddragen af vårt folks öden blifvit rätt förklarade och hos barnen inpreglade.

(Den så kallade *allmänna historien* inhemtas endast så vidt som barnen behöfva begrepp derom för att förstå det viktigaste af fäderneslandets öden och dessas beroende af vårt folks fordna och närvarande förhållanden till andra folk. Lärarens förklaringar under kunskapsöfningarne i fäderneslandets historia torde dervid vara allt hvad som behöfves i folkskolan, såsom vi här tänkt oss den, det vill säga, sådan den *nu* i allmänhet är och sådan den på grund af våra villkor och förhållanden ännu i lång tid torde förblifva).

Om kunskapen i *fäderneslandets geografi* gäller detsamma som om kunskapen i dess historia. Men härvid ville jag särskildt lägga vikt uppå, att barnen *redan i skolan* äfven må göras förtroliga med den del af fäderneslandet, som är dem närmast, det vill säga, med den socken och det landskap de tillhöra. Länkartan borde derföre finnas i hvarje skola. Vidare bör geografin läras i sammanhang med historien, så att de särskilda trakterna för fäderneslandet blifva för barnen kära genom de minnen, som dervid äro fästade och som derigenom bättre skulle fästas i deras minne.

(Den *allmänna politiska* geografin bör, liksom den allmänna historien, till en början inhemtas genom de förklaringar, som läraren under kunskapsöfningarne i fäderneslandets geografi kan finna sig föranlåten att gifva. I skolans högsta afdelning bör dock lärobok äfven användas).

Men här kommer nu ett viktigt, fast hittills mycket försummadt ämne. — Menniskan kan ej lefva, ej utveckla sina förmögenheter, utan att lefva i *ordnade samhällen*. Samhället är liksom vår andra natur, med krafter och lagar, hvilka vi också böra lära känna och förstå.

Hvad undervisningen i detta kunskapsämne angår, så må undervisningen deri bero på lärarens *förklaringar* af dertill hörande saker i *sammanhang med undervisningen i fäderneslandets historia*. Dock skulle ett litet *sammandrag* af Sveriges statskunskap, sådant som det af *Carl Gustaf Malmström* utgifna, liksom äfven grunddragen af *Välståndsläran* eller *Allmänna Hushållningsläran* vara af gagn för ett sådant folks ungdom, som vårt, hos hvilket rättigheten att välja och väljas till riksdagsombud blifvit så långt utsträckt, som fallet nu är. Ett sådant folks ungdom bör icke gå ut i lifvet utan att hafva fått tillegna sig de enklaste och viktigaste begreppen om samhällets lif och hushållning och särskildt om vårt svenska stats- och samhällslifs viktigaste förhållanden. Ty, jag upprepar det ännu en gång, man älskar sitt fädernesland desto mer, ju närmare man lär känna det; och i synnerhet gäller detta om ett land sådant som vårt, hvars författning och hela inre lif är sådant, att hvarje svensk man och qvinna i de allra flesta fall måste med själfkänsla och ödmjuk stolthet älska det, så framt de lärt känna det rätt.

Undervisningen häri börjas naturligtvis ej förr än barnen *hunnit så långt i förståndsutveckling att de kunna fatta undervisningen derom*. Det är klart, att barnen under de första åren i skolan icke kunna vara mogna för en sådan undervisning, och det kan väl också icke falla någon in att förorda en förtidig undervisning i *något* hänseende. Jag påstår endast att *ingens skolundervisning bör anses helt och hållet avslutad, förrän han inhemtat några de första och viktigaste begreppen om samhället, dess lagar och inrättningar*, hvaruppå han sedan kan under sitt lif bygga och utveckla de kunskaper han sedan fortsätter att inhemta. Ty, — för att yttra ännu några ord härom, — huru skall man, till exempel, kunna hafva något verkligt gagn af undervisningen i fäderneslandets historia och geografi, om man icke inhemtat åtminstone de enklaste begreppen om samhälle, stat, regering, rättskipning och förvaltning? Hur skall man, till exempel, kunna göra begripligt för barnet, hvad socken eller härad eller landskap eller rike, hvad folk eller konung eller konungens befallningshafvande eller domare o. s. v. egentligen är, — hur skall man kunna undervisa i den så kallade politiska geografien, utan att förklara de enklaste begreppen i samhällslära och samhälls-

författning? När man vid undervisningen i fäderneslandets historia ständigt återkommer till sådana uttryck som att svenska folket alltid varit ett fritt folk och att detta folk kämpat och arbetat för sin frihet mot yttre och inre förtryck, hur skall man kunna väcka några klarare föreställningar hos barnen, hos ynglingen, hos flickan i dessa ämnen, utan att söka göra dem i någon mån förtroliga med det *samhälle*, hvarom den historien gäller? Bör ej medborgarkänslan vara en bland de första känslor, som man söker väcka och för ungdomen förklara? Är det väl förenligt med en god och stark medborgerlig anda att lemna denna känsla till framtiden eller till den tid, då ungdomen redan utgått ur skolan? Bör icke det unga sinnet äfven i detta fall så tidigt som möjligt väckas och riktas och näras med kunskap, på det att fäderneslandet må vara tryggt i sin utveckling? Redan skolan är ju en samhällsinrättning. Hvad ligger då väl närmare till hands, än att ungdomen redan *der* lär känna sig såsom blifvande medborgare, väckas till stolthet öfver att vara ett fritt och ädelt folks ungdom; och hur skall den då rätt uppfostras till denna stolthet, utan att denna grundas på *kunskap* om det samhälle, den tillhör! All undervisning i historia, den må nu gälla fäderneslandet eller Judarike eller hvilket rike som helst, blir ju annars en tom utanlexa, ett bedrägligt sken och i sådant fall mera skadlig än nyttig.

Verkningarne af kunskapen om *fäderneslandet*, om dess öden och dess närvarande såväl *yttre* som *inre* förhållanden förråda sig på mångfaldiga sätt och skola än starkare och tydligare framträda. Hvad tror Ni väl, till exempel, om den nya tidens skarp-skytterörelse, som visat sig så liflig äfven i mången landsbygd bland allmogens söner? Är det icke äfven kunskapen om fäderneslandet, dess inre och yttre förhållanden som gjort, att denna rörelse fått en sådan fart? Jo visserligen. Ni kan vara helt viss derom, att de flesta skarpskyttarne finnas bland dem som förvärfvat någon kunskap och detta icke minst i folkskolan. Detta nya deltagande för hvad som rör fäderneslandets styrelse, dess lagar och förvaltning, och som visat sig på många orter i fråga om valen af förtroendemän inom kommunerna, af landstingsmän och folkombud, — tror Ni icke, att detta i någon mån äfven beror af den om äfven ringa kunskap, som folkskolan framkallat?

Fråga den eller den unga bonden, den eller den rättaren, den eller den bruksarbetaren, och Ni skall få höra, att de säga sig hafva att tacka folkskolan mycket för att de kommit sig in i sådana saker. Ty hade de icke fått lära sig läsa och hade de icke fått läsa litet om fäderneslandet och hade de sålunda icke kunnat följa litet med hvad som derom skrifvits och sagts i tidningar och böcker, så skulle de icke hafva förstått, hvarom frågan egentligen varit i det eller det fallet, och sålunda antingen alldeles afhållit sig från allt tänkande och görande eller också kanske häcklat i vråarne, klagat med eller utan grund eller tagit sig hvarjehanda oråd före.

IV. Skolans organisation och ställning i olika länder.

Enhetsskoletankar. Ur serien Om folkskolan i Sverige.

[Första volymen; 1863] ¹⁾.

Inledning.

Rörelser, som antyda att de politiska och sociala frågornas allt lifligare bearbetning inom vårt land omsider åstadkommit ett allmänare vaknadt deltagande för samhällets angelägenheter, hafva under de sista åren allt tydligare låtit sig förnimmas. Det är som om efter långvarig kamp den demokratiska uppfattningen af medborgerliga skyldigheter och rättigheter omsider skulle, icke våldsamt genombrutit, men med öfvertygelsens makt börjat bana sig väg genom den starka fördämningen af föråldrade traditioner. Det går som en frisk fläkt genom nationen. I de flesta riktningar råder en ny, förnyad och förnyande verksamhet. Och i detta pånyttfödelsens arbete mötas regering och folk i inbördes förstånd, i förtroendefull samverkan. Vi upplefva ett af vår historias förhoppningsfullaste brytningsskiften.

Men ingen varaktig framgång hvarken i politiskt eller socialt hänseende kan beredas, om ej arbetet för allmän uppfostran och allmän upplysning går i jembredd med de demokratiska institutionernas utbildande. Utan allmänt vett och allmän dygd ingen verklig demokrati.

¹⁾ Utdrag från sidorna V—VIII; 37—49; 86—96. Noterna under texten äro tillfogade här av R. Hall. Ecklesiastikministern, som Eneroth talar om här sid. 88, var F. F. Carlson.

Må de nya institutionerna för kommunallif och samhällslif redan i sig sjelfva blifva skolor för medborgerligheten. Men ju mera förberedda vi komma till de skolorna, desto bättre skola vi äfven förstå att begagna dem samt i och genom dem gagna det allmänna.

Ingen fråga synes alltså mera berättigad att ställas i jembredd med de nu under lösning varande stora reformfrågorna än skolfrågan. Men, å andra sidan, är också ingen sida af vårt samhällslif så som den ett fält för hvarandra korsande och upplösande åsigter. Sedan femtio år och än längre tillbaka drages Sverige med en skolmara, som mer än mycket annat torde hindra vår utveckling i alla riktningar. Sedan femtio år har skolfrågan varit å bane, utan att densamma kunnat bringas till någon tillfredsställande lösning. Hafva vi blifvit efter på den allmänna utvecklingens väg, så beror detta utan tvifvel icke obetydligt på den allmänna uppfostrans och undervisningens karakter, dess brist på lefvande sammanhang inom sig samt dess motsvarighet mot så väl den enskildes som samhällets behof.

Sverges undervisningsväsende, betraktadt i sin allmänna omfattning, är en osammanhängande blandning af gamla och nya systemer, utan att något organiskt lif råder imellan de gamla och de nya bildningarne, den gamla och den nya bildningen.

Å ena sidan universiteterna, å andra sidan folkskolan, och imellan dessa begge den öfriga samlingen af skolnrättningar utan någon egentlig gemensamhet i anda och hållning, grundsatser och ändamål. — *Yrkesskolor* utan en tillfredsställande förberedelse derför i folkskolan; — *folkskolan* åter till sin uppgift ännu ej af det allmänna medvetandet bestämd, af somliga fattad såsom en skola endast för de s. k. arbetande klassernas och allmogens barn, under det att andra vilja hafva den att vara en första skola för hela folket; — *elementarskolan* föremål för en allt oftare uttalad otilfredsställelse såsom en mångläsningsanstalt, hotande att genom en öfverdrifven och temligen ofruktbar formalism samt ensidig minnesöfning tillintetgöra både fysiska och moraliska krafter i stället för att stärka och utveckla dem; — *universiteterna* föremål för ett, om äfven i vissa fall mer eller mindre orättvist, dock alltmer omkringsiggripande missnöje såsom instituter för embetsexamina, hvilka man anser borde afläggas på annat håll, — såsom icke inrymmande våra dagars hela vetenskapliga lif, men i de s. k. fakulteternas tradi-

tionella begränsning uteslutande eller icke med nog lifaktighet bearbetande flera bland de vetenskaper, dem det sista århundradet alltmera satt som sin uppgift; — och alla dessa inrättningar, med undantag af folkskolan, tillgängliga endast för det manliga slägtet, — den ena institutionen helt och hållet bekostad af staten, den andra, ehuru lika mycket eller mera berättigad till ett fullständigt underhåll af det allmänna, dock ännu af staten endast svagt understödd; — med få ord ett offentligt uppfostringssystem, som icke är något system, som saknar den enhet i grundtanke och grundplan, hvarförutan icke något system kan med kraft arbeta.

I denna uppfostrings- och undervisningsfrågans ställning förmår lagstiftningen föga. En allmän opinion måste först hafva bildat sig. Hela folket måste först hafva sökt att göra sig klart, hvad detsamma i det ifrågavarande hänseendet behöfver, hvad det är sig sjelft, det uppväxande slägtet och framtiden skyldigt, hvad det i fråga om allmän uppfostran och allmän undervisning egentligen vill. En allmän grundlig undersökning af hela vårt undervisningsväsendes karakter och arbetsätt måste hafva föregått, innan en sådan allmän opinion kan bildas, samt innan någonting väsendtligt kan på lagstiftningens väg i förevarande fall uträttas.

Men för att det skall kunna komma derhän, måste hvar och en, för hvilken fäderneslandets framtid är kär, meddela sina erfarenheter, sina åsigter, sin öfvertygelse.

Skolan har emellertid hittills ansetts uteslutande vara lärarnes sak, ej de enskildes, kyrkans sak mer än statens, mer än folkets.

Tiden är inne, att denna uppfattning af den enskildes ställning till den allmänna uppfostringsfrågan blir bruten, att de olika åsigtterna komma i allt större och större kretsar till tals, att hvar och en efter sin förmåga och sina villkor gör allt hvad på honom ankommer för den frågans lösning på öfverläggningens och handlingens område.

Drifven af denna öfvertygelse har förf. till efterföljande, förut till en del i en tidning införda uppsatser om folkskolan ansett sig efter någon omarbetning och tillökning böra meddela dem i bokform, huru ringa de än må vara såsom insats i öfverläggningarne om den för vår utveckling i så många riktningar viktiga frågan.

Vi öfvergå härmedelst till en framställning öfver folkskolans all-

männa uppgift och betydelse, för att sedermera söka visa, i hvad mon det allmänna deltagandet och uppoffringen därför motsvara denna uppgift och denna betydelse, eller, med andra ord, att bevisa, hurusom den största brist, vi för vår del hafva att anmärka i fråga om vår folkskolas ställning, just är bristen på den enskildes nit och deltagande för densamma.

Folkskolan är en af vår tids viktigaste, om icke till och med dess allravgiligaste uppgift, särskildt med afseende på de samhällsfrövecklingar och den nya samhällsutveckling, midt uppe i hvars oroliga rörelser vi blifvit födda och fostrade. Det beror i hög grad på folkskolan numera, sedan återgången till en uteslutande hemuppfostran blifvit allt mindre och mindre möjlig, hurudant Sverges folk skall blifva, hurudan hela vår framtida utveckling skall dana sig. »Folkskolan är basis», sade redan Wallin och äfven Geijer¹⁾, den store siaren, som under det sista skiftet af sitt lif såg samtid och framtid i det klarare ljus, som var tidens eget. I folkskolan skall *hela* nationen förr eller sednare inhemta sin första undervisning, hafva de alla sagt, vår tids ädlaste män, och hvem skulle kunna påstå, att de icke hafva rätt, att de icke med hvarje dag befinnas hafva sett och dömt rätt och sannt?

Under sådana förhållanden, hvilket värf kan vara mera förtjent af såväl det allmännas som hvarje enskilds allvarliga omtänka än folkskolelärarens?

Folkskoleläraren *kan*, äfven om han understödjes ringa, äfven om han af en mer eller mindre likgiltig omgifning lemnas med nästan tomma händer att utföra ett af de ansvarsfullaste och mest ansträngande värf, verka oändligt mycket godt för samtid och efterverld.

Må vara, att han äfven kan verka oändligt mycket ondt. Folkskolan har såsom allt annat sin fränsida, sin mörka sida. Låt den uppblåsta okunnigheten, den fega oförnöjsamheten komma upp i skolkatedern, och det uppväxande slägtet i den skolan kan blifva smittadt af samma moraliska lidande.

Men vi skola icke här betrakta de mörka gångarne i folkskolans helgedom.

Låt blott folkskoleläraren drifvas till sitt yrke af religiöst sinne, af ren pligtkänsla, af verklig ödmjuk entusiasm, och ingen

¹⁾ Jfr i Årsböcker vol. 20: Tidiga enhetskoletankar sid. 48, 67.

intager i samhället en nyttigare plats än han. Den minsta bland oss kan blifva en hjelte på den vägen.

Ingen otidig klagan alltså öfver ringa vilkor, intet ängsligt fikande efter bröd på alla andra goda gåfvors bekostnad, på bekostnad af hela folkskolans framtida utveckling, ingen afund, inga oförnöjsamma blickar på dem, som *anses* för mindre arbete hafva mera och hafva det bättre. Lef och verka, som Walker¹⁾ lefvat och verkat.

Godt och väl, skall man säga, men det är icke mången gifvet ett sådant sinne, en sådan kärlek, en sådan ödmjukhet som hans. — Sannt. Och därför... såsom vi här tecknat folkskolelärarens och lärarinnsans *pligt*, må vi äfven teckna *samtidens pligter mot dem*.

Vi hafva påstått, att ingen är mera förtjent af hvarje enskild samhällsmedlems nitiska understöd än läraren eller lärarinnan. *Hvad man gjort och gör för folkskolan på rätt sätt och i tillräckligt mått kommer nemligen hela samhället till godo. Pauperismens kräfte botas i folkskolan*, åtminstone till en viss och en icke ringa grad. Alla näringar och yrken, det är i och genom folkskolan som deras uppkomst numera bäst befordras. Religion, seder, medborgerlighet, det är i och genom folkskolan de skola få sin *första offentliga* väckelse. *Hemmet*, hvem erkänner icke dess mer än verdens alla öfriga inrättningar mäktigt verkande inflytelse. Men folkskolan på bygden liksom äfven den första allmänna skolan i staden, äro det till samhällsmedlem bestämda barnets *offentliga* uppfostringshem, ställdt vid sidan af föräldrahemmet.

Hvilken bland alla samhällets inrättningar förtjenar sålunda ett allmännare deltagande, en allmännare uppoffring? *Nationens förkofran och försvar, dess sjelkänsla, dess sjelfmedvetande beror i en icke ringa mon på den anda, som lefver inom och som väckes inom folkskolan, på den riktning, som undervisningen och uppfostran der erhålla, på det uppoffrande allmänna deltagande, hvarmed folkskolan omfattas.*

Den enskildes och det allmännas pligter mot folkskolan torde härigenom vara bestämda.

Ännu tydligare framtråda de, om vi söka göra oss reda för den

¹⁾ Här åsyftas folkskolläraren G. E. Walker i Ludgo församling i Södermanland, vilkens liv och stora betydelse författaren skildrat i samma volym sid. 25—36.

närvarande tidens och den närmaste framtidens kraf med afseende på samhällsutvecklingen.

Den allra enklaste omedelbara uppfattning af denna utvecklings närvarande riktning säger oss, att folken mogna allt mer och mer till sjelfstyrelse, till ett nytt kommunal-lif, till institutioner, der hvar och en till viss ålder kommen samhällsmedlem, som är man för sig, såsom det heter, skall vara berättigad till säte och stämma. Den kan icke längre motarbetas denna rörelse utan vådor för samhällena. Arbetet måste taga ut sin rätt. Arbetet är det nya samhällets lifsprincip. Den egna förvärfvade förtjensten är dess enda ära. Man må hänga aldrig så mycket fast vid det förflutnas minnen, vid traditionen, — den allmänna utvecklingens inre lag, som i alla länder satt de djupare lagren af samhällsstacken i allt starkare rörelse, som bjudit och bjuder ljuset nedtränga till allt djupare och djupare schakter, som väcker dessa lägre regioner med hvarje dag till allt klarare medvetande både af rättigheter och af skyldigheter, denna lag måste lydast.

Den nödvändiga följd af denna åsigt, som i allt mer och mer vidgade kretsar, i allt djupare och djupare lager genomträngt och genomtränger samtiden, är en emot dessa samhällets fordringar på sig sjelft och på dess enskilda medlemmar svarande förbättrad undervisning och uppfostran. Hvarje samhälle, som icke vill blifva efter på den allmänna kulturutvecklingens bana, måste med allt större allvar, med allt större uppoffringar ställa sig dessa fordringar till efter rättelse. Hela denna mäktiga rörelse till allt rikare förkofran, som framkallar uppoffringar af hundratals millioner för bättre vägförbindelser, som framkallar dessa storartade ansträngningar till ett allmännare sjelfförsvar, — denna rörelse måste, för att icke hela samhällsutvecklingen skall från början förryckas, och disharmoni uppstå mellan samhällskrafternas verksamhet, grunda sig på en sannare fattad, på en varmare omhuldad, på en med allt större insigt i utvecklingens sammanhang bedrifven allmän undervisning och uppfostran. Vetenskap och konst äro samhällenas blomning. Men ingen odlad växt kan blomma väl, om icke jordmonen är rätt beredd. Ingen växt kan trifvas och blifva fast och stark till sin byggnad, om icke rotens lif tillgodoses, samt om icke solen får belysa hela växten. Visar sig någon aftyning i toppen, så är det derföre att det är sjukt i de lägre regionerna. Kyrka och högskola,

religion och lärdom måste suga lifskraft i och genom det lefvande sammanhang, som genomgår hela samhällsbyggnaden, hela samhällsutvecklingen. Förbises detta, uppstår der ett svalg mellan dessa samhällets högre verkstäder och de lägre, lemman man, i sin sjelftillräcklighet på höjderna, de lägre samhällsverkstädernas rörelser att sig sjelfva, eller tillgodoser man dem icke tillräckligt, så skall allt sluta med en förstöring af det hela, med en *kyrka*, som blott rör sig mekaniskt i yttre former, tills den slutligen faller samman öfver sig sjelf, med en *lärdom*, som endast rör sig i ofruktbara grillfängerier, tills den slutligen förflyktigar sig i intet, och med en anarki i samhällskrafternas spel såsom slutspelet i ett folks drama.

Verlden har bjudit på ett sådant förfärligt skådespel förr en gång.

Vår tid har kommit till en punkt i samhällsutvecklingen, på hvilken hvarje kulturfolk har att afgöra sitt framtida öde, antingen det vill arbeta ihjel sig på medeltidens traditionella väg i en formalism, hvarur lifvet flyktat för längesedan, eller arbeta upp sig till förnyadt lif på den väg, der »**människans rättigheter**» stå som inskrift på vägvisaren.

Denna utvecklingsrörelse är, som vi hoppas, oemotståndlig. En för samhällets *alla* medlemmar öppen, djupare, grundligare undervisning i *sak*, en religiös arbetsuppfostran, som på samma gång afser människan och medborgaren som den äfven bereder till vissa yrken, vissa färdigheter, är det första och förnämsta medlet att göra den rörelsen välsignelsebringande. Att undandraga sig eller att pruta på de uppoffringar, som för detta medels kraftiga verkningar äro oundgängligen erforderliga, är för en nation att döma sig sjelf till ett långsamt sjelfmord. Det folk, som ej betraktar folkskolan såsom sin ögonsten, såsom sitt verktyg, hvarigenom folket skall lära sig att *se*, att emottaga ljus, förstår ej sin uppgift och blir derigenom förr eller sednare hemfallet åt den förvirring och den upplösning, som alltid och i alla förhållanden måste blifva en följd af ett dylikt grund-missförstånd.

Det svenska folket har äfven börjat fattas af denna lifsåsigt. Det allmännas uppoffringar för folkundervisningen hafva ökats vid de sista riksdagarna; och flera tecken förebåda att man skall med allt lifligare vaknad öfvertygelse och med ett i samband dermed lifvadt uppoffringssinne allt mer och mer ställa sig dessa den all-

männa nationalutvecklingens fordringar till efter rättelse. Erinrar man sig hvad folkskolan var vid början af vårt nuvarande samhällsskick, och hvad den sedan dess under de sista femtio åren blifvit, så känner man sig glad och stolt att vara svensk. Återkallar man i erinringen, hvad vissa kommuner, t. ex. Göteborg, Norrköping, ja till och med Stockholm, under de sista åren uppoffrat för den till kommunens *alla* barn utsträckta undervisningens och uppfostrans befrämjande, så gripes man af en mäktig framtidskänsla.

Men, — må man icke fatta det såsom ett uttryck af otålighet och oförnöjsamhet, — det återstår ännu så oerhördt mycket att i detta hänseende göra, isynnerhet inom kommunerna på bygden. Ännu fattas ett af de viktigaste villkoren för ett säkrare framskridande på denna väg, nemligen de enskildes upplysta öfvertygelse om denna skolas betydelse och behof. Man har fått sig en s. k. *fast* skola, och anser sig ännu oftast dermed hafva fått nog, gjort nog. I den fasta skolan sammanföras derföre barn af olika skolålder af olika kunskapsmått och uppfattningsförmåga. I denna skola skall derföre *all* undervisning, som kan förekomma för barn från 7 å 8 till 12 å 13 års ålder, meddelas oftast af en ensam lärare. Undervisningen blir derefter; icke derföre att icke läraren kan vara skicklig och nitälskande, utan derföre att hans krafter blifva splittrade, öfveranstängda. Och orsaken till detta missförhållande ligger visserligen till någon del i folkskolestadgan, hvori ännu icke den första undervisningen, bokstafslärandet och stafningen blifvit *nog strängt bestämda att ovilkorligen* utgöra föremål för hemmets undervisning, eller åtminstone för en särskild underafdelning af den fasta folkskolan eller i de socknar, der de stora afstånden göra sådant nödvändigt, för småskolor, *som icke ersatte den allmänna folkskolan men hänvisade på densamma*; men enligt vår åsigt, till ännu större del i den enskilda samhälls-medlemmens ofullständiga upplysning och öfvertygelse i skolfrågan samt i det djupa misstaget å hans sida att vänta i det längsta på statens mellankomst.

Det är sannt, att undervisningsfrågan är en af de frågor som ligga staten eller det allmänna närmast, och för hvars lösning den enskilde sålunda har rätt att af staten fordra det verksamaste understöd. Men statens hand är en kall hand. Och skolan fordrar äfven den omedelbara värman af den enskildes hand, isynnerhet

småskolan, de yngsta barnens skola. De enskildes bidrag till skolan kallna icke så litet på den omväg, de hafva att göra från den enskildes ficka genom statens kassa till folkskolan. Hvad, ... om småskolan blefve allt mer direkt ett föremål *äfvén* för den lyckligare lottade kommun-medlemmens deltagande och uppoffring, mannens så väl som qvinnans? ... Om läraren eller lärarinnan blefve en med värma behandlad medlem i kommunens hushåll på bygden? ... Om hvarje gårdsegare insåge och erkände det vara sin pligt att medverka till folkundervisningens nationalangelägenhet, kände sig stolt öfver att utveckla verksamhet för medborgerliga pligter på ett af de områden som synas ligga honom närmast? ... Om en allmän öfvertygelse skulle vakna, att det är nästan lika hjertlost att likgiltigt kasta all omsorg för barnets undervisning på en med yttersta nuggighet tillgodosedd skola och på en i stor fattigdom i yttre hänseende åt sig sjelf lemnad lärare eller lärarinna, som det är att kasta in sitt barn på ett barnhus eller hittebarnshus, då icke den djupaste nöd kräfver det? ... Hvad, ... om en sådan åsigt skulle utbilda sig, och den allmänna undervisningen, åtminstone i dess första grader, blefve en med kärlek och upplyst förstånd omfattad familje- och kommunalangelägenhet! Detta är äfven förhållandet i flera städer. Men — på bygden ... der fattas ännu denna öfvertygelse, denna uppfattning, detta handlingssätt på många, om icke på de flesta ställen. Krafternas förening till vinnande af ett gemensamt mål är också der icke så lätt att åstadkomma. Landtbruket såsom näring är ännu underkastadt en mängd trångmål, som icke tillåta landtmannen att verka för kommunal-angelägenheterna såsom städernas industriidkare det kunna. Skillnaden i detta förhållande mellan land och stad beror sålunda ej blott på den olika graden af upplysning, utan äfven på lokala och ekonomiska förhållanden. — Der industrien slagit sig ner ute på bygden, såsom t. ex. vid *bergsbruk*, ... går äfven skolan fortare sin nya utveckling till mötes. De sista årens historia har i detta hänseende allt gladare och vackrare drag att förtälja, isynnerhet om det yngre industriidkande släktets vakna mottaglighet för tidens röster. Det finnes bruksskolor, den vid *Finspong* t. ex., som i flera hänseenden skulle kunna vara *mönster* för allt hvad folkskola heter, och på hvars underhåll brukets egare årligen offrar omkring 3000 rdr rmt. Det finnes bruksegare, hrr

*Petre*¹⁾ i Gestrikland t. ex., som offra 3 å 4000 rdr årligen endast i kontanta löner till skollärarne vid deras bruk och i deras socknar, och som personligen egna sig åt uppsigten öfver skolorna. Så att, . . . icke saknas bevis på, att den rörelse i det allmänna medvetandet, vi här ofvan åsyftat, på åtskilliga ställen är i gång. Men de glada företeelserna höra dock ännu nog mycket till undantagen. Det finnes hundrade bruk liksom hundradetals socknar, der den rörelsen ännu icke kommit i gång, der man ännu vrider och vänder sig i hvarje-handa försagdhet, i tvifvelsmål om detta eviga »för mycket» eller »för litet», och der man sålunda ännu icke kommit ur fläcken, ehuru penningemedel icke saknas, och ehuru *mångfaldiga stämmor redan gifvit ord åt den på erfarenhet grundade öfvertygelsen, att ett slägte med väckt och uppfostrad uppfattningsförmåga i alla riktningar gör ett bättre arbete, visar en högre grad af sedlighet.*

Man fruktar, att skolan skall motverka det uppväxande slägtets arbetslust och arbetsförmåga, dess »undergifvenhet och pligtrogenhet». Svepskäl, — giltiga möjligtvis blott der, hvarest man endast för syns skull medgifvit en tillstymmelse till skola, men der man, just af bristande öfvertygelse och nit, också endast framkallat ett halfgånget missfoster under namn af skola. *God och sund praktisk-religiös medborgerlig undervisning kan icke annat än bära goda frukter.*

Om folkskolans organisation såsom hittills ofullständig. — Blick på lagstiftningen i detta fall under de sista riksdagarne. — Den med anledning häraf uppkomna striden. — De begge partiernas synpunkter och önsknningar. — Förklaring öfver stridens uppkomst och berättigande. — Folkskoleinspektörernas förslag med afseende på en läroplan för folkskolan, såsom ett lyckligt försök att upptaga de särskilda åsigtorna i denna fråga. — Om tveksamheten att bevilja medel till folkskolans fullständigare organisation.

Den brist hos vår närvarande folkskola, hvilken väl hittills mest blifvit öfverklagad och hvilken väl fortfarande mest behöfver framhållas, är, såsom redan blifvit yttradt, dess *brist på fullständig*

¹⁾ Om denne, Hjalmar Petre, hans pedagogiska nit och hans kamp mot »vederbörande» jfr Svensk Läraretidning 1893 n:o 3 och 1898 n:o 45 av Fr. Berg.

organisation, på organiskt lif. Vi skola icke utförligare genomgå historien om de strider som blifvit förda öfver de olika sätten att afhjelpa denna brist. Hvar och en, som med någon uppmärksamhet följt folkskolefrågans behandling under de sista 15 åren, känner utan tvifvel hvad striderna i detta fall gälla. Vi skola endast söka med några ord belysa denna strids närvarande ställning.

Vår folkskola hade genom 1842 års folkskolestadga knappast blifvit »organiserad», förrän röster höjde sig emot densamma. *Rudensköld* och i någon mån *Ekendal* voro missnöjets egentliga målsmän. Den nya folkskolan, påstodo de, var icke ordnad enligt vårt lands naturliga lokala förhållanden. Man hade endast fäst sig vid *socknen* såsom vid en allmängiltig formel, hvarefter allt i detta fall skulle bestämmas. Huruvida socknarne voro glest eller tätt befolkade, stora eller små, rika eller fattiga . . . dervid hade man icke fäst sig. Mycket annat var visserligen att anmärka, såsom lankastermetodens olämplighet särskildt med afseende på de plötsligt framkallade lärarnes kvalitativa otillräcklighet o. s. v. Öfver dessa punkter fortgick meningsutbytet en följd af år. Slutligen lyckades det dem, som hyst dessa åsichter, att få dessa gällande i lagstiftningen. Redan författningen af den 29 September 1853, men ännu mer de af den 23 April 1858 och den 29 December 1860 visa allt tydligare, det statsmakterna medgifvit klagomålens berättigande. Från denna tid kan den s. k. *småskolan*, såsom af staten omhuldad vid sidan af eller förberedande till den s. k. fasta folkskolan, anses såsom »organiserad» den också, om äfven i detta ord icke heller vid detta tillfälle får inläggas all den betydelse som man dervid skulle vilja hafva fästad. Samma författning af 1858 antyde äfven början till en ny organisation af folkskolan medelst upptagandet af den s. k. *högre folkskolan* såsom ett nytt föremål för statens och kommunernas förenade omsorger. Särskilda förordningar om kvinnans likställighet med mannen i vissa fall på folkskolelärarebanan hafva dessutom tillkommit isynnerhet med afseende på småskolans behof och möjligheten af dess allmänna uppkomst. Lemnande för ögonblicket åsido penningsidan af denna lagstiftning, d. v. s. bestämmelserna för åtnjutandet af de anslagsmedel, som för dessa nya organisationers uppkomst blifvit beviljade, vilja vi här endast antyda, *hurusom statsmakterna i och genom denna nya lagstiftning förklarar sig hafva velat lämpa folkskolan efter landets*

lokala förhållanden samt allt mera bidraga till utvecklingen af folkskolans fullständiga organiserande.

Den opartiske betraktaren af denna utvecklingsrörelse har väl svårt för att i denna lagstiftning finna annat än ett redligt försök att tillmötesgå de varmast uttalade önskningarne i fråga om folkskolan och dess behof. Folkskolan och dess lärare hafva aldrig i Sverige, såsom t. ex. i Frankrike 1848, visat det minsta tecken af något slags politisk karakter. Allt hvad för folkskolan hos oss gjorts, har i all sin otillräcklighet dock varit rent, oegennyttigt, fosterländskt, hvem tviflar väl derpå?

Och likväl har en strid uppstått, under hvilken det förklarats, att det gäller folkskolans vara eller icke vara, en strid som, om den fortgår i häftighet så som den under de sista åren artat sig, hotar att, för olika åsigtens skull i fråga om folkskolans *organisation*, sätta sjelfva målet i skuggan, åtminstone för en tid.

Det skulle blifva allt för vidlyftigt att redogöra för de olika åsikter, som i denna fråga sökt göra sig gällande, vare sig på möten, i särskildt utgifna skrifter eller i tidningsuppsatser. Vare det derom nog sagdt, att tvänne partier synas småningom hafva bildats. Det ena håller på 1842 års folkskola såsom Sverges egentliga folkskola, den der för sin utveckling till bästa möjliga skick endast behöfver inom sig organiseras utan alla yttre tillsatser, hvarken nertill eller upptill. Blir den fasta folkskolan blott skild från abedariet, och dessas undervisning gjord till föremål antingen för en särskild *klass* inom den fasta skolan eller för hemmet, vare sig föräldrarne sjelfva vilja meddela denna första undervisning eller låta den af lejda lärare eller lärarinnor i småskolor utan all statens medverkan ombesörjas, och vill blott staten tillräckligt tillgodose den fasta skolan och dess lärare, så är allt hvad som behöfves vunnet, för att den svenska folkskolan en gång skall blifva hvad den bör och hvad den kan blifva. Sådan är detta partis åsigt. Det andra partiet, — och dettas åsikter synas för närvarande vara af lagstiftningen mera gynnade, — fäster största vigten dervid, 1:o att folkskolan må blifva så tillgänglig som möjligt för *alla* landets barn och ifrå alltså för småskolors uppkomst så tätt som möjligt inom landet, helst med biträde af statsmedel, och 2:o att de lyckligare anlagen bland arbetsklassens barn ej måtte fortfarande, genom en alltför summarisk behandling jemte dem som sakna anlag, gå förlorade,

och påyrka därför upprättandet af en s. k. högre folkskola i sådana bygder, der förhållandena påkalla och möjliggöra en sådan. Om den fasta folkskolan för öfrigt yttrar sig detta parti mindre bestämdt, varande det, såsom det synes, detta partis grundtanke, att hufvudsaken är — icke den eller den yngre eller äldre traditionen, icke den eller den formeln, utan tillfredsställandet af folkets behof enligt de i vårt lands och de mänskliga anlagens allmänna natur grundade förhållandena.

Det förstnämnda partiet har tjugo års häfd för sig, och väl de flesta bland folkskolelärarne samt bland dem flera utmärkta till sina förkämpar. Det sednare partiet räknar de med hvarje dag uppväxande småskolornas ökade antal såsom bevis för sina satsers riktighet samt har att uppvisa några de ädlaste och varmaste utanför skolläreståndet stående viljor, som oegennyttigt offra sig för att både i ord och handling verka för sina öfvertygelsers utbredning. Hvad man än för öfrigt må om begge partierna och deras åsikter säga, värma och fosterlandskärlek frambryta från begge sidorna, det förstnämnda partiet må, såsom hufvudsakligen bestående af den fasta skolans lärare, hur mycket som helst föröfrigt anses strida för sina egna intressen.

Man skulle hafva svårt att för sig förklara, huru, då det sistnämnda partiet ej förklarat sig vilja den fasta skolans upphäfvande, utan endast vilja hafva småskolor och en högre folkskola inrättade *derjemte*, och då det förstnämnda partiet å sin sida temligen allmänt förklarat deras fasta skola ovilkorligen behöfva befrias från abedariet och således önska åtminstone småskolor på ett eller annat sätt, en häftigare strid skulle mellan dem kunna hota att uppstå. Det synes väl, som borde man lätt nog kunna komma öfverens, då skenbarligen endast den *högre* folkskolan, hvilken den fasta skolans parti anser öfverflödigt, skiljer dem åt.

Men ser man saken närmare an, så finner man lätt striden hafva ganska grundade anledning. En lärarekår af snart nog 3000 examinerade män har under de sista tjugo åren småningom framkallats. Knappt hunna till en stadgad ställning, försatte i de knappaste vilkor och mycket beroende, tryckta och sålunda lätt böjda för att ana hotande vådor, finna de lagstiftningen, af hvilken de för höjandet af deras ringa vilkor hafva hoppats allt, redan innan deras framtid blifvit i någon mon betryggad, börja gynna skolorganisatio-

ners uppkomst, hvilka, om de äfven kunna förlikas med den fasta skolan, dock, *enligt hvad de föreställa sig*, skola komma att med dem dela de för folkskolorundervisningen afsedda statsmedlen, finna till och med, huru lagstiftningen synes vara mera betänkt uppå dessa nya formationers tillgodoseende än förbättrandet af den fasta skolans och dess lärares sedan lång tid tillbaka kända och inredda behof. En stor del af dessa den fasta skolans lärare hafva familjer, hafva redan gått så långt på skolvägen, att de ej kunna börja om på nytt på någon annan bana; och de känna föröfrigt med sig sjelfva, tro åtminstone om sig sjelfva, att om de blott allvarigare understöddes, så skulle de utan tvifvel kunna åstadkomma en så god undervisning, att något annat organisationsarbete än det inom deras egen fasta skola ej skulle vara af nöden. Under sådana åsigter och sådana förhållanden är det naturligt nog, att de skola kämpa mot de nya åsigheterna såsom pro aris et focis; och hvad man än må säga derom, deras kamp är menskligt berättigad, skuggrädslan förlätlig.

Å andra sidan, hvad är naturligare än att den andra sidans män, betraktande folkundervisningsfrågan såsom nationens och dess framtids lifsfråga, icke gerna skola lyssna till några ömmande skäl såsom för dem giltiga att därför pruta på deras öfvertygelser om folkskolans och folkets bästa. Derför att, vid ett första försök till folkskola, en organisation och en lärarekår kommit till stånd, som enligt deras åsigter icke visat sig bestå profvet och som, enligt all sannolikhet, grundad på våra allmängiltigaste natur- och kulturförhållanden, icke skall kunna tillfredsställa de alltjemt växande och ökade behofven . . . skulle väl derföre denna folkets framtid i någon mon uppoffras? . . . Omöjligt. Både vid den högre folkskolan och vid småskolan finnas platser för den närvarande fasta skolans lärare, och för öfrigt har det aldrig varit fråga om den fasta skolans upplösning. Det hotar dessa lärare ingen fara, om de blott vilja mera lugnt betrakta saken, och det finnes alltså intet skäl för att beskedligt, villrådigt eller försigtigt, eller hur man vill ta det, förblifva vid det gamla. Till strids alltså, om det så erfordras. Det rätta måste hafva sin gång, isynnerhet som det aldrig varit fråga om att vara obillig.

Sådan ungefär synes oss ställningen vara. Frågans vikt synes oss så stor, att hvar och en, som hyser deltagande för vår framtid så-

som nation, borde söka göra sig densamma frågan klar, för att i sinom tid och i sin mon en gång kunna medverka till dess lyckliga lösning.

Söka vi nu att göra oss reda för hvad i dessa olika åsigter om folkskolans organisation är berättigadt, oberoende af alla personliga förhållanden och alla parti-intressen, så låtom oss lyssna till den mening, hvarom folkskoleinspektörerna i detta afseende sig förenat, såvidt nemligen som en sådan kan utdragas ur utdraget af förhandlingarne vid deras möte 1862.

»Den första undervisningen i stafning och innanläsning bör allmänt skiljas från folkskolan och öfverlemnas till hemmet eller småskolor; lärarekrafterna måste ökas till motsvarighet mot behofvet och detta vara föremål för lagstiftningens åtgärder; lärareantalet bör rättas efter folkmängden; skolan bör fördelas på tre afdelningar eller klasser, af hvilka småskolan motsvarar den lägsta och den egentliga folkskolan de begge öfre afdelningarne, såframt icke en högre folkskola finnes inom distriktet, i hvilket fall denna har att motsvara den öfversta afdelningen; småskolan bör, såvidt ske kan, bibringa barnen obehindrad färdighet i stafning och innanläsning samt de första elementerna i kristendom, skrifning, räkning, liksom äfven åskådningsöfningar och sång böra i småskolan förekomma, såvidt läraren häri kan meddela undervisning; i den egentliga folkskolan bör den lägre afdelningen hafva till uppgift den i 7 § af folkskolestadgan bestämda minimikursen, och den öfre afdelningen dels repetition af denna kurs, dels undervisning i folkskolans öfriga läroämnen; läslagen inom hvardera af folkskolans afdelningar böra inskänkas såvidt möjligt är.»

Så lyda inspektörernas ord i sammanhang i denna fråga.

I sanning, ett fullständigare, enklare och riktigare sätt att försona de olika åsigter, som i fråga om folkskolans organisation velat och vilja göra sig gällande, synes oss icke kunna åstadkommas. Det ligger en hel ny folkskoleplan, i sina allmännaste drag, färdig i dessa satser. För vår del åtminstone kunna vi icke finna annat än att all och allas rätt, äfven de fasta folkskolornas, är i detta utkast tillgodosedd. Det är uppställt af män, som för sin erfarenhet och sina insigter blifvit utsedda till inspektörer och som äro höjda öfver alla misstankar för partiskhet. Det skulle alltså icke förefalla oss oväntadt om den strid, som varit på väg att dela folkskolans vänner

i tvenne läger, i och med detta försök till lösning af organisationsfrågan skulle finna sig vara bilagd och folkskolefrågan dermed gjord till föremål för en allmän positiv verksamhet enligt det här gifna programmet.

[Tredje volymen; 1867]¹⁾.

Folleskolans ändamål är att genom en god undervisning och god tukt hjälpa till att af landets alla barn göra goda, upplysta, kraftiga menniskor och medborgare.

»Gudsfruktan är vishetens», och vi mena dermed helst lefnadsvishetens, »begynnelse.» Derföre sätter skolan ock såsom sitt första och högsta mål att genom alla de kunskaper, hon söker bibringa, och genom alla de medel, hvarmed hon verkar, befrämja gudsfruktan och allt hvad derutaf följer, såsom kärlek till medmenniskorna, goda seder, redlighet och trohet i allt görande och låtande, det vare inom den enskilda kretsen, i det borgerliga lifvet eller i fäderneslandets tjenst.

Att man nu alltmer uppställt för skolan ett sådant allt mera omfattande ändamål beror på den klarare insigt och erfarenhet, man i tidernas längd vunnit i fråga om undervisning och uppfostran.

Man har nemligen alltmer funnit det vara orätt, dels att bilda en del förmögenheter med försummande af andra, dels ock att uppfostra de arbetande klassernas barn på ett ofullständigare och sämre sätt än alla andra barn.

En menniska med stor läsfärdighet och mycket öfvade förstånds-förmögenheter, men med ett föga eller intet uppfostradt religiöst eller sedligt eller praktiskt eller medborgerligt sinne, blir alltid en ojemn, en mer eller mindre half eller ensidig menniska, och kan derigenom oupphörligt komma att skada sig sjelf och andra. Ty hvad äro kunskaper utan grundsatser, utan religiösa och sedliga och medborgerliga och praktiska begrepp? Och nog förlora åter dessa alla mycket af deras värde och nytta, om man, till exempel, saknar allt sinne, allt öga, allt öra för det sköna, hvare Gud äfven uppenbarar sig för oss. Eller, för att betrakta ännu en sida af vår natur,

¹⁾ Utdrag från sidorna 7—9; 13—22; 23—24; 102—105; 154—155; 164—165; 193—196; 245—247.

icke vore det väl bestäldt med våra öfriga färdigheter och förmögenheter, om vi saknade verkliga, på kunskap grundade begrepp om vår *kröpp* och om våra pligter mot densamma samt vår skyldighet att tämja det djuriska hos oss? Eller vore det väl rätt, om redan vår första undervisning riktades på ett framtida yrke eller arbete, i stället för att utveckla våra *allmänna* och derföre *vigtigaste* mänskliga förmögenheter? Ingalunda. Det är *hela* menniskan det gäller, icke blott den eller den sidan af vår natur. Ju mera själ, desto mera och desto bättre arbete; och ju bättre uppfostran, desto bättre själ. Gud har icke gifvit oss *någon* förmåga för att vi skulle låta den blifva obrukad eller ouppfostrad.

Hela lifvet är en skola. Men skolan måste ock vara en förberedelse för lifvet, och derföre bör den, om den också måste inskränka sig till ett ganska ringa yttre mått af kunskap i hvarje särskildt ämne eller öfning, dock alltid hafva målet i sigte och derföre meddela sitt lilla vetande och sina öfningar i en lefvande anda och icke blott såsom ett dött styckverk af lexor. Ty, — och detta är hufvudskälet, — den som icke i ungdomen får den rätta blicken för lifvet och dess fordringar, den som icke i ungdomen får den rätta riktningen i fråga om kunskap och färdigheter, den som icke i ungdomen lärt att tygla sina lustar och få herravälde öfver sig sjelf genom en rätt uppfostran af sin vilja, den må sedan vid äldre år arbeta aldrig så mycket, så skall han dock alltid blifva efter i många stycken och aldrig rätt kunna godtgöra hvad som i barn- och ungdomen blifvit försummadt.

Det har alltid varit så här i verlden, att man icke fruktat så mycket att begå sådana onda handlingar, hvilkas följder först sent framträda, och kanske först då visa sig, när de, som så handlade, redan äro hädangångne. Följderna af en försummad eller otillräcklig barnuppfostran framträda just så der långsamt eller långt efteråt och sällan eller aldrig för än det är för sent att förhindra dem. Vore det annorlunda, dröjde det till exempel endast så många dagar, som det i verkligheten dröjer årtal, innan dessa följder visa sig, så kan man vara fullkomligt öfvertygad om, att de föräldrar, som i detta fall hade något på sitt samvete, skulle genast skynda att uppbjuda alla sina krafter för att förhindra dessa olyckliga följder,

och för att sålunda godtgöra hvad de försummat eller brutit i fråga om sina pligter och sina barns omvårdnad.

Jag väntar mig ännu en invändning. Ni skall säga, att en sådan der uppfostran icke passar dem, som skola framläpa sitt lif i groft och tungt arbete. Ni skall säga, att den, som fått en sådan undervisning, helt visst skall just i följd deraf få motvilja, ovilja och kanske förakt för allt det der tunga arbetet, som dock äfven är alldeles nödvändigt.

Orätt, min vän. Ju mer insigter man får, desto lättare och med desto större framgång arbetar man. Ju mera pligtkänslan blir väckt och öfvad i samband med kunskapsöfningarne, desto högre aktning får man för *allt slags arbete*. Den, hvars fallenheter och omständigheter föra honom till ett finare och i yttre måtto mindre ansträngande arbete skall, genom en sådan skoluppfostran som den, hvilken här förordats, få mera aktning och medkänsla för den, som fått gröfre och tyngre arbete på sin lott och enligt sin fallenhet; och grofarbetaren å sin sida skall, efter samma slags skoluppfostran, få mera aktning, förtroende och tillgifvenhet för den som egnar sig åt själsarbete, handel eller finare slöjder eller hvad det vara må. Men vill ni se, hvarthän man kommer med en sådan uppfostran som den, hvilken ni skulle vilja förorda i och med ert påstående att dagsverkarens eller *arbetarens* barn skola få så litet kunskaper och så ringa allmänt menskelig uppfostran som möjligt, så skulle jag vilja föra er till de länder, der arbetet varit och ännu i viss mån är ett mer eller mindre öppet erkändt slafveri. Anser ni då, att sådana folk äro lyckliga? Tror ni väl, att sådana folks framtid är bäst betryggad? Inbillar ni er, att man der arbetar bättre och mera än i andra länder?

Nej, det förhåller sig alldeles tvärtom. Ingenstädes arbetas sämre och mindre än i dylika länder. En enda maskin, skött af en kunnig, pligtrogen och i sitt arbete glad och stolt arbetare, kan göra mera och bättre arbete än hundratals slafvar eller såsom maskiner handterade, ouppfostrade och okunniga arbetare. Låt hungersnöd eller annan olycka komma öfver ett sådant land, och ni skall få se, hur allt der går öfver ända, under det att i ett land med glada, fria, kunniga och sjelftänkande arbetare, tusende sinom tusende utvägar skola utfinnas för att lindra de tillfälliga olyckorna. Tänk er, att Tyskland under kriget 1866 icke haft en så pass upp-

fostrad arbetareklass som det har, hur tror ni väl det skulle gått under det kriget? Skulle väl arbetaren ha kunnat ryckas från plogen till arméén, utan att landet blifvit ödelagdt? Tror ni väl, att en sådan tukt, som den hvilken nu lärar rådt der, skulle kunnat vidmakthållas? Skulle kriget väl kunnat slutas så hastigt som skedde?

Eller, ni har kanske hört talas om den stora nöd, som bröt in öfver vissa arbetsdistrikter i England, när man i följd af nord-amerikanska kriget blef utan bomull der, och en mängd fabriker alltså måste stängas och tusentals arbetarefamiljer blefvo utan arbetsförtjenst? Tror ni väl, att dessa tiotusental af arbetare skulle kunnat iakttaga ett sådant lugn och en sådan förtröstan för framtiden, om de saknat all undervisning och uppfostran, om de varit uppdragna såsom en del ryska eller sydamerikanska slafvar och icke fått den skolundervisning, som de engelska fabriksegarne i senare tider, till så väl deras egen som till arbetarnes fördel, börjat bestå sina arbetares barn?

Nej, den der gamla fördomen, att arbetaren icke bör få lära något eller åtminstone icke mer än att han nödortfigt kan läsa katekesen och skrifva sitt namn eller summera ihop sin aflöning, — den fördomen bär sig icke längre. Vi äro *alla* människor, alla med lika rätt inför Gud och inför lagen. Uppfostran och undervisning måste derfor göras lika för alla i de yngre åren; och denna undervisning måste göras så mångsidig och sund och riklig som möjligt. Folkens nyare historia har mångfaldiga bevis på att det *nödvändigt* måste blifva så. Hela kristendomen blir annars endast en lexa, ofruktbar för lifvet. Vördnad för Gud och kärlek till Christus kan icke blifva sanning och verklighet, utan att hvarje människa får derjemte lära *aktning* för sig sjelf. Detta åter är icke möjligt utan att *all* ungdom uppfostras dertill genom alla de medel, som stå ett folk till buds; men *intet allmänt* medel har hittills visat sig lättare att åstadkomma och derjemte verksammare än folkskolan; och derföre måste ock denna uppställa för sig ett sådant *mål* som det, hvilket här förordats.

Skolan skall hjälpa hemmen och föräldrarne att uppfostra barnen, sade jag. Detta vill säga, att skolan, ett mönster redan till sitt yttre af ordning, snygghet och prydighet, skall behandla barnen så, att deras skolgång blir verklig *uppfostran* och icke blott lexläsning och öfningar. Sjelfva sinnelaget, sinnesarten, karakteren,

sederna skola der bildas. Läraren skall vara en lärefader, lärarinnan en läremoder. I allt deras görande och låtande skola de uppfostra; i allt skola de söka hårda de späda, unga varelserna till styrka. Det veka barnet skall stärkas, det styfsinta skall böjas och tåmjäs, det dorska skall väckas, det tungsinta skall lifvas. Genom tuktan och maning skall barnet förbättras. Sjelfva leken skall tjena till uppfostran. Barnet skall i hvarje ögonblick i skolan känna, att det gäller dess framtida väl och ve, och icke blott bok och penna och räknetafla och lexa. Skolan skall vara *förstärkt hemuppfostran*. Barnet bör få lära känna, att icke någon olikhet till ändamålet finnes mellan skolan och hemmet, men att skolan endast söker i undervisningsväg gifva något mer än hemmet förmår.

Tager man nu kännedom om, i hvilka bestämda ordalag de särskilda folken uttrycka detta folkskolans mål, så finner man dervid mycken olikhet råda. Så säges der till exempel i Preussen, att »skolans mål är att medverka till att ungdomen må uppfostras i kristlig och fosterländsk anda och i husliga dygder.» I Schweiz (Zürich), att »folkskolan skall bilda alla folksklassers barn enligt öfverensstämmande grundsatser till tänkande, borgerligt nyttiga och sedligt religiösa människor». I Sveriges folkskolestadga finnes väl ingen dylik i bestämda ordalag gifven bestämmelse, men den angifver dock »förvärfvandet af kunskaper och befrämjande af en sann kristlig bildning» (§ 10. 2:o) såsom folkskolans mål. I Norge åter lägges särskild uttrycklig vikt på den *medborgerliga* bildningen; likaledes i Nordamerika.

I allmänhet kan sägas, att man på de flesta ställen började med att upprätta folkskolor af människokärlek till att befrämja gudsfruktan och kunskapers utbredande, men att man sedermera allt mer och mer sökt inrätta dem för att derjemte bereda all ett lands ungdom tillfälle till sådan kunskap, som kan blifva densamma till gagn äfven i det medborgerliga och husliga lifvet.

Till en början var det mest religionslärarne och andra för gudsfruktan och dygd nitälskande män, som mer eller mindre enstaka ifrade därför och bestämde skolans allmänna ändamål; numera ifra *alla*, så väl styrelser som olika klasser och enskilde, därför och söka bestämma dess mål äfven med afseende på hela *folkets* eller *staternas förkofran och bestånd*. Folkskolan blir derigenom en skola icke blott för folket i en viss inskränkt, föräldrad mening,

det vill säga blott för arbetarnes barn, utan den blir den första allmänna skolan för *alla* ett folks barn, den må komma att delas i huru många afdelningar som helst, och dessa olika afdelningar må komma att erhålla hvilket namn som helst.

Det är på detta sätt man nu allt mera tänker sig och söker inrätta folkskolan hos de mest upplysta folk. Att nu, sedan det hunnit derhän, här hos oss i Sverige söka hålla fast vid det gamla eller att folkskolan endast skall sätta till sitt mål, att lära barnen lexor i kristendom samt läsa, skrifva och räkna, vore icke blott orätt utan rent af omöjligt; och derföre måste vi äfven i denna skrift taga saken så, som här skett. Vi skulle annars tala mot bättre vetande och mot den ordning, som redan börjat blifva allmän.

Men för att rätt fatta, hur folkskolan söker arbeta för detta sitt höga syfte, måste vi sätta oss in i alla de förhållanden, som härtill höra, och först och främst i den slags undervisning och uppfostran, som inom skolan bör meddelas och beredas. Detta gå vi också att göra i nästa kapitel.

Här skola vi endast såsom en förberedelse dertill tillägga, att folkskolan *icke* skall undervisa i sådant, som särskildt och direkte gäller vetenskap eller konst, embete eller yrke. Den skall sålunda icke vara lärdomsskola, icke konstskola, icke handelsskola, icke slöjdskola, icke landbruksskola, men den skall vara en grund och botten, hvaruppå alla dessa skolor må hvila, och den skall för alla dessa skolor förbereda *all* den landets ungdom, gossar som flickor, hvilka hafva lust och råd att fortsätta på skolvägen, jemte det att den gifver *all* den ungdom, som icke får fortsätta på den vägen, det mesta af hvad den för sin framtida andliga utkomst och förkofran behöfver.

Detta bestämmer gränserna för folkskolan i förhållande till de andra skolorna; och att bestämma gränserna för en sak är ock i viss mening att bestämma dess ändamål.

»Alla människor äro vid lifvets ingång och vid dess slut hvarandra lika.» Alla människor äro *lika* inför gud och böra äfven vara det inför *lag*. Detta är gamla, goda satser, hvilkas sanning icke förnekas af någon. Men såsom en lika sann sats måste alltmer äfven denna erkännas, att *alla människor hafva lika rätt till den första undervisningen, som afser allas våra gemensamma mänskliga*

förmögenheters utbildning; och deraf följer, att *hvarje barn*, föräldrarnes vilkor och förhållanden må vara hvilka som helst, bör och skall åtnjuta samma slags *allmänna* undervisning, och denna så riklig och god som folkets vilkor det medgifva.

Frågas då: *hvilken undervisning bör folkskolan meddela? I hvilka kunskapsämnen och färdigheter bör folkskolan undervisa och öfva?* — och fasthållas dervid det mål, som i föregående kapitel uppställts, så blir svaret på dessa frågor, att allmän undervisning skall meddelas *i alla de ämnen och färdigheter, som nödvändigt måste läras och öfvas, för att hvarje barn skall kunna bli en god kristen, en duglig människa och medborgare.*

Folkskolan bör allt efter barnens ålder och deraf beroende kunskapsförmåga indelas i tre *afdelningar*, eller särskilda, men sins imellan dock sammanhängande *skolor*.

Den första afdelningen blir då *Småskolan*. I denna hållas barnen i två år, från sjunde till nionde året. För hvarje af dessa bägge år bestämmes en viss kurs. *Läroämnena* blifva i *första året*: förberedande öfningar för innanläsning och skrifning i förening samt räkning; *andra året*: innanläsning, berättelseöfning, skrifning, räkning, åskådningsöfningar, början till undervisning om mått, mål och vigt. Andaktsöfning sker genom bön och sång; och en början till religionsundervisning sker medelst de förklaringar öfver Guds faderskärlek och de berättelser om Kristus, som läraren eller lärarinnan mundtligen meddela barnen. *Kroppsofningarne* bestå här i fria, men dock ordnade *lekar*. Öfningar i *teckning* och *sång* börjas äfven här på det sätt, som ofvan beskrifvits. Början till kunskap om *fäderneslandet* och *naturens lagar* och *alster* sker i och med innanläsning derom i *läseboken*.

Den andra afdelningen blir den *allmänna folkskolan* för barn mellan nio och tretton eller fjorton års ålder. Undervisningsämnena bli de i förra kapitlet anförda, fördelade så, att den första kursen förbereder för den andra [ungefär = folkskolans nuvarande ämnen].

Bägge dessa nu nämnda skolafdelningar böra vara gemensamma för gossar och flickor.

Den tredje afdelningen blir hvad jag skulle vilja kalla *fortsättningsskolan*.

Denna afdelning har äfven hos oss i Sverige varit påtänkt och förordnad, men aldrig kommit rätt till stånd. Den är dock alldeles nödvändig, om barnen ej alltför snart skola glömma hvad de i den allmänna folkskolan inhemtat. Den afser nemligen att underhålla och inskräpa de bägge nämnda första skolornas kunskapsmått. För detta ändamål borde barnen mellan tretton och sexton års ålder åtminstone en dag i veckan infinna sig vid skolan för läsning m. m. samt dessutom lördags eller söndags eftermiddagen till gymnastiska och militära öfningar, hvilka böra utsträckas ända till tjugonde året eller till dess den unge mannen blir beväringsskyldig.

Undervisningsämnena blifva desamma som i den högre afdelningen af den allmänna folkskolan med den närmare tillämpning på lifvets så kallade praktiska förhållanden, för hvilka barnen nu kunna anses mottagliga. Hit förläggas dessutom de ämnen, hvarom jag här ofvan yttrat mig såsom de der möjligen böra uppskjutas till denna ålder. *Gossar* och *flickor* undervisas i denna afdelning på skilda tider.

För flickorna bör under denna ålder *särskild undervisning meddelas någon dag i veckan i handslöjder*.

Der förhållandena, det vill säga dels penningemedel, dels en större folkmängd, sådant medgifva, upprättas derjemte så kallade *högre folkskolor*.

Undervisningsämnena blifva i dessa de samma som i folkskolan, men kurserna deri blifva större, allt efter som lärjungarne vid denna ålder förmå mottaga en högre och rikligare undervisning. I vissa delar af naturläran med tillämpning på sådana arbetsförhållanden, för hvilka lärjungarne på olika orter kunna anses mest behöfva förberedas, bör en ökad undervisning i denna skolafdelning beredas. (I Norge har man till och med i lagen bestämt, att der förhållandena sådant föranleda, undervisning i *ett* främmande språk må i den högre folkskolan meddelas; ett stadgande, som dock i Sverige i första rummet må gälla *städernas* folkskolor). Denna högre folkskola bör dock tillsvidare vara frivillig, det vill säga, att den icke bör påbjudas, såsom de andra afdelningarne. Men den bör upptaga alla barn, som hafva tillfälle och ovilkorlig lust att der söka inträde. Fattiga, men kunskapsörstige och med kunskapsförmåga rikligare lottade barn böra, så vidt möjligt är, der mottagas

kostnadsfritt, hvarföre också staten redan erbjudit sig att deltaga i kostnaderna för dylika högre folkskolor.

Det borgerliga lifvet. Folkskolans verkningar äfven på detta område, på det dagliga lifvet i handel och vandel, visa sig goda och skola alltmer göra det, ju mera folkskolan hinner göra skäl för sig. Den skall hjälpa till att fostra rättrådighet i alla förhållanden, träget och troget uppfyllande af åtagna värf, ärligt sträfvanande att genom pligters uppfyllelse vinna medmenniskors aktning och förtroende.

Den gör detta, såsom nyss ofvan redan anmärkts, i viss mån redan derigenom, att den sammanförer barnen. »Ty i detta lilla skolsamhälle», säger en utmärkt svensk man, »mognar tidigt sinnet för de fordringar, mensklige sammanlefnaden i stort medför. Det är genom nötningen mot olika lynnen och förståndsänlag, som fasthet i karaktären och människokänedom grundlägges.»

Den fattige ynglingen eller flickan erhåller genom skolan samma första undervisning som rikemansbarn och blir derigenom satt i tillfälle att förkofra sig i jemnbredd med dem. Och hvad folkskolan i detta fall ännu icke hunnit uträtta, det skall den alltmer, och det gör den också alltmer med hvarje år. Bevis därför saknas icke. Skall jag berätta om, hurusom välståndet i Schweiz dagligen synes utbreda sig samtidigt med kunskapen så jemnt, att skillnaden mellan fattiga och rika, om den ock sedan äldre tider tillbaka är ganska stor i fråga om egendomen och kapitalerna, dock låter sig i det yttre märkas allt mindre, men försvinner allt mer och mer bland de yngre släktena. Likaledes i Skottland m. fl. länder.

I vårt eget kära fosterland ha dessa ojemnheter aldrig varit så stora som i många andra, i synnerhet i de despotiska och katolska länderna. Vår gamla lärdomsskola har sedan århundraden låtit begåfvade fattigmansbarn stiga till rikets och kyrkans högre värdigheter medelst de kunskaper, de fingo tillfälle att der förvärfva. Ännu mera skall detta blifva fallet, när folkskolan hunnit rätt utveckla sig. Månget rikemansbarn skall derigenom, å andra sidan, få mera aktning för *arbetet* och *arbetaren*, samt sjelfva, om deras anlag drifva dem dertill, bli arbetare; och allt flera fattig-

mansbarn skola, allt eftersom deras anlag så bjuda, egna sig åt de värf, för hvilka de bäst passa; och så skola alla ställningar i lifvet blifva alltmer lika aktade, och, hvad som är det viktigaste, *allt arbete få sin ära och sin välförtjenta lön*. Endast drönare och odågor, de må vara aldrig så lyckligt lottade i yttre måtto, skola röna den missaktning, de förtjena.

Hvad för öfrigt just *åkerbruket*, denna vårt lands viktigaste näring jemte skogshushållning och bergsbruk, beträffar, så vilja vi än ytterligare söka bevisa dem, som i dessa fall hysa betänkligheter mot folkskolan, att *folkskolans verkningar redan visat sig vara till fördel derför och icke tvärtom*.

Hörom till exempel hvad den store arbetareläraren, åkerbruksläraren *Nonnen*¹⁾ han som inrättade vårt första landbruksläroverk, sade straxt före sin död för några år sedan: »*Der vår folkskoleundervisning*», sade han, »*ofullkomlig som den ännu är, blifvit rätt handhafd, förmärka vi nog dess goda verkan. Våra yngre arbetare förstå oss bättre, de begripa lättare, hvaråt man syftar, och få intress för sina arbeten, emedan de bättre inse deras inverkan och hela jordbrukets gång, och arbetena fortgå derför med mera fart. Naturligtvis kunna vi ännu blott iakttaga de första tillstymmelserna till ett lyckligare förhållande i detta hänseende. Tänkande personer, som ständigt hafva med arbetets ledning att göra, anmärka också, att de hafva funnit en tydlig ändring till ett bättre under de sednare åren, förenad med mera ordentlighet i uppförande. Vi behöfva allt fullständigare redskap, noggrannare åkerbearbetning, omsorgsfullare vård om kreaturen, fodrets tilldelande efter mått och vigt m. m., och dertill erfordras ovilkorligen mera bildade och uppmärksamma arbetare. Alldeles detsamma, som är behöfligt för fullcommandet af de större jordbruken i detta fall, är lika omisteligt vid de små. Några verkliga framsteg vid allmogens jordbruk kunna omöjligen emotses, innan äfven den mindre hemmansegaren och topparen läser med den färdighet, att han rätt förstår den lättfattliga landbrukslitteraturen, som nu*

¹⁾ I Trädgårdsodling och naturförsköningskonst III 1863 har Eneroth en längre varmhjärtad artikel: Degeberg och [lantbruksskoleupprättaren, bildningsvännen, naturförskönaren] Edvard Nonnen, avslutad med En minnesruna på Nonnens graf, 1862.

allt mera utbildas. Det är endast på denna väg de behöfliga kunskaperna kunna bibringas allmänheten; ty icke kunna alla blifva direkt delaktiga af den undervisning, som meddelas vid landtbruks- eller andra tillämpningsskolor. För att kunna frambringa något stort, som inverkar med millioner riksdaler på vår export af landtbruksprodukter, är likväl klart, att vår talrika jordbrukande allmoge måste deltaga i åstadkommandet, äfven på sin jord, af de framsteg som hittills mera utvecklats bland större jordegare. Frågar man i Skottland och i andra länder, som redan uppnått större framsteg, från hvilken tid dessa anses hafva börjat taga lifligare fart, har man alltid erhållit det enhälliga svaret, att dessa börjat efter det att folkundervisningen kommit i riktig gång. Vilja vi verksamt och varaktigt utveckla våra materiella framsteg, så är således det säkraste medlet dertill den intellektuella bildningens befrämjande hos den stora arbetande allmänheten, och medlet att åstadkomma detta är folkskolan.»

Det är alltid så med förbättringar och omskapningar, att de mest upplysta och de som starkast och varmast vilja det goda äro de, som först inse hvad som behöfves och hvad som gagnar. Men den store folkklärarens ord läggas af lärjungarne på hjertat, och hvarje lärjunge blir snart i sin ordning en lärare, och så bryter ljuset fram från mångfaldiga skilda punkter, tills det slutligen, och detta innan man knappast anar det, blir ljust öfver allt. Så har det gått äfven i detta fall. Väl skall det dröja ännu någon tid, innan *alla* inse folkets väl och folkskolans betydelse för arbetet och särskildt för åkerbruket så tydligt och klart som *Nonnen*; men man har dock redan flera bevis uppå, att samma åsigt om folkskolan som den, hvilken *han* hyste och uttalade, redan gjort sig gällande, så väl inom många kretsar i landet som inom regeringen. Under de sista trettio åren ha landtbruksskolor öppnats i nästan alla rikets län, ja, i några bland länen finnas redan *flera* dylika. Det är alldeles gifvet, att folkskolan skall allt mer och mer befinnas förbereda för landtbruksskolan. Ju viktigare landtbruket är för ett sådant land som vårt, desto mer skall äfven göras för landtbruksskolan; och då denna, såsom *Nonnen* och många med honom insett, har allra största gagn af folkskolan, så skall detta ännu mer inverka på dennas förkofran och riktning.

Det är väl icke möjligt att sluta ögonen till för den nya och

goda sakernas ordning i detta fall, som sålunda är i görningen.

Alla Sveriges barn skola redan i den första undervisningen få sin håg riktad på arbetet på samma gång som de vinna kunskaper. Den gamla, onaturliga, godtyckliga, olyckliga indelningen af människorna å ena sidan i sådana, som skola arbeta endast med händerna och som derföre, enligt den gamla falska läran, icke skulle behöfva några kunskaper, och å den andra sidan i sådana, som icke skola arbeta med handkraft, men som, enligt samma gamla lära, skulle erhålla hvarjehanda kunskaper framför de andra, — *den indelningen skall icke längre göras redan i den första skolan.* Der skola alla barn betraktas såsom barn af samma fader, alla med lika rätt till samma slags undervisning.

Ett förhållande i vissa kantoner i Schweiz, som bör vara mycket fördelaktigt, är, att lagarne för kantonens *hela* skolväsende, alltifrån folkskolan ända upp till de högsta skolanstalterna, finnas sammanförda och ordnade i fullständigt sammanhang. Så omfattar kantonen Zürichs skollag *folkskolan, den högre folkskolan, högskolan, gymnasiet, industriskolan, veterinärskolan, skollärareseminariet, landtbruksskolan, bibliotekerna* och *samlingarne, stipendiestiftelserna* samt *privatskolorna*, både de som njuta offentligt understöd och som derföre ställt sig under den offentliga lagen, samt de som äro fullständigt enskilda. Det synes vara uppenbart, att ett sådant ordnande af hela skolväsendets lagväsende skall medföra stora fördelar. Allt som rör allmän uppfostran och undervisning bör ordnas i ett sammanhang, på det att inga krafter skola dervid gå förlorade, — en sak, som särskildt vi svenskar borde betänka. Hos oss lyda till exempel folkskolan och gymnasiet under ecklesiastikdepartementet, landtbruksskolan under civildepartementet, industriskolan under kommerskollegium o. s. v., och för en ordnad samverkan mellan alla dessa skolinrättningar är ännu föga sörjdt. Betänker man nu, att kantonen Zürich icke är fullt så stor som en tredjedel af Skåne, så blir det än tydligare, hur stark verksamheten för folkuppfostran och undervisningen skola kunna blifva, när de så ordnas i ett sammanhang. Tänkom oss att hvarje län i Sverige ordnade allt som rör dessa viktiga saker i ett sammanhang och hvarje läns bästa män och qvinnor satte sig i verksamhet för att åstadkomma en god lagens fullbordan, hvilken lycklig,

stark och samlad verksamhet skulle derigenom icke kunna åstadkommas.

[Fjärde volymen; 1869] ¹⁾.

Folkens fordran på upplysning har aldrig varit större än nu, och för intet folk i världen har en allmän *verklig* bildning varit någonsin så ovilkorligen nödvändig som den är för Sverges folk i dess nya inre förhållanden. Att bibehålla ett sådant undervisnings-system som vårt närvarande, sedan demokratiska grundsatser i de flesta riktningar gjort sig gällande inom samhället, och folkets behof att lära känna sig själft, att blifva medvetet af sig själft i sin egendomlighet *måste* väckas och tillfredsställas mer än någonsin förr, låter sig icke göra utan att utsätta folket för stora faror. Att staten består de jmförelsevis lyckligare lottade klassernas barn undervisning, denna må nu vara hurudan som helst, för intet, medan den visar sig njugg mot millionens, arbetarens barn i detta fall — detta är, vidare, en orättvisa, hvilken bör framhållas *för den nationella och folkliga bildningens egen skuld*. Staten bör låta en sund mensklig och medborgerlig upplysning spridas likformigt och i obegränsad riklighet öfver *alla* sina barn, så framt den vill sitt eget självbestånd. *Samhället är i fara, så länge den allmänna undervisningen är sken i stället för verklighet*.

Den seger, som vanns i och med den nya riksdagsordningen, skall också icke kunna anses betryggad förr än folket med samma allvar, som det påyrkade de politiska rättigheternas utsträckning, genomfört ett sannt *folkligt* och *nationellt* uppfostringssystem. Först när detta skett, skall man kunna hafva en borgen för att fordringarne på vidgade politiska rättigheter varit fordringar af det medborgerliga medvetandet på sig själft. Först när man sett medborgarne täfla i bemödandena att uppfylla sina viktigaste skyldigheter såsom sådana, skyldigheterna icke blott i fråga om det allmänna försvarsväsendets och den allmänna hushållningens utan äfven i fråga om den allmänna undervisningens ordnande i enlighet med *allas* pligt och rätt, — först då kan man vara fullt förvissad om att den seger, som vanns, var en den medborgerliga rätts- och pligtkänslans seger.

¹⁾ Utdrag från sidorna V—VI, 42—47; 64—65; 73; 78; 100—101; 105.

I en sådan uppfattning af den nya tidens behof i skolväg särskildt efter den nya riksdagsordningens genomförande har Förf. till följande blad följt de tre senaste riksdagarnes görande och låtande i folkskoleväg och framlägger här sina erinringar och betraktelser deröfver.

[Riksdagen och Folkskolan 1867.]

Frågan om folkskolans förhållande till elementarskolan var den *fjerde* hufvudpunkten, hvarom riksdagens förhandlingar i skolfrågan kommo att röra sig.

Vi egna den här några ord.

Det är en gifven lag, att samhällsinrättningarna följa samhällsutvecklingen, att de i olika tider ordnas olika allt efter samhällens olika anda och deras deraf beroende fordringar och behof. Despotiska, teokratiska, aristokratiska, demokratiska samhällen kunna omöjligt röra sig i samma former, följa samma lagar, de kunna aldrig inrätta sig lika eller begagna sig af hvarandras inrättningar, utan att förr eller sednare ombilda dem.

Isynnerhet måste detta gälla de inrättningar, som uppfostran och undervisning kräfva. Folken må lefva i förmynderskap under teokratiska patriarker eller sjelfherrskande ezarer, eller under vissa mäktigare slägters ledning, eller göra sig myndiga sjelfva, — alltid måste uppfostran och undervisning rätta sig derefter. Äfven skolans historia är folkets.

Men samhällsutvecklingen har sina öfvergångs- och ombildningstider. Det är tiderna för ett ständigt profvande och försökande af nya inrättningar.

Ett sådant skifte har Sverige liksom hela Europa haft ett halft århundrade bortåt.

Hos oss har det gått långsamt med de nya bildningarna. Af 1809 års lagstiftares utkast återstår ännu mycket oförverkligadt.

Detsamma gäller om skolan, och kanske mer om den än om andra inrättningar. Reaktionen mot den nya rörelse, som hos oss gaf sig uttryck vid den nyss nämnda tiden, och det äfven på skolans område i 1807 års skolordning, har varit mäktigare än på det rent politiska området. Vi ha fått en demokratisk riksdagsordning, innan

vi fått en demokratisk skolordning. Vi ha fått en kommunalförfattning, innan vi fått någon egentlig eller fullständigare utvecklade kommunal-skolorordning.

I sextio år har man sålunda experimenterat i skolväg. I de särskilda experimenternas skolbildningar finner man dock ingen genomgående, ledande grundsats. Man ser blott de demokratiska elementens strid med de gamla elementerna. Men segrat ha de ännu ej. Staten kostar mera på elementarskolornas 13,000 lärjungar än på folkskolornas 400,000; och bland de 13,000 lärjungarne i den, visserligen med afseende för dess tillgänglighet för alla, demokratiska, men för våra tider med afseende på dess undervisningsämnen dock temligen aristokratiska elementarskolan *finns ingen enda flicka*. Vi äro med andra ord ett demokratiskt folk med i grunden aristokratiska skolinrättningar, under sednare tider kringbyggda med hvarjehanda skolbildningar enligt de nya tidernas behof. Den tillstymmelse till ett demokratiskt skolsystem, som fått sitt uttryck i vår folkskola, är ännu blott ett första försök att grundlägga ett dylikt. Det är dessutom byggt i statskyrkans skugga och därför, af brist på tillräcklig sol från folklifvets nya värld, af temligen svag växt och mycket osäkra rörelser.

Men det nya samhällskicket *fordrar* ett nytt skolskick. Efter den 6 Juni 1866 är vårt gamla skolsystem i många delar öfverårigt och föråldradt.

Det var också att vänta, att den första riksdagen efter den nya riksdagsordningens trädande i verksamhet skulle framkomma med förslag till skolans ombildning i en med samhällets nya ordning öfverensstämmande riktning.

Herr Siljeströms förslag i skolfrågan vid denna riksdag var ett första uppslag till en sådan ombildning.

Den innehöll nemligen de två punkter, kring hvilka hela vår skolfråga rör sig. *Den ena är skolans förhållande till kyrkan och det borgerliga samhället; den andra är folkskolans förhållande till elementarskolan.*

Om den förra af dessa punkter ha vi i det föregående yttrat oss.

Den *andra* hufvudpunkten af förslaget rörde skolans förhållande till elementarskolan.

Det gäller här ett hufvudvillkor för hela vårt skolväsendes ordnande på en fast och tillräckligt bred grund.

Man skulle kunna säga, att vårt elementarläroverk börjat sväfvä i luften, sedan folkskolan alltmer och mer börjat inkräkta sjelfva grunden. Den fina drifhusplantan, med dess i främmande, vare sig döda eller lefvande, språken uttryckta exotiska karakter, har åtminstone fått alltmer och mer trångt om plats för sina rötter, sedan folkskolan börjat upptaga den. Imellertid ser den fyllig ut. Dess salar äro till och med öfverfulla.

Folkskolan åter, oaktadt den allt mer och mer bredt ut sitt rotnät öfver landet, företer en jmförelsevis mycket torftigare anblick. Det är i det hela taget endast i några få städer den ännu tyckes någorlunda kunna mäta sig med elementarskolan i yttre och inre måtto.

Men, för att icke vidare tala i bilder, det saknas lefvande samband mellan dessa skolbildningar. Den ena förtrycker, förtrycker den andra, under det att man dock alltmer och mer lärt inse, att de måste samverka. Intet folk, och allraminst fattigare folk, ha råd att hålla två skolsystemer, som för en del af skolåldern, ha eller åtminstone borde meddela samma kunskaper.

Flytta de der främmande skolämnena, språken, både de lefvande och de döda, upp i elementarskolans högre klasser, och låt de nedre tillsvidare meddela samma kunskaper som folkskolan, — och systemet skall kunna börja ordna sig naturligt, tänkte förslagsställaren. Låt så dessa nedre klasser af elementarskolan, så riktigt lottad som den i följd af de gångna tidernas lagstiftning är, tillsvidare bli mönster för folkskolan. Låt denna småningom utbilda sig efter detta mönster och låt den sålunda småningom bli eftersökt och besökt af detta öfverskott af barn, som nu, *i följd af elementarskolans gynnande på folkskolans bekostnad*, trängas om inträde i elementarskolan, — och den nya, mot tidens kraf svarande ordningen skall helt vackert, utan alla omstörtningar, kunna vara så godt som färdig.

Sådan synes oss grundtanken varit i förslaget.

Här var dock större motstånd att vänta än på den förra punkten. Det gällde der att flytta skolans tyngdpunkt från kyrkan in på det medborgerliga samhällets område; och för de medborgerliga intressenas odelade kraft syntes detta icke skola blifva synnerligen svårt. — Men här gällde det på sätt och vis en strid inom sjelfva dessa medborgerliga intressen.

Frågan gäller nemligen, huruvida de samhällsklasser som nu,

i deras egen mening åtminstone, hafva ett så stort gagn af elementarskolan, skola vilja afstå något af dessa fördelar för hela folkets gemensamma bästa.

Det är nu icke här tillfället att utreda, huruvida dessa fördelar verkligen äro fördelar eller icke. Vi vilja i detta fall endast antyda, att de oupphörligt uppträdande förslagen till ombildning af elementarskolan vittna om att det dock icke måste vara så fullkomligt väl bestäldt med densamma.

Men hvad som särskildt bör framhållas från den andra sidan, eller från synpunkten af det *allmänna bästa*, det är detta, att det närvarande skolsystemet, som dock upprätthålles på folkets allmänna bekostnad, omöjligen kan bära sig i längden, sådant det nu befinner sig.

Eller hvarom vittna dessa hundratal och tusental af allmogens och landtmännens barn, som nu strömma in till städernas elementarskolor och öfverfylla dessa i den grad, att, såsom en annan förslagsställare, Hr Hollander, klagar, elementarskolan är på väg att deraf sprängas och behöfver taga sin tillflykt till nödfallsåtgärder, som dock föga förslå?

Och, märk väl, att detta ännu gäller endast om barnen af det manliga könet, under det att för det uppväxande qvinliga släktet intet har blifvit gjordt.

Förgäfvdes skall man ock bemöda sig att i och genom elementarläroverket, i dess nuvarande oorganiska förhållande till folkskolan, komma den allt mer utbredda bildningsdriften till mötes. De gamla flaskorna räcka icke till för allt det vin de nya släktena begära; och det vin, de innehålla, är icke heller sådant som dessa nya släkter behöfva. Det må vara mycket gammalt och för vissa ändamål ett godt vin, men det är icke det som folket i stort behöfver och ovillkorligen måste erhålla.

Tager man dessa och dylika frågor närmare i öfvervägande, så förmoda vi, att det snart skall visa sig *omöjligt* att hjälpa sig fram med nödfallsutvägar. Man måste en gång ovillkorligen bryta med eller förändra det gamla systemet såsom föråldradt och icke motsvarande den nya bildningsströmmens behof.

Men huru detta skall tillgå! Folkskolan i stad som på land *måste* höjas, stärkas till sin verksamhet för att den småningom skall kunna mottaga den ström, som nu kastar sig på elementarskolan, men som

der icke kan finna utrymme. De förmögnare klasserna, och särskildt den förmögnare landtmannaklassen, skola dock snart finna, att de för billigare pris böra kunna få en god och tillräcklig första elementarundervisning för såväl sina söner som döttrar, om de blott föresätta sig att afstå från den gamla klassfördom, hvarpå elementarskolans föredragande framför folkskolan för den tidigare skolåldern egentligen grundar sig. Denna fördom kan numera icke hafva just så starka rötter, att icke hushållsskålen måste blifva talande. Man skall i stad som på land, och isynnerhet *der*, alltmer inse, att genom folkskolans höjande med en klass eller en lärare till, eller ock medelst upprättande der och hvar af *högre folkskolor*, det allmänna första bildningsbehovet skall på en både närmare och mindre kostsam väg kunna tillfredsställas.

Sådana voro grundtankarne i den sednare punkten af Hr Siljeströms förslag.

Förslaget eller, rättare, en förändring deraf vann andra kammarens bifall. I första kammaren var motståndet derimot så starkt, att det icke ens kom till omröstning, — ett bevis för att elementarskolans aristokratiska karakter *numera*, i förhållande till folkskolan, väl icke är ett grundlöst påstående.

I denna första kammarens första öfverläggning rörande denna fråga yttrade sig imellertid tecken, som bebåda att frågans lösning väl icke är så aflägsen, som man i allmänhet torde förmoda. Sjelfva ecclesiastikministern förklarade sig vara öfvertygad om *att folkskolan bör ställas i samband med elementarskolan*. Det är, enligt hans åsigt, endast folkskolans närvarande ringa utveckling som gör, att man ännu icke kan eller bör vidtaga några förändringar för detta ändamål.

[Riksdagen och Folkskolan 1868.]

Herr *Rosenbergs* förslag, för att i största korthet angifva dess innehåll och dess öde, gick ut uppå, att man skulle mera bestämdt ordna den Svenska folkskolan uppå de tre afdelningar, hvari hon börjat i verkligheten småningom ordna sig, nemligen småskolan, ordinarie folkskolan och högre folkskolan, antagande Herr R., att hvardera af dessa afdelningar borde hvar för sig få, åtminstone i

allmänna grunddrag, bestämdt minimum af de läroämnen och kurser de hafva att genomgå, hvaraf borde följa, att intet barn må intagas i ordinarie folkskola, som icke inhemtat småskolans, eller i högre folkskola, som ej inhemtat ordinarie folkskolans kunskapsmått.

Detta förslag, som utan tvifvel i hvad som rörer intagandet i ordinarie folkskola har stort skäl för sig, blef dock icke af riksdagen antaget. Till och med andra kammaren förkastade det af kammarens utskott tillstyrkta förslaget i ofvan berörda punkt. Det så länge öfverklagade förhållandet, att en och samma lärare, oftast öfverhopad af barn, måste undervisa dessa på alla de kunskapsgrader, hvarpå de kunna befinna sig från åttonde till trettonde eller fjortonde året, skall sålunda enligt andra kammarens beslut fortfara. Den ifver, hvarmed många af kammarens ledamöter reserverade sig mot detta beslut, vittnade dock om, huru lifligt förslaget af kammarens mindretal omfattades; och man har deraf anledningen hoppas, att förslaget, ehuru denna gång tillbakakastadt, snart skall ånyo väckas och vinna välförtjent bifall.

Samme förslagsställares förslag att för inträde i elementarskola må erfordras samma kunskapsmått, med undantag af tyska språket, som nu fordras för inträde i samma skolas tredje klass, — blef derimot af andra kammarens öfvervägande flertal bifallet, liksom äfven det i samband dermed stående förslaget om indragande af de två lägsta klasserna af de fullständiga elementarläroverken.

I detta beslut, jemfördt med andra kammarens nästan likartade beslut vid 1867 års riksdag, ligger i korthet uttryckt denna kammares åsigt om folkskolans och elementarskolans inbördes ställning till hvarandra.

Första kammaren åter afslog dessa den andra kammarens önskingar. Dock ej fullkomligt. Den medgaf, att elementarskolans första klass borde kunna indragas. Detta den första kammarens svar gafs i riksdagens sista timma. Andra kammaren antog det i brådskan såsom ett *ändå något*. En skrifvelse till Kongl. Maj:t, den sista af denna riksdags hundrade skrifvelser, gällande indragandet efterhand af elementarläroverkens första klass samt äfven upptagande den frågan, huruvida efter omständigheterna de mindre elementarläroverken må bibehållas, beslöts alltså; — och detta, jemte den redan nämnda lilla eftergiften åt dem som önska upphörandet af pastors

sjelfskrifvenhet såsom ordförande i skolrådet, blef allt hvad 1868 års riksdag kunde besluta sig för i folkskolefrågan.

Af de öfriga väckta förslagen biföllos visserligen en del af andra kammaren. Så Herr *Hedbunds* förslag, att de en- och tvåklassiga läroverken måtte ombildas till högre folkskolor under de villkor som för sistnämnda skolor äro gällande.

Dessa skolstrider äro — — — — ett uttryck af den samtidens stora inre kamp, i och genom hvilken *folken* söka att komma till sin rätt mot de på allas bekostnad tillgodosedda klasserna och makterna inom samhällena. De gamla företrädesrättigheterna, tillintetgjorda eller oskadliggjorda på så många andra håll, måste äfven brytas, då det gäller allmän uppfostran och undervisning. Liksom folket tillkämpat sig en mera folklig representation, liksom det lyckats få bort skrätvång och derigenom beredt sig allmän arbetsfrihet, liksom det till och med i kyrkliga mål börjat visa sig vilja göra kyrkan till en folklig kyrka i stället för att blindt nöja sig med den från samhällets spets förestafvade kyrkliga ordningen, så vill det äfven göra den allmänna skolan till *sin* skola, göra all offentlig uppfostran och undervisning folklig, ordna den enligt *sina* och hvarje enskilds behof, men derimot så fort som möjligt upphäfvad den skolordning, som grundats i föräldrade stats-systemers behof.

Långt ifrån att söka göra de gamla konstlade indelningarne alltmera begränsade inom sig, borde man, sedan folket blifvit alltmera *ett* folk, söka göra äfven skolväsendet till *ett*, och låta förgreningen, fördelningen, som föreskrifves af såväl de menkliga behofven i allmänhet som af de särskilda statsbehofven, bilda sig fritt och naturligt. Den nya tidens rörlighet gör detta allt nödvändigare. Den gamla konstlade indelningen må öfverensstämma med styrelsesättet, men den öfverensstämmer icke med den enskildes och icke med samhällets nya behof; och det lär väl vara efter *dessa* som både skolväsende och styrelsesätt måste rätta sig.

Slutligen, efter som vi kommit att med några ord belysa de skäl, på hvilka första kammarens skolutskott vid 1868 års riksdag, utan att af kammaren motsägas, grundat sitt afslag på andra kammarens beslut att söka få folkskolan ställd i mera samband med ele-

mentarskolan, så tro vi, att nämnda utskott haft orätt i att påstå, det man velat inskränka den frihet, hvarmed hvardera klassen af undervisningsanstalter nu kan utveckla sig. Skulle en förebråelse för att vilja något sådant vara på sin plats, så vore det just mot dem, som fortfarande anse det offentliga skolväsendet böra ordnas efter folkklasserna, oaktadt gränserna mellan dessa alltmer försvinna.

[Förf. önskar,] att man vid den ombildning af landets skolväsende, som under de sednare årtiondena förberedts, stadigt har i sigte, att folkskolan måtte bli det första gemensamma grundlaget för allt landets allmänna skolväsende, samt att hon måtte kunna fritt växa sin naturliga växt äfven uppåt så högt som vårt folks tillgångar och det uppväxande släktets behof sådant medgifva och fordra. Detta vill med andra ord säga, att man, vid ombildningen af vårt allmänna skolväsende, bör, det må gälla större eller mindre förändringar, alltid tillse att folkskolan kommer att motsvara sitt namn eller blifva *hela folkets skola och utgöra både rot och stam för hela det öfriga allmänna skolväsendet.*

Hvarje annan allmän skola måste betraktas såsom specialskola, stödjande sig på eller utgrenande sig ifrån folkskolan.

Folkskolan bör, enligt en sådan uppfattning af hennes ändamål, mottaga barnet redan för dess första undervisning och kunna föra det så långt som dess inre och yttre villkor göra möjligt för det samma. Öfvergång från stamskola till specialskola bestämmes i allmänhet af föräldrar i samråd med lärarne; men i fråga om medel-lösa barn, hvilka kunde vara förtjenta att på allmän bekostnad erhålla undervisning äfven i specialskola, bestämmes den, efter föräldrarnes och barnens hörande samt på grund af lärares och skolinspektörers yttrande, af kommunernas och länens skolråd.

Schweitz.

Det lilla *Schweitzerfolket* är Europas friaste folk. Det tillkämpade sig tidigt denna frihet med ett mod, som alltid skall väcka beundran. Genom sitt sjelfständighetssinne, sin arbetsamhet och omtänksamhet bibehåller det sig i andra folks aktning, och det förkofrar sig fortfarande med beundransvärd ståndaktighet.

Hela Schweitz är icke större än Jemtlands län i Sverige. Nära $\frac{1}{5}$ deraf betäckes af is och snö, och hela dess befolkning är icke större än Göta rikets. Men verksamt lif råder der, och detta särskildt i fråga om folkundervisningen.

Det egde 1864 *7,160 lägre folkskolor och 400 högre folkskolor.* I de *lägre* folkskolorna undervistes 377,600 barn af 7,062 lärare (hvaribland 5,683 äro män och 1,379 kvinnor). I de *högre* folkskolorna undervistes 11,400 barn af 435 lärare.

Frågas nu, hvem det är som består undervisningen, om penningarne dertill utgå från statskassan eller från kommunerna eller från skolbarnens föräldrar, eftersom förhållandena i detta fall äro så betydelsefulla för ett folks sinne, så svaras:

I Schweitz användes icke någon del af den allmänna statsförbundskassan till folkskoleväsendet¹). Hvarje särskild kanton sköter om sin skolhushållning, bekostar sålunda lärarebildningen eller seminarierna, hvaraf finnes ett i hvarje kanton, bidrager till skolhusbyggnader eller andra större utgifters betäckande; men kommunerna och föräldrarna bestå *allt det öfriga*, som för folkskoleväsendet behöfves. Öfvertygelsen om en god och riklig allmän undervisning såsom *nödvändig* för folkets bestånd och utveckling, är der så stor, att *menige man icke för något gör så stora uppoffringar som just därför.* Det bästa beviset derpå är, att genom frivilliga sammanskott, testamenten o. s. v. har man der, till det mesta i detta århundrade, för folkskolans bästa bildat *fonder* eller grundkapitaler inom kommunerna till ett sammanlagdt belopp för hela landet af icke mindre än 22,500,000 rdr rmt. Med de årliga räntorna af dessa fonder betäckas nu en del af de årliga omkostnaderna för folkskolorna.

Folkskolan bekostas imellertid olika i olika kantoner. I kantonen Zürich är kostnaden så högt uppdrifven, att om den skulle fördelas jemnt på alla innebyggare, så skulle hvaroch en årligen till folkskolan få betala omkring 3 rdr 80 öre svenskt, hvilket är omkring fyra gånger så mycket som i detta fall kommer på hvarje innebyggare hos oss i Sverige.

I somliga kantoner sköta kommunerna sina utgifter och in-

¹) Endast det så kallade *Polytechnicum*, ett slags teknologisk högskola i Zürich, bekostas ur edsförbundets kassa.

komster i fråga om folkskolan alldeles oberoende af kantonen, så att icke ett öre utgår från den till deras folkskolor.

Ja, kommunerna sköta, som sagdt, *alla* sina skolangelägenheter alldeles sjelfverksamta.

Det finnes visserligen en allmän lag, som bestämmer, att alla barn i skolåldern må hållas i allmän skola; och i vissa kantoner är denna lag strängare än i de flesta andra länder, så att, till exempel, i Zürich¹⁾ föräldrar, som hålla sina barn i privata skolor, ändock äro skyldiga att derjemte betala skolpengar för dem i allmänna skolan. Men man betalar der gerna till skolorna, väl vetande att goda seder och förkofran tilltaga der skolan väl tillgodoses. Också råder i Schweiz det utomordentligt lyckliga förhållandet, att, efter den nya skolreformen, fängelserna der stå nästan tomma. I slutet af Juli 1854 fanns till exempel i kantonerna Waadt och Zürich ingen enda fånge; i Neufchatel 2 o. s. v. Folkskolor må i detta fall ha gjort mycket eller litet; att hon dervid bidragit till godo tyckes man dock icke vilja eller kunna förneka.

Frågas åter, hurudan den undervisning är, som består i dessa skolor, så svarar jag med dem, som haft tillfälle att på ort och ställe taga kännedom derom, att den i sednare tider utvecklats i god riktning. Den afser icke endast minnet och lexan, utan äfven utvecklingen af barnens viktigaste förmögenheter på ett efter deras olika ålder och kunskapsförmåga lämpadt sätt. Också äro de schweitziska lärarne berömda öfver hela verlden för deras förmåga att undervisa. Man skulle kunna säga, att, allt sedan den stora reformatorn af folkskoleväsendet, Pestalozzi, här lefde och lärde (han dog 1827), har en god del af Europas folkskolelärare gått i lära i Schweiz eller derifrån hemtat sina grundsatser för barnaundervisningen.

Undervisningen gäller sålunda icke endast läsa och skriva och räkna, såsom ännu är fallet i många andra länder och såsom det äfven i Schweiz' katolska kantoner länge fortgick, utan den

¹⁾ Det är i kantonen Zürich som folkskolan anses stå högst inom Schweiz. Så täfla icke blott de särskilda stora rikena med hvarandra om äran att vara mest upplysta, utan äfven de särskilda kantonerna inom ett och samma statsförbund. Snart är väl ock den tiden kommen, då en sådan täflan äfven skall råda inom vårt lands landskaper.

gäller äfven de ämnen och öfningar, som i en föregående afdelning af denna skrift upptagits.

Med afseende på de medborgerliga kunskapernas utbredande, så meddelas folkskoleläraren vid seminarierna kunskap i kantonernas lagar samt i läran om medborgarens rättigheter och skyldigheter; och lärarne underlåta icke att fortplanta denna kunskap hos sina lärjungar. Med afseende på vissa yrkens och husslöjders och näringars fordringar undervisas flitigt, till exempel i teckning. Folkskolelärarne ha alla ett godt stycke jord till sitt förfogande, och de hafva åtminstone vid en del seminarier uppfostrats till kunskap, arbetsskicklighet och omtanka i sådant som hörer till jordbruk och landthushållning.

Största vigten lägges på uppfostran och karaktärsbildning både i fråga om lärare och lärjungar. En skollärare der tages icke imot af en kommun endast och allenast på grund af ett godt examensbetyg från seminariet. Han måste först undergå prof inför kantonens skolråd och af detsamma undfå betyg, innan han kan söka sig plats inom kantonen med utsigt att få någon. Pappersmeriterna hjälpa föga, så framt hans karaktär icke är tillräckligt känd och väl känd.

Den gamla satsen, jag i en föregående afdelning återupprepat, »vi ha att lära i skolan icke för skolan utan för lifvet» söker man sålunda i Schweiz alltmer göra till en verklighet.

Man har der så tydligt och klart insett, att orsaken till fattigdomen i högsta grad ligger i brist på omtanka, förtänksamhet och utveckladt förstånd. Det var också mycket därför som folket sjelft i kantonerna beslöt, att alla barn nödvändigt måste gå i skola under ett visst antal år. Det är ock i enlighet med den erfarenheten man sökt ordna undervisningen så, att skolan måtte kunna gagna på allvar och icke blott gifva ett sken af kunskap eller inöfva blott ett visst mått af lexor utan afseende på kunskapens tillämpning på detta lifvets villkor och behof. Flera andra lagar, såsom om jordstyckning m. m. hafva ock blifvit utfärdade i samma anda. Verkningsarne af detta allt hafva ock redan visat sig i minskad kostnad för fattigvård, fångvård o. s. v., enligt hvad med tillförsigt numera påstås.

Den nya rörelsen till detta bättre skick i folkskoleväsendet i samband med hela folkets behof och med särskildt afseende på

befordrandet af den sanningen, att uppfostran och hushållning böra ställas så, att den fattige må bli mindre fattig (icke så endast, att den rike må bli mera rik), tog sin början 1832 och 1833, straxt efter det att det gamla aristokratiska fåvälde, som länge mycket hindrade en mera allmän uppkomst och förkofran i landet, fått gifva med sig. Till historien härom hörer, att man äfven i Schweitz till en början sökte tillskrifva denna nya rörelse allt möjligt ondt, oro i sinnena, otro och osedlighet och så vidare. Men folket kom snart underfund med, att detta onda var en frukt af de *gamla* tidernas missförhållanden, och så ryckte det sig upp ur sin tveksamhet och har sedan dess gjort sin folkskola till hvad den nu är.

Men med alla de förbättringar, som alltså vidtagits i den schweitziska folkskolan, synes till och med *der* dock endast *en början* till en verkligt stark och god folkskola vara gjord.

Hörom, till exempel, hvad en af Schweitz's nu lefvande förnämsta män derom säger:

»Hvarje yngling måste å statens vägnar genomgå 10,000 skoltimmar. Ungefär 10,000 skol-, kyrko- och militärlärare (nemligen 7,500 folkskolelärare, 2,500 prester, 400 militär-instruktörer) äro här för i verksamhet. Den årliga kostnad, som de nämnda bildningsområdena kräfva, uppgår till inmot 30 mill. francs (= omkring 22 mill. rdr rmt).

Ledaren och herrskaren öfver detta bildningsarbete är *staten*. Men ingripa dessa verksamhetsriktningar behörigt i hvarandra? Nej.

Hvad gör *skolan*?

I *andligt* hänseende har hon endast menniskan och den kristne för ögat, men förgäter helt och hållet medborgaren. I undervisningen, som hon utdelar, talas intet eller högst litet om borgerliga inrättningar och borgerliga pligter, aldri minst om den högsta medborgerliga pligten: den att försvara fosterjorden. *Att* och *hvarför* ynglingen måste blifva krigare, *hvarför* han bör öfva sig i vapnets bruk, *hvarför* ordning och lydnad äro nödiga, *att* allt detta icke är lek, icke liebhäveri, icke begär från öfverhetens sida att trakassera — om allt detta lemman vår officiella skola alldeles ingen undervisning.

Kyrkan godtgör ingalunda hvad skolan försummar. Kyrkan lärer väl de tio Guds bud eller Israels folks lagar, men icke grund-

dragen af våra *egna* lagar; hon predikar kärleken till Gud och nästan, men om kärlek och hängifvenhet åt *füderneslandet* talar hon icke; hon prisar vår frälsares offerdöd såsom den högsta moraliska handling, men eldar till död för *fosterlandet* gör hon på intet sätt. Och likväl läte lärorna om de religiösa och de borgerliga pligterna så väl förena sig!

Hela vår religionsundervisning meddelas högligen ensidigt och opraktiskt. Af de 9,000 skoltimmarne användas öfver 2,100 på en religionsundervisning, hvars hufvudinnehåll utgöres af bibliska historien, det vill väsendtligen säga Israels folks sagor och historiska öden. Dessa omtalas från Abraham till Herodes, och redogöres noga för Israels folks goda och onda tider, dess goda och dåliga herrskare, medan vi blott i förbigående behandla vårt eget folks historia med dess ljusa och mörka tidskiften, med våra förfäders storverk och svagheter.

För den *kroppsliga* utbildningen göra skola och kyrka *intel*. I tio långa år arbetar skolan på andens bildning; kroppen vårdslösas hon. Dertill kommer, att skolrummen ofta äro qvafva och mörka samt skolbänkarne oändamålsenligt inrättade. I stället för att bibringa eller åtminstone sjelf följa de enklaste helsoreglor, handlar skolan i öppen strid med dessa.

Af *gymnastiska öfningar* förekommer knappt ett spår. *Den fria leken* och den systematiska gymnastiken, utgående på en likformig utveckling af alla kroppsdelars muskelkraft, — af allt detta vet skolan intet.

Det är ett stort misstag att tro, det yrkesarbetena i hemmet ersätta de systematiska kroppsöfningarne. Aldraminst är detta fallet med åkerbruket. De första arbeten, som landtarbetarens barn måste förrätta, äro arbeten i böjd ställning, såsom nedläggning och upptagning af potatis, hvarefter följa flåhackning, mejande, tröskning o. s. v., — allt förrättningar, som mer eller mindre kräfva en böjd ställning, hufvudsakligen anstränga endast armarnes och händernas muskelkraft, men föga eller intet bidra till bröstets utveckling samt gång- och språngmuskulernas öfning. Just för vår åkerbrukande befolkning är en öfning af de under deras yrkesarbete vårdslösade muskelpartierna allra nödvändigast. Och så förhåller det sig egentligen med alla yrken, enär hvart och ett af

dem kräver blott *ensidiga* muskelöfningar. Skolan allena kan öfvertaga denna *allmänna* kroppsutveckling.

Badning och simning utgöra en särskild gren af kroppsöfningen; men staten med sin skola faller det icke in att lära ynglingarne simkonsten, så att de må kunna rädda sig, om de verkligen komma i det våta elementet.

Äfven den *praktiska sinnesöfningen* värdslösar skolan i hög grad. Barnet får väl veta, huru många fot gå på milen, huru många skålpund på centnern, huru många kvadratmil en kanton omfattar, huru högt Montblanc är; men att öfva ögat tillräckligt för att kunna uppskatta, huru många fot ett viss gifvet litet afstånd räknar, huru högt ett gifvet hus är, eller huru många tunnland en åker håller, — derom är ingen fråga.

I sådant skick lemnar skolan den unge medborgaren och öfverlåter honom åt miliskåren. Ynglingen inträder i denna utan ett begrepp om soldatväsendet, utan kroppslig färdighet, utan sinne för ordning och lydnad, och milisinstruktören skall nu på en tid af fem veckor bibringa honom de kroppsliga rörelseöfningarne, vapenkunskap och vapenfärdighet, läran om krigstukten samt tjänstgöringsreglementet. Det heter att af militärskolan begära nära nog det omöjliga; och likväl förklarar jag, att jag aldrig kan bifalla den ofta framställda fordran på milis-instruktions-tidens förlängning. Om en mängd pedantiska detaljer aflägsnades ur den närvarande militärundervisningen, så blefve den närvarande instruktionstiden tillräcklig; ja, den kunde förkortas, om folkskolan bättre fyllde sin uppgift.»

Så yttrar sig en schweitzare om sitt eget lands folkskoleväsende. Vi kunna deraf sluta, huru mycket äfven i *detta* för sina folkskolors godhet annars berömda land ännu är att göra. Men när det till och med *der* står så till, huru mycket skall då ej fattas i de flesta andra länder! Derför, — man må nu glädja sig aldrig så mycket åt det myckna goda, som i sednare tider gjorts och göres så väl här hemma som annorstädes, — alltid bör man dock se till, att man icke låter invagga sig i föreställningar, att allt är väl bestäldt, derför att man vidtagit en och annan länge påyrkad förbättring.

Ett förhållande i vissa kantoner i Schweiz, som bör vara mycket fördelaktigt, är, att lagarne för kantonens *hela* skolväsende,

alltifrån folkskolan ända upp till de högsta skolanstalterna, finnas sammanförda och ordnade i fullständigt sammanhang. Så omfattar kantonen Zürichs skollag *folkskolan, den högre folkskolan, högskolan, gymnasiet, industriskolan, veterinärskolan, skollärareseminariet, landbruksskolan, bibliotekerna och samlingarne, stipendiestiftelserna* samt *privatskolorna*, både de som njuta offentligt understöd och som derföre ställt sig under den offentliga lagen, samt de som äro fullständigt enskilda. Det synes vara uppenbart, att ett sådant ordnande af hela skolväsendets lagväsende skall medföra stora fördelar. Allt som rör allmän uppfostran och undervisning bör ordnas i ett sammanhang, på det att inga krafter skola dervid gå förlorade, — en sak, som särskildt vi svenskar borde betänka. Hos oss lyda till exempel folkskolan och gymnasiet under ecklesiastikdepartementet, landbruksskolan under civildepartementet, industriskolan under kommerskollegium o. s. v., och för en ordnad samverkan mellan alla dessa skolinrättningar är ännu föga sörjdt. Betänker man nu, att kantonen Zürich icke är fullt så stor som en tredjedel af Skåne, så blir det än tydligare, hur stark verksamheten för folkuppfostran och undervisningen skola kunna blifva, när de så ordnas i ett sammanhang. Tänk om oss att hvarje län i Sverige ordnade allt som rörer dessa viktiga saker i ett sammanhang och hvarje läns bästa män och kvinnor satte sig i verksamhet för att åsädkomma en god lagens fullbordan, hvilken lycklig, stark och samlad verksamhet skulle derigenom icke kunna åstadkommas.

Sådant är i korthet Schweiz i fråga om sina folksolor, för att här endast tala om det viktigaste. Det lärar knappast finnas ett enda barn i Schweiz som icke gått eller går i skola.

V. Skolans verkningar.

[I allmänhet.]

I ett årtusende har kristendomen hos oss predikats. I årtusenden har mycket godt fostrats i hemmens stilla frid. Tid efter annan ha store män och ädla qvinnor på sin tid och i sin omgivning haft ett oberäkneligt inflytande i fråga om uppfostran och undervisning. Och hvem räknar ut verkningarne af allt detta? Hvad som såddes för årtionden, århundraden tillbaka bär sina skördar kanske först i dag; och så kommer man och vill tillskrifva detta eller den nya inrättningen ensam hela förtjensten af den skörden! Det är tydligt, att uträkningen icke alltid skall vara riktig.

Ja, så går det till här i världen både i fråga om godt och ondt, och underligt är det alltså icke, om man i dylika invecklade saker som undervisning, upplysning och uppfostran skulle allsomoftast räkna miste.

Alla inrättningar för utbredande af uppfostran och upplysning behöfva dock tid på sig, för att verkningarne af dem skola med någon större visshet kunna utrönas. Sådana verkningar behöfva mansåldrar för att rätt tydligt kunna spåras och utredas.

Folkskolan i dess nya lagstadgade skick är ännu ung, och detta icke blott hos oss, utan äfven i hela Europa.

Imellertid tvistas redan om verkningarne deraf. Somliga anse den hafva verkat ondt, andra åter, att den verkat godt. Huru skall man redan nu kunna afgöra detta?

Till en början, låtom oss komma öfverens om, att icke på henne kasta skulden för alla oseder och olater. Dessa äro fastmer frukter af de *gamla tidernas okunnighet och råhet*. Skolan skulle icke hafva kunnat hinna med att framkalla dem, äfven om den varit ställd på att göra det, hvilket ju icke är fallet. De som döma hårdt om dessa oseder, de döma sålunda de gamla tiderna.

Men dessa oseder och olater framträda *nu* tydligare och förkastligare *derföre* att man i den nya upplysningens ljus har fått uppmärksamheten mera skarpt riktad derpå. Skolan ger på detta sätt anledning till att detta onda blir röjdt. Men detta är en god verkan af henne.

»Det är först när de okunniga slägtenas inflytande upphört, först när föräldrarne sjelfva börjat sätta värde på de fördelar, som kunna vinnas af skoluppfostran och undervisning, först när lärarnes arbete och exempel blir understödt af föräldrarnes arbete och exempel, som verkningarne af skoluppfostran skola blifva rätt tydliga».

Men, hur det än är, — kunna vi också icke alltid med fullkomlig säkerhet bevisa, att den eller den dygden, den eller den goda sidan hos människorna är en frukt af folkskolan ensamt, oafsedt alla andra äldre eller nyare inrättningar, — visst är dock, att folk, som längst och mest ifrat för sina folkskolor, såsom Skottar, Holländare, m. fl. äro på en gång de mest upplysta, de mest arbetsamma, de mest sparsamma, under det att sådana folk, som icke sökt bereda sig en sådan allmän skola, såsom, till exempel, de flesta katolska folk, förråda den djupaste okunnigheten och det mesta sedeförderfvet. Detta allmänna förhållande visar sig äfven på en och annan punkt i vårt kära fädernesland tydligt nog.

Det finnes nere i Kalmare län en socken, som heter *Alhem*. Hvarochen som vistats i bygderna deromkring har snart fått erfara, hurusom *Ålhemsboerna* utmärka sig framför andra för ordentlighet i handel ochandel, arbetsduglighet, saktmod, ja, till och med, för ett ovanligt städadt och vackert yttre. Är det fråga om ett arbetsackord eller en leverans eller dylikt, hvari många från olika socknar deltaga, så är det alltid *Ålhemsboerna* som fullgöra sitt arbetsackord eller leveransen bäst och utan allt kif och krångel. Välmågan är der ock temligen allmän; och allt synes vittna om en god sinnesart inom den bygden. Men frågar man sig nu, hvad manne orsaken kan vara dertill, då svarar man: jo, se det var en man för tvåhundra år sedan, som hette *Johan Skytte*. Han stiftade redan för så lång tid tillbaka en folkskola inom den socknen, och Gud välsigne honom och hans minne för det; ty det är nog från den tiden som många af de goda verkningarne förskrifva sig, hvilka vi se i folkets lynne i den trakten.

Så är det i Älhem: och säkerligen skall man finna något dylikt i de flesta bygder, der en god folkskola fått verka sitt verk i något längre tider. Också får man ju höra af en och annan, som, född ute på bygden, kommit dit tillbaka på ett besök efter att hafva varit borta derifrån i en trettio eller fyrtio år, att han der funnit så mycket annorlunda och så mycket bättre än det förut var, samt att detta berott på de goda verkningarne af folkskolan, der hon varit i goda händer.

Men det vanliga är att man icke gör sig besvär att uppsöka sådana bevis eller anställa jmförelser mellan det gamla och nya på rätt sätt, det vill säga mellan tider på tillräckligt afstånd från hvarandra. Man fordrar att få se frukterna vara genast färdiga, och, när man då tycker sig hafva missräknat sig, så skyller man missförhållandena på den nya tiden och förlägger allt godt till den gamla tiden och blir sålunda orättvis.

Men för sådant skola vi här akta oss, då vi nu gå att något närmare göra oss reda för folkskolans verkningar.

Sådan orsaken är, sådana blifva verkningarne; — med den satsen vilja vi börja. Sådan skolan är, sådan blifver ock skolungdomen, för så vidt dess uppfostran berott på skolan.

Men nu... en gosse eller flicka, som i skolan icke lärt annat än rabbla upp några katekeslexor och detta utan andakt, men med så mycket större ängslan att icke stappla och att väl hinna till slutet af svaret, — hvad skall den ha kunnat få för lefvande religionskunskap? Hvad skall den derutaf ha fått för sedliga begrepp eller grundsatser eller föresatser? Har gossen eller flickan dertill fått lära läsa så der i allmänhet, utan all öfning att sjelf lägga sina ord i tal och skrift, utan all öfning i att berätta eller att med rätt tonvigt, med förstånd och känsla högt låta höra, hur de fattat sjelfva innehållet, hvad skall en sådan ungdom ha fått för läso- och skriffärdighet? Har ungdomen dertill fått lära räkna en mängd tal utan tillämpning på lifvets behof, utan att ens ha lärt känna mått, mål och vigt och dylikt: hvad gagn skall han väl genast kunna visa sig hafva haft af räkneöfningen? Och har nu all undervisning varit inskränkt till detta, har all uppfostran af sinnena, af öga och öra och hand, af viljan och kroppens spänstighet helt och hållet försumrats, har hela skollifvet varit endast ett ängsligt och förtryckt lexlif utan den stilla högtidliga glädje,

som en verkligt sann religiös uppfostran väcker, utan den glädje som fosterlandskänslan tänder äfven i barnasinnets, utan alla de fröjder som äfven den första kunskapen om naturens alster och krafter gifver, utan alla gymnastiska och militäriska lekar, utan alla fester, och slutligen kanske äfven utan den ömsesidiga kärlek, som alltid uppstår mellan en god lärare eller lärarinna samt deras lärjungar, — hur skulle väl en sådan skola kunnat frambringa några särdeles goda verkningar!

Men derföre att sådant händt och ännu händer på många håll, derföre är det icke genast sagdt, att det alltid skall så vara eller blifva. Skolan är sådan som kommunerna, kyrkan och staten gjort henne, liksom hemmet är sådant som föräldrarne göra det. Men derföre att mångt hem är ödsligt och glädjefattigt och osnyggt och lastbart och osundt, och derföre att många barn sålunda blifva illa uppfostrade i hemmen, derföre har man dock icke rätt att fördöma allt hvad hem och hemuppfostran heter. Och sålunda har man icke heller rätt att fördöma skolan derföre att icke alla skolor *genast* kunnat framkalla en sådan de goda kunskapernas och sedernas blomstring, som mången deraf fordrar.

Förtroende för skolan, tålmod och arbete och ihärdigt bemödande för att göra skolan till hvad hon bör vara, — se der hvad som först och främst behöfves. Tungt ligger okunnighetens mörker ännu öfver hela stora bygder och deras inneånare. Det går icke lätt för ljuset att genombryta det mörkret. Må man besinna detta, och icke endast vänta att fordringarna och förhoppningarna skola vara uppfyllda i samma ögonblick de uttalats eller arbetet derför nyss begynt. Endast på det sättet skall man göra folkskolan och hvilken annan som helst stor och vigtig inrättning rättvisa.

Se till exempel på kyrkan! Huru länge har hon icke predikat kristendomens höga läror, och huru mycket hedendom och rå köttslighet och kärlekslöshet och glömska af allt heligt råder dock icke ännu på många håll! Men icke förtjenar väl kyrkan derför endast fördömmelse. Icke har man väl derför att önska sig den gamla hedendomen tillbaka eller att påstå, att det dock var bättre i de gamla tiderna, innan kyrkan börjat verka sitt verk!

Nej, låtom oss lägga bort den fula vanan att döma så der vrångvist och orättvist och kortsynt.

[I religiöst avseende.]

Haden I rätt I, som påstån, att folkskolan skadar kristendomen, då skulle ock all skola alltifrån kristendomens första tider hafva varit till skada för densamma: ty icke mågen I tro, att folkskolan ensamt haft en ringa och svag begynnelse. Detta har varit fallet med *alla* skolor. De hafva alla, att börja med, haft att kämpa med stora svårigheter, mot okunnighetens och den oupplysta viljans och misströstans tvifvel. Men de hafva dock segrat öfver alla dessa tvifvel och svårigheter och varit medel i Guds hand till ljusets seger här i verlden; och så är det vårt fasta hopp att det skall gå med folkskolan också, blott hvar och en i sin stad följer den med sina bästa välsignelser, understödjer den i verk och handling efter sin bästa förmåga, samt vakar der- öfver, att den håller sig vid hvad som rätt och sannt och kristligt är.

Det förhåller sig sålunda just tvärtom mot hvad I påstån. Det är just i okunnighetens mörker som irrläror och falska läror och vidskepelse och bedrägeri och allt slags förderf bäst frodas och frodas.

Man skall hafva blifvit mycket svag i sin religiösa tro för att kunna falla på den föreställningen, att kunskap i världsliga ting skadar religionens sak. Tänk om oss ett okunnigt presterskap; hur går det då med religionen? Jo, som det gått i en del katolska länder, der religionen försvagats och försvunnit, under det att det kyrkliga skenet blifvit kvar. Vore det sannt, hvad de tros- svaga motståndarne mot skolan påstå, så skulle de råaste folken vara de religiösaste, de okunnigaste presterna de bästa lärarne.

Tänk om oss de gamla tiderna, då vidskepelsen urartade till trolldomsväsende, förföljelserna mot andras meningar till blodiga utrotelsekrig, — skulle väl sådant varit möjligt, om icke okunnigheten gjort massorna redlösa i ifrarnes händer och mottagliga för förryckthetens smittor? Skulle väl, i våra dagar, något så ursinnigt och befängdt som Erik-Jansenismen och Mormonismen eller hvad de allt heta dessa nya förvillelser och bedrägerier, få något större magt att gripa omkring sig annorstädes än der, hvarest okunnigheten ännu ligger tung öfver själarne och hindrar

dem att se, att skilja mellan de enklaste sanningar och de största dårskaper eller bedrägerier?

[I medborgerligt avseende.]

Skolan verkar medborgerlig anda redan derigenom att den uppfostrar och undervisar barnen i gemenskap med hvarandra. Hon är liksom det första medborgerliga samhället inom samhället.

Stora och välsignelserika äro de verkningar som följa häraf.

Orättvisor och missförstånd mellan de olika klasserna och yrkena inom samhällena frodas bäst i okunnighetens mörker. Men i den mån kunskaperna utbreda sig, skall dylikt elände minskas och försvinna. De okunniga skola då sakna anledningar att mistro de kunskapsrike och de lyckligare lottade; och dessa sistnämnde åter skola vinna alltmer aktning och förtroende hos den redlige arbetaren. Det religiösa medvetandet af allas lika rätt inför Gud jemte kunskapen samt aktningen för kunskap minska afståndet mellan människornas hjertan mer än något annat. Vid kunskapens ljus blifva fäderneslandet och dess angelägenheter alltmer lika kära och lika viktiga för alla. I det ljuset bli *allas* pligter och rättigheter allt uppenbarare, och det blir *ett* folk af dem, hvaraf förut en del i sin okunnighets mörker endast mistroddes och klagade både med rätt och orätt.

I allt detta har nu folkskolan sin goda del, och den skall få det allt mer, ju villigare man lär sig begripa det goda den äfven i detta fall åsyftar.

Det var ock hög tid, att denna allmänna, för alla folkets barn lätt tillgänglig skola kom till stånd. Ty den lifligare samfärdseln, som i sednare tider börjat råda icke blott mellan de särskilda folken utan äfven mellan de särskilda medlemmarne och klasserna och yrkena inom hvarje särskildt folk, gör kunskaper nu alldeles oundgängligt nödvändiga för *alla*. De medborgerliga affärerna, de må gälla lagstiftning eller förvaltning eller allmän hushållning hafva ju också i sednare tider tagit en sådan fart och vidgat sig till en sådan omfattning, att det icke kunde bära sig, att endast *några få* egnade sig deråt. I fråga om *lagstiftning* äro ju både *rösträtt* och valbarhet hos oss redan utsträckta

så långt, att hvarje sjelfständig man fått sig dessa rättigheter och skyldigheter tillerkända. För kommunalförvaltning, kyrko- och skolförvaltning, fattigvård och sparbanksinrättningar med flera viktiga angelägenheter är det icke blott rättighet utan äfven *skyldighet* för hvar och en att nitälska och verka; och hur skall det vara möjligt, att i detta fall kunna något uträtta, om icke förvärfvandets af kunskaper ginge i jembredd med både rättighetens och skyldighetens utsträckning.

Folkskolan har ock sökt ställa sig dessa de nyare tidernas fordringar och behof till efterrättelse.

Hennes verkningar i dessa fall börja äfven redan låta sig hos oss erfaras.

I de länder, der hon länge varit i verksamhet, visa sig dessa verkningar än tydligare.

Hvar är det medborgerliga lifvet starkare än till exempel i Schweiz, i Skottland, i Holland o. s. v. Dessa länder äro också de, hvarest folkskolan varit längst och starkast i verksamhet.

Men de som misstänka allt nytt och som äfven vilja göra detta misstänkt, de vilja nu icke se detta och det goda deri, utan de söka fastmer vända det goda till ondo. De påstå sålunda till exempel, att de nya kunskaperna i fråga om det medborgerliga lifvet leda till ett klandrande i tid och otid af regeringarne och deras åtgärder, till stegring af partisinne och partibildning o. s. v.

Men den som lugnt och förtröstansfullt vill låta sig upplysas om saker och ting, om hvad som tilldrager sig i verlden äfven i fråga om det medborgerliga lifvet, den låter sig icke af dessa invändningar förvillas.

Det visar sig, tvärtom, att de öfverklagade förhållandena just *minska*, ju mera folkskolan får utföra sitt värf och utbreda kunskap och upplysning. Det är nemligen i mörker och okunnighet som de der olycksaliga förhållandena som mest frodas. Betrakta de okunniga folken i de despotiska länderna, i Spanien till exempel. Hvar äro de nämnda olaterna mera rådande än just der? Huru mycket fick icke Italien lida deraf i århundraden? Och hur mycket har icke Frankrike lidit af just dessa samma olyckor, i följd deraf att den allmänna upplysningen genom folkskolorna icke befordrats der så som det bort ske? Men gif dessa länder en god allmän upplysning, låt goda folkskolor öppnas i

alla socknar i stad och på land, och det skall nog småningom bli slut med alla de olägenheter, hvaröfver man der klagat....

Då nu skolan meddelar god kunskap, så bereder den alltså i och med detsamma allt större och större frihet, och detta är dess förnämsta verkan i fråga om det medborgerliga lifvet. Ty allt medborgerligt lif fordrar frihet, fordrar klara begrepp om egen och andras rätt och pligt och frihet; och friast i sann mening äro derföre de folk, der god kunskap rikligast blifvit utbredd.

Men icke desto mindre får man från ett och annat håll höra sägas mot folkskolan att de nya kunskaperna leda till de mindre upplystes öfvervalde, till den högre bildningens tilbaksättande o. s. v.

Funnes det nu någon grund för sådana påståenden, så skulle bevisen derför väl hemtas från de länder, der den allmänna upplysningen hunnit verka som mest. Men nu är det så, att till och med i de länder, der någon fara för sådant till en början fruktats, såsom till exempel i Schweiz, i vårt broderland Norge och flere andra stater — det medborgerliga lifvet för hvarje årtionde visat sig blifva alltmer genomträngdt af en allt bättre anda. Det högsta och bästa, som vi människor ha att lefva och kämpa för, såsom gudsfruktan, medborgerlig pligt och rätt, laglydnad, människokärlek o. s. v., vinna i de länderna just sina skönaste segrar; och hvad den *högre* bildningen beträffar, så bevisar den nyaste tidens erfarenhet på det oförtydligaste, att i dessa länder göres numera just för denna högre bildning ojemförligt mycket mer än t. ex. i Spanien, Kyrkostaten o. s. v.

Så, hur man än må söka sak med folkskolan, äfven i fråga om det medborgerliga lifvet, — jag kan icke annat än finna henne äfven i detta fall hafva haft lyckliga verkningar.

Jag skall endast anföra ett sista drag i detta fall, rörande vårt eget kära fädernesland.

Man fruktade på vissa håll, att den representationsförändring, som år 1865 så lyckligen genomfördes, skulle redan vid de första valen till riksdagsombud visa, att den allmänna upplysningen icke var sådan, att man kunde göra sig förvissad om goda val. Men erfarenheten tycks redan visat, att dessa farhågor i de flesta fall ej voro grundade. Må det nu också vara sannt, att folk-

skolan *ännu* icke kan tillerkännas ha haft något större inflytande i detta fall, så kan man dock å andra sidan med fog påstå, att *om* hon skulle befordra en dålig anda i medborgerligt afseende, så hade detta nog visat sig redan nu, Men detta har icke varit fallet; och man kan vara viss om, att det icke heller skall så blifva.

Skulle man i detta afseende hafva något att klaga öfver, så vore det, att folkskolan ännu icke blifvit så tillgodosedd, att den kan uträtta särdeles mycket i detta fall. Det visar sig sålunda ännu i många socknar brist på kunniga och dugliga kommunalmän. Der en eller annan finnes, der öfverhopas han vanligen med alla möjliga bestyr, uppdrag och förtroenden; och detta kan icke i längden bära sig. Bördorna i detta fall måste ovillkorligen fördelas på allt flera och flera. Men för att detta skall kunna ske, måste folkskolan sättas i stånd att uträtta mera än den hittills gjort. Arbetaren, bonden måste der få lära icke blott läsa och skriva nödortfelig, utan riktigt och väl lära både att *tala* och *skriftligen uppsätta sina tankar* samt vinna någon kännedom om fäderneslandets viktigaste förhållanden. Hans kunskap om fäderneslandet bör icke få inskränkas endast till några årtal och namn, utan den måste utsträcka sig till en så mycket som möjligt lefvande kunskap om dess viktigaste lagar, dess natur- och samhällsförhållanden. Men när skolan kommit derhän, att hon meddelar en sådan undervisning, — och tiden för detta kan icke vara långt borta, — då skall hon visa sig kunna uppfostra *medborgare*, män och qvinnor, hvilka *allas* hjertan slå med samma kraft för fosterlandets väl, dess ära, dess förkofran och försvar, och detta med den besinning och med det om styrka vittnande lugn, hvaraf ingen utan en grundligare kännedom om fäderneslandet är rätt mäktig.

[I avseende å hemliv.]

[Det är rättänkande föräldrar, som folkskolan nu kommer till hjälp.] Hvad I icke kunnen lära edra barn, det vill jag lära dem, säger hon; och så skicka de barnen dit, sträfva och arbeta allt hvad de förmå, för att kunna hålla dem i skolan

jemte det de söka sitt torftiga uppehälle för dagen. Välsignelsen uteblir också icke. Arbetsamheten, förnöjsamheten, ödmjuktheten följa barnen i skolan. De lära der oftast mer än de rika föräldrarnes barn, som tidt och ofta fått höra talas om, hvad egodelar de hafva att vänta efter föräldrarne, och som redan derföre tro sig icke behöfva så särdeles mycket kunskaper för att taga sig fram här i världen. Älskade af fattiga föräldrar med den ödmjuka kärlek, som icke söker sitt, blifva de sjelfva kärleksfulla, älska sina lärare, älska alla goda menniskor och blifva derigenom äfven älskade tillbaka, blifva sjelfva goda föräldrar, husbönder eller tjenare, under det att de der andra, som mera blifvit älskade för egodelarnes än för deras egen skull, ofta redan från barndomen blifva otåliga vid allt som går dem imot och lätt förfalla till hat och misstro och alla dessa olyckliga lyten, som endast en rätt kärleksfull uppfostran kan i tid qväfva. Betänkte alla föräldrar detta, huru skulle de icke i fråga om sina barn först och främst tänka på att söka bereda dem en god och kristlig uppfostran! Huru skulle de icke, då de sjelfva möjligen kände sig oförmögna att understödja denna uppfostran med en god undervisning, med glädje och tacksamhet mottaga den välgerning, som bjudes dem i folkskolan, och sålunda, hellre än att samla penningar för penningarnes egen skull, offra så mycket som i deras förmåga stode, för att göra folkskolan mäktig af all slags god undervisning icke blott för deras egna utan äfven för alla andra mindre rikligt lottade föräldrars barn.

[I avseende å arbete.]

Aldrig var arbetarens aktning för sig sjelf större än den nu är. Aldrig aktades han just såsom arbetare högre af andra än just i vår tid. Jordbruket särskildt har blifvit högre aktadt än det någonsin förr varit. Och långt ifrån alltså att öfvergifvas af missaktning, drager det tvärtom allt flera och flera till sig, och detta som allramest just i de länder, der mesta och bästa folkskolorna finnas, såsom till exempel i de nyss härofvän nämnda länderna.

Nej, orsaken till fåfänga och högfärd ligga allt på annat

håll än i skolan och kunskaperna. Den ligger i de *gamla* förhållandena och förnämligast i den *gamla* falska fördomen eller inbillningen, att ens barn skola bli mera ansedda, om de icke arbeta....

Det är i *hemmen* ungdomen växer och fostras i de der falska föreställningarne. Men sedan man börjat inse, att det går på tok för bonden öfver allt der följderna af sådan uppfostran komma i dagen, då vill man kasta skulden på de nya inrättningarne och helst på skolan.

Men skolan lärer helt annat. Den lärer, *att allt arbete är aktning värdt*. Den lärer, *att arbete af hvad slag det vara må är en fröjd och en lycka och en ära för människan* och icke tvärtom.

Det är denna nya sanna lära, som också gjort, att allt flera människor, som förr ansågo det som sin pligt och sin heder att icke vända sin hand till nyttigt arbete och sjelfförsörjning, nu allt mer och mer egna sig deråt; och detta inom *alla* klasser. Särskildt visar sig denna lyckliga förändring till ett bättre i fråga om kvinnorna. Öfverallt ser man unga kvinnor egna sig åt hvarjehanda arbete till utkomst och därför också allt mer och mer hjälpas och hedras här i världen; och i allt detta har skolan en god del.

VI. »Svensk kulturhistoria».

Under de femtio fredsår, som vårt land liksom de flesta länder i vår verldsdel med korta afbrott fått åtnjuta, hafva folken mer än kanske någonsin förr fått egna sina krafter åt de fredliga värfven, åt all slags utveckling. I detta fredliga arbete har man ledts till den ena uppfinningen efter den andra. Hvarje ny uppfinning har varit ett nytt steg till förkofran. Under allt detta har man haft ro och fått allt mera råd att tänka på sin inre människas, sin själs förädling; och aldrig har väl sålunda till exempel den religiösa sjelfverksamheten varit så allmänt utbredd som den nu blifvit. Denna religiösa sjelfverksamhet, som ovilkorligen drifver till *handling*, till det yttre lifvets ordnande och förädlande i öfverensstämmelse med känslorna och tankarna och begreppen om Gud och verld, om skyldigheter och rättigheter, — denna nyväckta religiösa verksamhet ligger ock till grund för den allt allmännare uttalade fordran på allmän upplysning. *Ty denna allmänna upplysning är välförståndendes i grunden intet annat än början till en allmännare utbredd sanningens och Guds kännedom....*

Detta är det första och viktigaste skälet till den allt allmännare önskan om allmän upplysnings utbredande....

Härtill komma de *yttre* skälen, de skäl, som ligga i de *yttre villkoren* för människornas lif.

De många uppfinningarne, jag nyss nämnde, hafva ett omätligt inflytande på vårt lif. De göra oss allt mer och mer *fria*. *Fritt arbete* träder i slafarbetets ställe. Allt slafveri, af hvad slag det vara må, försvinner sålunda och *måste* försvinna. Allt mer och mer af det grofarbete, som förr måste uträttas af människan sjelf, utföres nu af de nyuppfunna *maskinerna*, hvarigenom så-

lunda vi människor alltmer och mer få egna våra krafter åt ädlare och mera förädlande arbete.

Vidare hafva de nya uppfinningarne gjort oss alltmer *fria i förhållande till tid och rum*. Genom *telegraferna* kunna vi nästan ögonblickligt meddela oss till hvarandra på huru stora afstånd som helst. Genom *jernvägarne* kunna vi lättare, hastigare, för mindre kostnad förflytta oss. Äfven detta bidrager att göra oss *friare*. Vi äro numera icke slafviskt bundna vid torfvan. Vi behöfva icke vänta i veckor, månader, år på svar, som kunna gälla hela vårt framtida väl. Vi behöfva icke som fordöm genom aflägsenhet och afskildhet vara nästan redlöst hemfallna åt våld och orättvisa. Vi kunna lättare söka vår utkomst och förädling derigenom att vi lättare kunna förflytta oss dit, der bättre vilkor erbjudas.

Så ock i fråga om alla de nya uppfinningarne och inrättningarne för det allmänna väståndets utbredning, de så kallade kreditföreningarne, lånebankerna, sparbankerna. En arbetsam och företagsam människa behöfver nu icke vara helt och hållet hänvisad på sina två arbetsamma och skickliga, men tomma händer. Det för all företagsamhet så viktiga *förlaget* är nu lättare tillgängligt för en större mängd människor.

Den *friare lagstiftningen i fråga om handel och näringar* har, vidare, gjort det allt möjligare för hvar och en arbetare, man eller qvinna, att taga sig fram här i världen, att egna sig åt det arbete eller yrke, hvartill fallenheter och omständigheterna föranleda.

De nya kommunalförordningarne, de allt allvarligare påyrkade förändringarne i landtförsvaret, hvarigenom det skall blifva hvarje mans sak att med sin person deltaga i detta försvar när det gäller, de stora förändringarne i folkens lif, som häraf blifva en följd, — allt detta och mycket annat, som jag nu icke här kan utlägga, skall åstadkomma en hittills okänd rörlighet och verksamhet i alla förhållanden och skall äfven göra fredlig förkofran allt mera möjlig.

Hvart vi sålunda än rikta våra blickar, såväl inom vårt som andra samhällen, öfverallt hänvisas vi på möjligheten af en hittills icke anad utveckling...

All den der kraftiga utvecklingen i de yttre förhållandena

ligger i sakernas natur, såsom man säger. Den går nästan af sig sjelf. Den kan icke med någon tvångsmakt hindras. Men hvad som icke går i lika stark grad af sig sjelft, det är tämjandet af våra onda böjelser. För deras kufvande hafva vi att anlita alla goda medel. Men nu är det, för att här för sista gången upprepa det, en bevisad sak, att dessa böjelser och lidelser frodas eller åtminstone lemnas som mest utan tyglar der, hvarest okunnighet om gudomliga och menskliga lagar råder. Skall det onda alltså icke få öfvertaget i den tid, som kommer de uppväxande släktena till mötes med så många fördelar eller utsigter till förkofran, men ock med stora, nya frestelser och faror, så är det alldeles gifvet, att vi måste taga ett så mycket djupare tag i våra bästa känslors och erfarenheters förrådskammare, för att med större kraft än någonsin förr lägga an uppå, att, genom alla de medel, som stå oss till buds, göra både den enskilda och allmänna uppfostran starkare samt skingra okunnighetens mörker; — och det förnämsta medlet är en god, en af folket sjelft fritt framkallad och underhållen folkskola, såsom den der bättre än någon annan inrättning förmår att på *hela* folkets barn verka tillräckligt starkt och på ett med folkets behof öfverensstämmande sätt. Endast en *sådan* folkskola kan rätt uppfostra folkets barn till gudfruktiga och derjemte tänkande människor, till frihetsälskande och derjemte laglydiga medborgare. Ty all frihet, det må vara religionsfrihet eller politisk frihet eller hvad frihet som helst, är bygd på sand, der icke en stark och god och allmänt utbredd uppfostran lagt tillräckligt djup och bred grund för densamma¹⁾.

¹⁾ Att svensk kulturhistoria framför allt innebär de skilda orternas "naturliga" och pedagogiska odlingshistoria, framgår med full evidens av förf:s arbeten om Nonnen, herrgårdarna (t. ex. s. 204—209), naturförsköningkonst, varför Sverige ej har någon kulturhistoria, recensionen över en bok om de skånska godsens etc. Om folkpedagogikens svenska historia jfr ytterligare i praktverket om Sv. herrgårdar sid. 11 spalt 2; sid. 12 sp. 2; s. 16 sp. 2; s. 35 sp. 1; s. 74 sp. 1, 2; s. 140 sp. 2; s. 161 sp. 1; s. 214 sp. 2; 253—255.

Innehållsförteckning.

	sid.
Inledning.	
Föredrag om Olof Eneroth av Fridtjuv Berg, hållet vid diskussionsmöte ⁸ / ₁₂ 1902 och tryckt i Verdandi 1903 under rubriken En svensk professur i pedagogik (även särtryck)	3
UTTALANDEN AV ENEROTH, här sammanställda av B. Rud. Hall.	
I. Kamp och kritik.	
Den lärde. 1860. Ur "Dikter" 1881 s. 73—74	17
Det gamla skolsystemets faror. Ur Svensk månadskrift för fri forskning och allmän bildning årg. 1 utgifven af C. S. Warburg från Handelstidningens bolags tryckeri år 1864	18
Gamla och nya världen. Ur sistnämnda tidskrift och årgång	44
II. Personliga ideal.	
Den gamla barnalärarinnan. 1859. Ur "Dikter" 1881, s. 75—76	47
Jonas Lundstedt. (1859?) Ur "Dikter" 1881, s. 65—66	48
Erik Gustaf Geijer. " " " " s. 42—43	49
Vår tids apostel. " " " " s. 77—79	50
III. Skolans ämnen.	
Religionskunskap. Ur "Om folkskolan" III (1867) s. 28—31 ...	52
Lek och gymnastik. " " " " " s. 31—42 ...	54
Naturkunskap. " " " " " s. 63—75 ...	60
Fäderneslandets kännedom. Ur "Om folkskolan" III (1867) s. 75—82	64
IV. Skolans organisation och ställning i olika länder.	
Enhetsskoletankar. Urval ur volymerna "Om folkskolan" (1863—1869) från å respektive begynnelseidor här angivna pagina ...	69
Om Schweiz. Ur "Om folkskolan" III (1867) s. 235—247	104
(Om Schweiz skolsystem se slutet av urvalet om Enhetsskolan.)	

V. Skolans verkningar.

I allmänhet. "Om folkskolan" III (1867) s. 125—132	112
I religiöst avs. " " " " s. 137—139	116
I medborgerligt avs. "Om folkskolan" III (1867) s. 146—150; 151—154	117
I avs. å hemliv. "Om folkskolan" III (1867) s. 172—174; 177	120
" " " arbete. " " " " s. 189—190; 191—192... ..	121

VI. "Svensk kulturhistoria".

Ur boken "Om folkskolan" III (1867) s. 204—209	123
--	-----

Medlemmar av "Föreningen för svensk undervisningshistoria" erbålla "Årsböcker i svensk undervisningshistoria" mot medlemsavgiften: 5 kronor pr år samt 35 öres porto pr årgång jämte eventuellt erforderlig postförskottsavgift (25 öre). Medlemskap och böcker kunna förvärfvas genom hänvändelse till *Lektor B. Rud. Hall, Lund*. Vid valet av ämne för en volym tages hänsyn till anslagsgivandes önskemål.

- Årg. I (1921): 1. *B. Rud. Hall*, Om Sveriges första läroverksstadga. Rör. reformationstidens skola och skolfrågor. 156 sidor. Kr. 3: —.
 2. *G. A. Frykholm* m. fl., Ur Fryksände, Upplands-Lena, Skultuna, Snavlunda och Vålinge skolhistoria. 78 sidor. Kr. 2: —.
 3. *J. Karlsson, G. F. Lagerström, D. Nyström, J. C. Sandgren*, Självbiografier av lärare I—IV. 75 sid. Kr. 1: 50.
 4. Sveriges allmänna läroverksstadgar I—III: 1561, 1611 och 1649 års skolordningar i avtryck och översättning. 191 sid. Kr. 3: 50.
- Årg. II (1922): 5. Johannes Rudbeckii akademiska högtidstal, utgivna i översättning från latinet. 156 sid. Kr. 3: —.
 6. Lankasterskolor (i Dala-Husby, Huskvarna, Valleberga, Göteborg, Hamrånge, Åsheda, Wallby o. s. v.). 187 sidor. Kr. 3: —.
 7. Sveriges allmänna läroverksstadgar IV—VI: 1693, 1724 och 1807 års skolordningar. 124 sidor. Kr. 3: —.
- Årg. III (1923): 8. Folkundervisning i Garpenberg, Levede, Strömsholm, Tådene, V. Vingåker, Västerhaninge, Västerljung. 187 s. Kr. 3: —.
 9. Sveriges allmänna läroverksstadgar VII: 1820. 117 sidor. Kr. 3: —.
 10. Till Rudbeckii karakteristik. Urkunder; kommentar. 96 sidor. Kr. 3: —.
- Årg. IV (1924): 11. Sveriges allmänna läroverksstadgar. VIII, IX: 1856 och 1859 års stadgar för elementarläroverken. 125 sidor. Pris 3 kronor.
 12. Ur Husby-Rekarne, Kroppa, N. Björke, Ålvdalens, Silleruds, Odensjö, Tådene och Garpenbergs skolhistoria. 156 sidor. Kr. 3: —.
 13. Sveriges allmänna folkskolestadgar 1842—1921. 124 sidor. Kr. 3: —.
- Årg. V (1925): 14. Ur Växjö stifts folkundervisningshistoria 1795—1865. 190 sidor. Kr. 3: —.
 15. *K. F. Karlson, K. Thunander*, Minnen från Örebro, Ny- och Jönköpings läroverk samt Uppsala universitet. 99 sidor, Kr. 3: —.
 16. Ur Malmöhus läns folkundervisningshistoria. 100 sidor. Kr. 3: —.
- Årg. VI (1926): 17. Erasmi Gyldene Bok, Matthiæ adelsskoleböcker. 108 sidor. Kr. 3: —.
 18. *Agardh, Fryxell* m. fl., Enhetsskoletankar. 156 s. Kr. 3: —.
 19. *B. Rud. Hall*, Folkdisciplineringens hist. I. 156 s. Kr. 3: —.
- Årg. VII (1927): 20. *Oskar I, Geijer* m. fl., Enhetsskoletankar. 140 s. Kr. 3: —.
 21. *B. Rud. Hall*, Folkdisciplineringens hist. II. 157 s. Kr. 3: —.
 22. Sveriges allm. läroverksstadgar. X: 1878 års stadgar. Bilaga: 1820 års Anvisningar. 150 s. Kr. 3: —.
- Årg. VIII (1928): 23. *B. Rud. Hall*, Rudbeckii kyrkodisciplin. I. 208 s. Kr. 3: —.
 24. Askersunds goss- och flickläroverk. Acta till 1817. 128 s. Kr. 3: —.
 25. Eneroths pedagogik. Valda uttalanden. Med biografi. 128 s. Kr. 3: —.